

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

Bakalářská práce

Nostalgie jako psychologický konstrukt v kontextu osobnostního profilu Big Five

Vypracovala: Adéla Krýdlová
Vedoucí práce: prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc.
České Budějovice 2026

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Dále prohlašuji, že při přípravě předložené práce byly použity následující nástroje generativní AI uvedenými způsoby:

V kvalifikační práci byl použit nástroj Google Gemini a Open AI ChatGPT v období 1.9.2025-9. 4. 2026. Nástroje jsem použila k překladu cizojazyčného textu, překladu nástroje SNS-2 (pro komparaci s dalšími překlady), ke konzultaci osnovy práce a struktury kapitol, rámcové tematické orientaci, přepisům anonymizovaných rozhovorů, kritickému zhodnocení mnou napsaného textu, mnou předložených argumentů a mé interpretace, ke konzultaci statistických a grafických výsledků odborné literatury, průběžné kontrole metodického postupu, sporadické kontrole stylistiky a gramatiky.

Výstupy jsem následně vždy zkontrolovala, případně upravila, ověřila jejich správnost a přebírám za obsah práce plnou odpovědnost.

V Českých Budějovicích, dne 10.4.2026

.....

Adéla Krýdlová

Poděkování

Nejprve bych ráda poděkovala vedoucí mé práce, paní profesorce PaedDr. Ivě Stuchlíkové, CSc., za odborné vedení, přínosné konzultace a cenné rady při tvorbě této bakalářské práce. Dále bych chtěla vyjádřit poděkování panu doktorovi Tomáši Mrhálkovi, Ph.D., za jeho metodickou podporu a pečlivé vedení bakalářského semináře. Díky patří také všem participantům za veškerou jejich ochotu, vstřícnost a otevřenost. V neposlední řadě bych velmi ráda poděkovala své rodině a přátelům, kteří mě vždy podporují v krásných, ale i náročných chvílích vysokoškolského studia.

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je nostalgie a její prožitek v kontextu osobnostního profilu Big Five. Cílem výzkumu bylo porozumět tomu, jak participanté konceptualizují konstrukt nostalgie, jaké jsou individuální podoby prožívání nostalgie v kontextu osobnostních profilů participantů a zhodnocení konstruktové validity použitého nástroje měřícího nostalgii (SNS-2). Pro naplnění cílů práce byl zvolen smíšený design výzkumu s dominantním kvalitativním přístupem.

Výzkumným souborem byli studenti Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity ($n = 11$), se kterými byly provedeny hloubkové rozhovory na téma nostalgie a poté rozhovory mapující jejich výrazné osobnostní projevy. Tato data byla doplněna o výsledky z nástroje BFI-2 a SNS-2. Nakonec bylo provedeno kognitivní interview se všemi participanty pro zhodnocení nástroje SNS-2.

Výsledky naznačují, že pojetí nostalgie je individuálně značně různorodé, osobnostně proměnlivé, a přesto, při porovnání s odbornou literaturou, shodné s dalšími výzkumy. Tato studie podporuje současné poznatky o nostalgii, zejména z hlediska definice pomocí emočně-paměťového procesu, funkcí a pozitivních dopadů, které může její prožívání mít a jejího charakteru. Ukázalo se, že v rámci zasazení nostalgického prožívání do kontextu dimenzí Big Five nelze pozorovat jednoznačné a snadno odhalitelné vzorce. Nicméně lze podpořit předpoklad, že osobnost se do nostalgického prožívání může promítat a souviset s dispozicí k nostalgickému prožívání, je ale třeba to zkoumat detailnějším pohledem, než který nabízí model Big Five. Při zhodnocení použitého nástroje k měření nostalgické tendence bylo identifikováno několik významných obtíží, které jsou konzistentní napříč různými jazyky a komplikovaly by užívání daného nástroje v českém sociokulturním prostředí, nikoliv však z hlediska rozdílné kulturní konceptualizace. Mezi hlavní obtíže patří vysoká podobnost položek, nejasné škály odpovědí a nevhodná operacionalizace konstruktů.

Klíčová slova

Nostalgie, nostalgické prožitky, osobnost, Big Five model

Abstract

The topic of this bachelor's thesis is nostalgia and its experience within the context of the Big Five personality profile. The aim of the research was to understand how participants conceptualize the construct of nostalgia, to explore the individual forms of experiencing nostalgia in the context of their personality profiles, and to evaluate the construct validity of the instrument used to measure nostalgia (SNS-2). To achieve these objectives, a mixed-methods research design with a dominant qualitative approach was employed.

The research sample consisted of students from the Faculty of Education at the University of South Bohemia ($n = 11$), with whom in-depth interviews on nostalgia were conducted, followed by interviews mapping their prominent personality traits. These data were supplemented by results from the BFI-2 and the SNS-2. Finally, cognitive interviews were conducted with all participants to evaluate the SNS-2 instrument.

The results suggest that the conception of nostalgia is considerably diverse on an individual level and variable in terms of personality, yet consistent with existing research and literature. This study supports contemporary findings on nostalgia, particularly regarding its definition as an emotional-memory process, its functions, its character, and the positive impacts its experience can have. It was found that within the context of the Big Five dimensions, no unambiguous or easily detectable patterns of nostalgic experience could be observed. Nonetheless, the results support the assumption that personality could be reflected in and could be related to the disposition toward nostalgic experiencing. However, this relationship requires a more detailed perspective than that offered by the Big Five model. Evaluation of the instrument used to measure nostalgia proneness identified several significant difficulties consistent across different languages. These issues would complicate the use of the instrument in the Czech socio-cultural environment, though not due to differences in cultural conceptualization. The primary difficulties include high item similarity, unclear response scales, and inappropriate operationalization of the construct.

Keywords

Nostalgia, nostalgic experiences, personality, Big Five model

Obsah:

Úvod.....	8
1 Pojetí nostalgie.....	10
1.1 Teoretické vymezení nostalgie jako psychologického konstruktu	10
1.2 Definice slova nostalgie dle různých výkladových slovníků.....	12
1.2.1 Rozbor výkladů.....	12
1.3 Etymologie pojmu nostalgie	13
1.4 Měření nostalgie	14
1.4.1 Nostalgia Inventory (NI).....	15
1.4.2 Southampton Nostalgia Scale (SNS; SNS-2)	15
1.4.3 Nostalgia Prototype Scale (NPS).....	16
1.4.4 Personal Inventory of Nostalgic Experiences (PINE)	16
2 Výzkumy s tématem nostalgie.....	17
2.1 Současné poznání v oblasti nostalgie.....	17
2.2.1 Nostalgie a kognitivní funkce	17
2.2.2 Nostalgie a afektivní procesy.....	19
2.2.3 Nostalgie a její funkce	20
2.2.4 Nostalgie a její pozitivní důsledky.....	21
3 Nostalgie v kontextu osobnosti.....	24
3.1 Vymezení osobnosti	24
3.2 Pětifaktorový model osobnosti Big Five	24
3.3 Výzkumy nostalgie v kontextu osobnosti.....	25
4 Cíl práce.....	30
5 Metodika	31
5.1 Výzkumné nástroje	31
5.1.1 Rozhovor.....	32
5.1.2 Southampton Nostalgia Scale 2 (SNS-2).....	33
5.1.3 Kognitivní interview	35
5.1.4 Big Five Inventory 2 (BFI-2).....	35
5.1.5 Report z pilotního sběru dat.....	36
5.2 Výzkumný soubor.....	37
5.2.1 Etické požadavky	38
5.3 Sběr dat	39

5.4	Analýza dat	40
6	Výsledky	43
6.1	Jak studenti pedagogické fakulty Jihočeské univerzity popisují a interpretují své prožitky nostalgie?.....	43
6.1.1	Obecné povědomí o pojmu nostalgie.....	44
6.1.2	Definice a charakteristika nostalgie.....	45
6.1.3	Proces nostalgického prožitku	48
6.1.4	Funkce nostalgie	51
6.1.5	Význam nostalgie	53
6.2	Jaká je podoba individuálního prožívání nostalgie v kontextu profilu Big Five?	54
6.3	Jaké limity a obtíže nese užívání nástroje SNS-2 pro zachycení prožitku nostalgie v českém sociokulturním prostředí?.....	59
7	Diskuse	64
7.1	Zodpovězení výzkumných otázek	64
7.2	Přínosy práce	69
7.3	Limity práce.....	69
8	Závěr.....	71
9	Souhrn.....	73
	Literatura.....	76
	Přílohy	81

Úvod

Nostalgie je zejména v posledních dvaceti letech stále více zkoumaným fenoménem z psychologického úhlu pohledu. Pojem nostalgie byl vytvořen v 17. století pro pojmenování psychiatrické diagnózy. V průběhu staletí prošel značným vývojem a přes zájem sociologů, kteří ho vyvedli z oblasti psychiatrie, se dostal až do povědomí psychologů, jejichž přístup ke zkoumání a popisu tohoto pojmu byl zcela zásadní a ukotvil současné pojetí. Ukazuje se, že nostalgie je výjimečnou a specifickou emocí, jejíž prožitek nese jisté sdílené charakteristiky, jeho subjektivní podoba je přesto jedinečná a osobnostně individuální.

Zajímavou vlastností nostalgie je, že ačkoliv se jedná o emoci s ambivalentní valencí, která může vést k pocítování negativních pocitů, její prožitek může mít pozitivní dopady na psychiku. Bylo zjištěno, že nostalgie je využívána jako nástroj pro dosažení například sociálních cílů a také to je emoce, která plní v lidské psychice několik funkcí, mezi které patří funkce adaptační, existenciální, sociální (Newman et al., 2020; Wildschut et al., 2006).

Výzkumným záměrem této práce je provést jedno z prvních psychologických zkoumání fenoménu nostalgie v českém sociálně-kulturním prostředí a pokusit se přiblížit, jaká je zdejší konceptualizace nostalgie a jak vypadá její prožívání u vybraných participantů. Přestože výzkumy nostalgie jsou prováděny v různých zemích světa, v České republice prozatím chybí data, která by objasnila, zda a jakým způsobem čeští participanté nostalgii prožívají, jaký k ní mohou mít sklon, jak ji vnímají a interpretují.

Další nejistě zodpovězenou otázkou v této problematice je, jakým způsobem by prožívání nostalgie mohlo souviset s osobností jedince. Výzkumy dokazují, že prožívání nostalgie není univerzálně jednotné a naznačují, že osobnost, ačkoliv přímo nepredikuje sílu nostalgie, by mohla úzce souviset s individuální dispozicí k samotnému prožívání nostalgie (Barrett et al., 2010). Zároveň se odhaduje, jak by mohl vypadat prototyp nostalgického člověka, avšak jasné, silné a statisticky významné vztahy mezi nostalgii a osobnostními dispozicemi se zatím nepodařilo nalézt.

K hlubšímu porozumění této problematiky mohou přispět data zjištěná v této práci. Díky kvalitativnímu popisu nostalgického prožívání participantů výzkum umožňuje sledovat specifika v konceptualizaci nostalgie u konkrétních osobnostních profilů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Pojetí nostalgie

Cílem této kapitoly je představit fenomén nostalgie jako komplexní psychologický a společenský konstrukt, jehož chápání prošlo v posledním století a zejména desetiletích zásadní proměnou. Aby bylo možné představit tento fenomén v různých kontextech, je nutné ho nejdříve vymezit samostatně a uvést v povědomí minulý, ale i současný pohled na nostalgii. Kapitola se nejprve věnuje definici nostalgie dle několika významných autorů. Následně je probrán rozdíl v definici napříč výkladovými slovníky a jsou představeny etymologické kořeny slova. V závěru kapitoly je prostor věnován způsobům, jakými je tento abstraktní pojem současně zachycován pomocí výzkumných nástrojů.

1.1 Teoretické vymezení nostalgie jako psychologického konstruktu

Pojem nostalgie prošel od doby svého vzniku značným vývojem a chápání tohoto pojmu bylo napříč staletími velmi odlišné. Na úvod je možné uvést, že slovo nostalgie vzniklo jako pojmenování nového psychia-trického onemocnění, kterým trpí vojáci sloužící daleko mimo svoji vlast, v prostředí, na které nejsou zvyklí. Kategorizování tohoto stavu do psychiatrických diagnóz mělo za cíl zajistit mu relevanci a zmírnit znevažování vojáků trpících tímto stavem (Hofer, 1688; cit. v Anspach, 1934).

Po několik staletí bylo díky tomu slovo nostalgie vnímáno velmi negativně a svůj současný význam získalo až ve 20. století. Od první poloviny dvacátého století je výzkum nostalgie orientován moderním směrem a postupně byl tento fenomén definován pomocí mnoha charakteristik, jež jsou pro nostalgii typické. Současně je to zjednodušeně zejména (pozitivní i negativní) emoce, která vzniká při vzpomínání na aspekty minulosti. Její význam zasahuje jak do oblasti psychologie, tak sociologie, jelikož funguje jednak v osobní rovině, ale i jako společenský a kulturní koncept.

Dle prvního vybraného zdroje z moderní doby je nostalgie zařazena do kategorie komplexních emocí, čímž se odlišuje od jednoduššího vzpomínání a odlišné reminiscence (Johnson-Laird & Oatley, 1989). Mezi další starší zdroje pracující s novodobým pojetím nostalgie patří zejména práce Krystine Batcho, která shrnuje, na čem se současné pojetí nostalgie zakládá. Nynější význam je dle autorky založen na rozšíření dřívějšího stesku po domově k širší náklonnosti po minulosti, dále na přítomnosti jak kognitivních, tak afektivních procesů, které u nostalgie nabízejí příležitost, jak ji v tomto vztahu zkoumat a v neposlední řadě, jelikož se jedná o hořkosladký pocit, tak může kromě negativ mít na jedince i pozitivní dopady (Batcho, 1998).

Psychologové z University of Southampton (zejména profesori Tim Wildschut, Constantine Sedikides a další) se řadí mezi nejvýznamnější současné vědce zabývající se nostalgií. V první řadě autoři vymezují, že nostalgie je emoce (Wildschut et al., 2006). V této jejich první klíčové studii o nostalgii přicházejí s poznatkami, že nostalgie je typická pro zážitky, kdy jedinci interagují s blízkými osobami nebo zažívají významné životní situace. Dále je dle nich nostalgie aktivována především jako reakce na negativní náladu nebo specifický pocit osamělosti a také plní adaptivní funkce, mezi které patří posilování sociálních vazeb, zvyšování pozitivního sebevnímání a podpora pozitivní nálady (Wildschut et al., 2006).

Další zkoumání upřesnilo, že nostalgie je převážně pozitivní, seberelevantní a sociální emoce, která plní klíčové psychologické funkce. Mezi ty patří minimálně tvorba pozitivního afektu, zvýšení sebevědomí, podpora sociálního propojení a zmírnění sociální hrozby (Sedikides et al., 2008). Dále autoři zmiňují, že nostalgie na rozdíl od stesku po domově (což je dřívější pojetí) se nevztahuje pouze k místě původu, ale k celé řadě objektů. Konkrétní definice nostalgie zde je sentimentální touha po minulosti. Ve studii o několik let později je nostalgie sebeuvědomělá, hořkosladká, ale převážně pozitivní a v zásadě sociální emoce. Vzniká z hezkých vzpomínek smíchaných s touhou po dětství, blízkých vztazích nebo atypicky pozitivních událostech a nese s sebou trajektorii vykoupení. Je spouštěna řadou vnějších podnětů nebo vnitřních stavů, je rozšířená, univerzální a prožívá se napříč věky. („To Nostalgize“, 2015).

Současné pojetí nostalgie se v první řadě shoduje na tom, že nostalgie je smíšená emoce, pozitivní i negativní. Hovoří o tom i novější studie, která uvádí, že více nostalgických lidí přemýšlejí nad minulostí pozitivně i negativně (Newman et al., 2020). Dále se výzkumy již individuálně zaměřují na různé vlastnosti nostalgie, důsledky, ke kterým její prožívání vede a další aspekty.

Jelikož nostalgie není pouze psychologickým tématem, tak pro představu sociologických aspektů nostalgie je zde uveden příklad studie upozorňující na důležitost sociologického pohledu v tomto tématu a shrnující poznatky sesbírané sociology. Sociologicky byla nostalgie zkoumána například v kontextu zkušenosti s osobní a kulturní ztrátou, individuální a kolektivní identitou, sociální změnou či politikou (Jacobsen, 2023). Ze starších sociologických zdrojů existuje přelomová kniha od Freda Davise z roku 1979, kde byla nostalgie poprvé představena v jiném než psychiatrickém významu. Dle něj je nostalgie nástroj pro zachování integrity osobnosti napříč životními změnami (Panelas, 1982). Další známou teoretičkou v tématu nostalgie je Svetlana Boym, která ve své knize rozlišuje dva

druhy nostalgie. Jednak restaurativní a za druhé reflektivní nostalgii. Tyto dva typy se liší ve snaze, jak s prožívanou nostalgií naložit. V prvním případě se jedinci pokoušejí ztracenou minulost navrátit, ve druhém dochází k přijetí nenávratnosti prožitého (Boym, 2001).

1.2 Definice slova nostalgie dle různých výkladových slovníků

V českém jazyce je nostalgie definována jako *stesklivost po domově; tesklivá touha* (Ústav pro jazyk český, 2025). Značně odlišně zní přeložená definice z anglického jazyka, tedy *smutek spojený s potěšením, když vzpomínáte na šťastné časy v minulosti* (Oxford University Press, 2025).

V často užívaném nástroji k měření nostalgie SNS-2 (Barrett et al., 2010) je pro operacionalizaci nostalgie použita definice převzatá taktéž z Oxfordského slovníku, ta ale v překladu zní *sentimentální touha po minulosti*. Při nahrazení a vysvětlení výrazu sentimentalita (dle Ústavu pro jazyk český (2025)) by se jednalo o *přehnaná citová touha po minulosti, poddávání se citům spojeným s minulostí* či *přílišné citové ulpívání na minulosti*.

Pro větší průzkum variability slova nostalgie napříč jazyky je zde zmíněno několik dalších překladů a definic. Podle španělského jazyka (Real Academia Española, 2025) je nostalgie přeložena jako *smutek z odloučení od vlasti, příbuzných nebo přátel a melancholický smutek vyvolaný vzpomínkou na ztracené štěstí*. V portugalské (Priberam Informática, 2025) je nostalgie definována velmi podobně a překlad zní *hluboký smutek způsobený steskem po vlasti nebo rodišti a melancholický stav způsobený nedostatkem něčeho nebo někoho*.

Dle německého jazyka nostalgie v překladu znamená *žalostný, toužebný pohled zpět na idealizovanou minulost; oživení tradičního způsobu života, který se projevuje například v používání předmětů, nábytku atd. ze starých dobrých časů* a v druhém případě *stesklivost po domově*. (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften, 2025). V ruském jazyce knižní definice zní *touha po vlasti, po rodném domově* a hovorová zní *touha po minulosti, po prožitém, po ztraceném* (Gramota.ru, 2025).

1.2.1 Rozbor výkladů

Pojem nostalgie vykazuje v rámci indoevropské jazykové rodiny odlišné sémantické důrazy podle příslušnosti k jednotlivým větvím. Zatímco slovanské (čeština, ruština) a románské jazyky (španělština, portugalština) se odkazují na domov, ruský i na vlast, španělština se navíc orientuje na štěstí, portugalština naopak na nedostatek, germánská větev (angličtina,

němčina) akcentuje především časovou rovinu a minulost. Německá definice je přitom nejbohatší a zahrnuje i vzpomínání na dávné doby. Napříč všemi jazyky je patrná intenzivní citová složka, ovšem v ostatních aspektech se jazyky liší. Orientace na minulost je u angličtiny, španělštiny, němčiny a ruštiny. Osobní rovina (rodina, přátelé, domov) je u všech jazyků kromě angličtiny. Spojení s vlastí je pouze u španělštiny, portugalštiny a ruštiny.

Zajímavým bodem je německý výraz *das Heimweh* (stesk po domově), který odpovídá českému ekvivalentu, avšak tato definice je již Davisem (1979; cit. v Batcho 1998) kritizována jako zastaralá a nepřesná.

Ačkoliv srovnání podle jazykových větví nemusí být přesné, jelikož určující proměnnou je i konkrétní kultura a národnost, slouží tento rozbor jako teoretický základ pro praktickou část práce. Pro tu bylo klíčové zejména porovnání české a anglické verze, protože participantů pracovali s nástrojem SNS-2 (Barrett et al., 2010) vycházejícím z anglické definice.

1.3 Etymologie pojmu nostalgie

Slovo nostalgie bylo poprvé vytvořeno a uveřejněno Johannem Hoferem roku 1688 v jeho medicínské disertační práci s názvem *Dissertatio Medica De Nostalgia, Oder Heimwehe*. Slovo nostalgie vytvořil jako překlad německého výrazu *das Heimweh* (stesk po domově). Název byl vytvořen pro pojmenování nového onemocnění, způsobeno právě touhou po domově, čímž se Hofer snažil o medicínské uznání daného stavu, který vyžaduje adekvátní léčbu (*Nostalgia - Etymology, Origin & Meaning*, b.r.; Rosen, 1975). O tom vypovídá i volba řeckých výrazů, ze kterých Hofer slovo nostalgie složil. Jedná se o *Nóstos* (návrat domů) a *Álgos* (bolest) (Rosen, 1975; Sedikides et al., 2008).

Hofer popisoval stav nostalgie jako morbidní touhu po návratu do své vlasti a označil ji za cerebrální onemocnění, které může být potenciálně i smrtelné. Úmrtí těchto pacientů byla nejčastěji způsobena sebevraždou nebo zanedbáváním sebe sama. Dle Hofera se nostalgie projevovala jako vážné fyzické i psychické onemocnění, které následně vedlo také k oslabení imunitního systému. Tuto teorii demonstroval na švýcarských žoldnících. Klíčovým spouštěčem nemoci byla změna prostředí, která vyvolala fyziologické projevy a ty následně stav stesku. U žoldníků konkrétně docházelo k rozhození organismu způsobené odlišným tlakem vzduchu, když kvůli službě cestovali mimo navykklé prostředí Alp, přičemž jedinou spolehlivou léčbou byl okamžitý návrat domů. Kvůli tomu byla až do 19. století

nostalgie omezená pouze na Švýcarsky a mezi její příznaky patřily například záchvaty pláče, nepravidelný srdeční tep, anorexie (Rosen, 1975).

Později byly projevy nostalgie obecně připisovány démonům ve středním mozku, změnám atmosférického tlaku anebo zvonění kravských zvonců ve švýcarských Alpách. Změny tlaku měly ničit mozek a stejně tak zvonění zvonců, které údajně poškozovalo ušní bubínky a mozkové buňky (Sedikides et al., 2008).

Roku 1726 doktor Scheuzer mluví o stejném principu jako Hofer a to konkrétně, že lidé mají v tělech vzduch, který je v rovnováze se vzduchem, který je obklopoval ve vyšších nadmořských výškách. Vzduch byl tedy řidší, ale v níže položených zemích je vzduch hustší, těžší, přetěžuje cévní kapiláry, ztěžuje krevní oběh a vede k příznakům smutku (Rosen, 1975; Sedikides et al., 2008). Dalším odkazem Hofera bylo spojení nostalgie s armádními kruhy. To mělo za následek, že v průběhu mnoha dalších let byly projevy nostalgie trestány a byla snaha je eliminovat pomocí drastických metod. Například roku 1733, když ruský velitel zpozoroval u svých vojáků nostalgii, pohřbil jednoho zaživa jako varování pro ostatní (Winter, b.r.). Také během americké občanské války bylo projevování nostalgie považováno za slabomyslnost. Dále od roku 1754 bylo slovo nostalgie uváděno ve francouzských armádních lékařských příručkách (Rosen, 1975; Winter, b.r.).

V polovině 20. století vysvětlovaly psychodynamické přístupy nostalgii jako podvědomou touhu vrátit se do dřívějších životních fází. Tento stav byl nazýván represivně-kompulzivní porucha. Později se význam nostalgie přesunul a označoval jistý typ deprese, kdy jedinci trpí pocity ztráty a zármutku, stále ale i steskem po domově (Sedikides et al., 2008). Následně v druhé polovině 20. století začala být nostalgie vnímána jako ojedinělý konceptuální status (*Nostalgia - from Cowbells to the Meaning of Life*, b.r.).

Současnému významu se nostalgie začala nejvíce přibližovat až koncem 20. století. Jak již bylo výše zmíněné, Davis (1979) je přelomovým autorem, který ve svém výzkumu upozornil na to, že s pojmem nostalgie si participant daleko častěji spojují jiné asociace (například staré časy, dětství, stesk) než stesk po domově. Právě ten byl ve výzkumu směřován více do psychologických problémů jako je separační úzkost (Batcho, 1998; Jacobsen, 2023; Sedikides et al., 2008).

1.4 Měření nostalgie

Pro stručný přehled o možných nástrojích využitelných v oblasti měření nostalgie, jsou v této práci představeny čtyři často používané nástroje. V psychometrické studii ověřující dané nástroje, bylo zjištěno, že všechny nástroje měří obdobně stejný konstrukt nostalgie,

nicméně obvykle bývají vybrané pro odlišné záměry výzkumů a mají svá vlastní specifika (Wildschut et al., 2023a).

1.4.1 Nostalgia Inventory (NI)

Ze zde zmíněných je tento nástroj (Batcho, 1995) nejstarším nástrojem pro měření nostalgie a zjišťuje, po čem se lidem nostalgicky stýská. Nostalgie je v tomto nástroji specificky operacionalizována jako prožívaný stesk po různých aspektech své minulosti. Ten je měřen pomocí hodnocení stesku u 20 položek, které představují konkrétní objekty ale i abstraktní pojmy z minulosti, které člověk může postrádat. Důležitá v této konceptualizaci je charakteristika nostalgie, jako *touhy po něčem, co již není přítomno*, která se dle Batcho v průzkumu prolíná napříč mnoha teoriemi i slovníkovými popisy nostalgie. Mezi položky, u kterých je stesk měřen patří například rodina, místa, hračky, jací lidé bývali, jaká bývala společnost a další (Batcho, 1995, 1998).

1.4.2 Southampton Nostalgia Scale (SNS; SNS-2)

Ve vědeckém výzkumu je jedním z nejčastěji používaných nástrojů právě SNS, po revizi jeho novější varianta, SNS-2. Tato škála v původní verzi byla poprvé představena ve studii z roku 2008 (Routledge et al., 2008) a rozšířena o dva roky později (Barrett et al., 2010), ovšem základy pro tvorbu tohoto nástroje byly položeny již v první studii této skupiny vědců (Wildschut et al., 2006), kdy autoři používali třípoložkovou měřicí škálu. Autory SNS jsou odborníci na téma nostalgie, kteří tvoří nejvýznamnější skupinu a komunitu v této oblasti a během jejich dvacetiletého zkoumání nostalgie provedli mnoho studií a přinesli velké množství poznatků. První varianta SNS obsahovala pět položek, následně byly přidány dvě další. Momentálně tedy SNS-2 měří konstrukt nostalgie z hlediska náchylnosti k nostalgii, frekvenci prožitků a zhodnocení cennosti, důležitosti a významnosti nostalgie. SNS-2 pracuje s operacionalizací nostalgie v podobě *sentimentální touhy po minulosti*, která byla vytvořena na základě definice v oxfordském slovníku, jak uvádí autoři nástroje (Barrett et al., 2010).

Nástroj SNS-2 byl použit i v tomto výzkumu a je více představen v kapitole metodika. Ačkoliv se nástroj ukazuje jako psychometricky a v praxi ideální, je kriticky hodnocen, jelikož měří sklon cítit nostalgii obecně, a ne například prožívání nostalgie během dne, dále pracuje s konceptem nostalgie jako dichotomickou proměnou (pouze je, nebo není), nebere v potaz podobu pocitu jako spektra různé intenzity, některé položky si jsou poměrně podobné a mohou prezentovat nostalgii pouze jako pozitivní pocit (Newman et al., 2020).

1.4.3 Nostalgia Prototype Scale (NPS)

Nástroj NPS (Hepper et al., 2012) konstrukt nostalgie probádává z odlišného úhlu pohledu než předchozí dva nástroje a zjišťuje osobní chápání pojmu nostalgie, hlavně napříč kulturami. Použití NSP spočívá v hodnocení pěti tvrzení (např. *I bring to mind rose-tinted memories* (Wildschut et al., 2023a)) z hlediska četnosti a důležitosti. Daná tvrzení byla vybrána na základě mezikulturního výzkumu prototypové laické představy o nostalgii. Každé tvrzení by tedy mělo odpovídat prototypu představy, která se váže k pojmu nostalgie a respondenti hodnotí, zda se daná tvrzení shodují s jejich představou o nostalgii. Výsledkem z tohoto nástroje může být srovnání nakolik daný respondent pojímá nostalgii jako ostatní, případně porovnání konkrétních rozdílů mezi kulturami (Hepper et al., 2012).

1.4.4 Personal Inventory of Nostalgic Experiences (PINE)

V neposlední řadě je zde uveden nástroj PINE (Newman et al., 2020), který měří nostalgii jako individuální vlastnost a momentální stav. Autoři nostalgii operacionalizovali pomocí popisných položek různých aspektů nostalgie, mezi kterými provedli faktorovou analýzu a zjistili, že položky měří jeden faktor, nostalgii. Na základě těchto ověřených položek vytvořili definici nostalgie jako *sentimentální touhy nebo pociťované náklonnosti k období v minulosti*. Jeho tvorba a ověřování se zaměřovalo na užití v reálných podmínkách a nástroj tak může zachycovat nostalgii v kontextu každodenního života. PINE se skládá ze čtyř položek, které mapují prožitek nostalgie z hlediska aktuálního prožitku, pociťování sentimentality vůči minulosti, afektivního spojení s prožívanou nostalgií a touhy po minulosti (konkrétně např. *How nostalgic do you feel?*). Autoři zde porovnávali PINE a SNS-2, aby ověřili, že PINE dokáže lépe zachytit nostalgii jako aktuální stav. Jedná se o poměrně nový nástroj, nejnovější v porovnání s předešlými, a nabízí tak pohled na to, jak se způsoby měření nostalgie proměňují napříč časem (Newman et al., 2020).

2 Výzkumy s tématem nostalgie

Téma nostalgie bylo doposud zkoumáno v různých souvislostech a provedené studie přinášejí mnoho poznatků, díky kterým je možné fenomén nostalgie poznat a charakterizovat. V této kapitole jsou vybrané poznatky představeny a přibližují dané téma. Pro systematickou orientaci v poznatcích jsou vybrané významné studie rozříděny do kategorií podle souvislostí, se kterými nostalgií spojovaly.

2.1 Současné poznání v oblasti nostalgie

Jelikož z psychologického úhlu pohledu přišel v 90. letech 20. století zlom a nostalgie začala být zkoumána z hlediska jejich vlastností, funkcí a dalších charakteristik, jsou tato jednotlivá témata zařazena do současného výzkumu nostalgie (90. léta 20. století až současnost), kategorizována a představena v této kapitole.

2.2.1 Nostalgie a kognitivní funkce

Velmi významnou výzkumníci z počátku moderního období nostalgie je Batcho, která v roce 1988 představila průlomovou studii. Ta obsahovala dvě podstudie a druhá z nich se po zjištěních v první studii zaměřovala na zkoumání paměti u nostalgických osob. Studie zkoumala dva typy paměti ve dvou skupinách nostalgie. Výsledky říkají, že úroveň nostalgie nevedla k odlišné kapacitě paměti, všechny skupiny si lépe pamatovaly pozitivně laděné pojmy, ale nostalgičtější jedinci měli vzpomínky více spojené s lidmi (Batcho, 1998).

S dalšími zásadními poznatky o paměti přichází studie (Barrett et al., 2010), která pomocí hudbou vyvolané nostalgie zkoumala osobnost, autobiografickou paměť a emotivitu. Autoři studie přichází se zjištěním, že nostalgie vyvolaná hudbou úzce souvisí s autobiografickou pamětí. Pro vyvolání pocitů nostalgie při vzpomínání je nutné, aby dané vzpomínky byly významné pro osobní historii, jelikož nostalgie není vyvolána pouhým samotným vzpomínáním. Zároveň pokud hudba vyvolala silnou emoci, je pravděpodobné, že se s danou hudbou pojí i jasná a trvalá vzpomínka. Obecně to předkládá, že nostalgické vzpomínání je nutně emocionálně-paměťový proces. Také se ve studii ukázalo, že neexistuje prototypický typ či vzor v hudbě, který by mohl vyvolávat nostalgii, vždy jde pouze o vzpomínkový prvek v dané hudbě. A nakonec, že právě hudba je silný podnět, který automaticky vyvolává vzpomínky na konkrétní životní události, období nebo osoby.

U nostalgie bylo také zkoumáno, jak se na jejím prožitku společně podílejí systémy paměti a odměn. Pomocí fMRI se zkoumal vztah mezi společnou aktivací paměti, odměny a nostalgií. Také byly zjišťovány faktory tvořící nostalgii a jejich neurální koreláty. Výsledky

ukazují, že na nostalgickém prožitku se podílí jak paměť, tak odměnový systém, z mozkových center to je hipokampus, substantia nigra, ventrální tegmentální oblasti a ventrální striatum. Byla nalezena významná společná aktivace mezi hipokampem a ventrálním striatem, síla této aktivace korelovala se sklonem k nostalgii. Dále bylo ukázáno, že pro vytvoření prožitku nostalgie jsou opravdu nezbytné faktory emocionálního a osobního významu a časové vzdálenosti. Každý z nich také koreloval s určitým mozkovým korelátem (Oba et al., 2016).

V rámci dalších vztahů nostalgie a kognitivních procesů byla nalezena pozitivní korelace mezi nostalgií a pozitivním myšlením o minulosti, hédonickým myšlením o přítomnosti a empatií (Newman et al., 2020).

Jiná studie (Likhanov et al., 2025) přišla s myšlenkou, že nostalgie je současně velmi spojována s lidmi a společenskými aspekty či obecně touhou po minulosti a je opomíjena její prostorová asociace. Místa spojená s minulostí jsou častým podnětem vyvolávajícím nostalgii, ale ve výzkumech to není hojně zohledňováno. Autoři se tak rozhodli zaměřit právě na tuto „*prostorovou*“ nostalgii (*spacial nostalgia*) a blíže ji prozkoumat. Své hypotézy založili na předpokladu, že samotná paměť je silně propojena s místy a prostorová nostalgie by tak měla být komplexním psychologickým jevem a kombinovat emoční procesy, prostorovou kognici a proces formování identity. Na základě tohoto se domnívali, že by lidé, kteří mají vyšší tendenci k prostorové nostalgii mohli mít také lepší celkovou prostorovou kognici. Výsledky ale ukázaly, že souvislost mezi prostorovou nostalgii a schopností orientace nebyla nalezena.

Wildschut et al. (2026) zjistili, že při vzpomínání na nostalgické události s postupujícím časem slábne pozitivní afekt pociťovaný vůči nim. Přestože byly nostalgické události spojovány s větším pozitivním afektem než normální události, u těch nostalgických právě časem slábnul. Větší množství pozitivního afektu bylo u nostalgických vzpomínek, jak v době jejich vzniku, tak i při jejich vybavení. S postupem času ale pravděpodobně narůstá množství negativních pocitů spojených při vybavování nostalgického prožitku. U nostalgického vzpomínání tedy neplatí klasický paměťový mechanismus a to, že negativní pocity se časem zmírňují v kontrastu k těm dobrým. Nostalgie je tedy stále více pozitivněji nabitá oproti normálním vzpomínkám, časem je ale bolestnější. Ovšem celková pozitivita obsažená v prožitcích nostalgie stále funguje jako psychologický zdroj pro zvládání současnosti.

2.2.2 Nostalgie a afektivní procesy

Již zmíněná studie od Batcho (1998) přináší poznatky také o afektivních procesech participantů. Byl zde zkoumán emoční stav všech zúčastněných z hlediska deprese, pesimismu, optimismu a emocionality. Zjistilo se, že participantů vykazovali vyšší úroveň prožívání emocí. Studie dále ukazuje, že nostalgici jedinci nejsou oproti ostatním výrazně pesimističtí.

Ve studii od Wildschut et al. (2006) jsou předloženy důkazy o kauzální souvislosti mezi negativní náladou a nostalgií. Participantů vykazující vyšší negativní ladění dosahovali v obou testech nostalgie výrazně vyššího skóre než participantů v neutrální nebo pozitivní náladě. Výsledky byly také konzistentní napříč testy. Zároveň v této studii byla zkoumána role samotného afektivního stavu osamělosti. Vyšší úroveň pocíťované osamělosti korelovala s vyšším skóre pocíťované nostalgie. V závěru to lze interpretovat tak, že v porovnání s dalšími emocemi je nostalgie podobná lásce v posilování sociálních vazeb, obdobně jako hrdost zvyšuje pozitivní sebeúctu a stejně jako radost nostalgie přináší pozitivní afekt. Nakonec na základě zjištění autoři překládají domněnky, že nostalgie by mohla souviset s fyzickým zdravím.

Již zmíněná studie (Barrett et al., 2010) přichází s tím, že navozená nostalgie pomocí písňemi vyvolanými vzpomínkami vzbuzovala v lidech pozitivní i negativní pocity, což podporuje myšlenku, že nostalgie je hořkosladká emoce. Ukázalo, že pozitivní afekt (radost) byl silněji prožíván u nostalgických zážitků a u nenostalgických, ale spojených se svou osobou. U ostatních nenostalgických zážitků byla prožívaná radost nižší. Smutek byl častěji evokován u nostalgických prožitků než u nenostalgických osobních. Autoři na základě výsledků předkládají, že nostalgie může patřit mezi nadřazené emoce (směsi emocí), které se skládají z několika dílčích emocí. Dále uvádějí, že jeden z hlavních spouštěčů pocitu nostalgie je nálada (konkrétně negativní naladění). V neposlední řadě negativní afektivní stavy na úrovni osoby predikují vyšší náchylnost k nostalgii.

Ve své novější studii se Batcho (Batcho & Shikh, 2016) zaměřila na nový koncept nostalgie, anticipační nostalgii. Klasické pojetí nostalgie, tedy pocíťovaná touha po vlastní vzpomínané minulosti, označuje za osobní nostalgii a anticipační nostalgii myslí stav, kdy jedinci pocíťují obdobné pocity, ale vůči aspektům, které stále ještě mají možnost v současnosti zažívat. Jinými slovy pocíťování „*budoucí*“ *nostalgie*, stesk po přítomnosti, která ještě trvá, ale ze své podstaty nebude trvat věčně. Daný výzkum zkoumal spolehlivost nového pojmu anticipační nostalgie a korelaci s nostalgií osobní. Ve svých výsledcích

potvrzují, že osobní nostalgie souvisela se vzpomínáním na minulosti a dále byla spojena s pozitivními emocemi, naopak anticipační nostalgie byla spojena s myšlením na budoucnost, emočním odstupem, obtížemi při užívání si přítomnosti a větší tendenci ke smutku a starostem. Batcho & Shikh (2016) také uvádějí, že nostalgie pozitivně korelovala s negativními afekty, lítostí a depresí.

Nakonec studie (Newman et al., 2020) předkládá, že participanti vnímali nostalgii spíše jako negativní emoci, přičemž ale jedinci, kteří se dle výzkumu jeví jako více tíhnoucí k pocíťování nostalgie, se také jeví jako ti, kteří zažívají vyšší množství pozitivních emocí v životě.

2.2.3 Nostalgie a její funkce

Studie (Wildschut et al., 2006) se mimo jiné ve velké míře věnovala určení funkcí, které nostalgie může mít. Při zkoumání porovnávala skupinu participantů nostalgicky naladěných a kontrolní skupinu. Ve svých výsledcích přicházejí s tím, že nostalgicky naladění participanti vykazovali v porovnání s kontrolní skupinou vyšší skóre v ukazatelích sociálních vazeb, pozitivního sebehodnocení a pozitivního afektu. Byl zkoumán také pocíťovaný negativní afekt, u kterého byl předpoklad, že bude vyšší u nostalgicky laděných participantů, nicméně výsledky ukázaly opak. Mezi skupinou nostalgických a kontrolních participantů nebyl nalezen statisticky významný rozdíl.

Dále v této studii byla zkoumána citová vazba. Nostalgicky naladění participanti v experimentální skupině vykazovali bezpečnější styl vazby než ti v kontrolní skupině, také uváděli nižší úroveň úzkosti z vazby a nižší úroveň vyhýbání se nejistotě. I v této další dílčí studii vykazovali nostalgičtí participanti vyšší sebevědomí, více pozitivního afektu a v negativním afektu se skupiny opět nelišily. Díky působení nostalgie byli participanti pozitivněji vztahově naladěni, otevřenější a klidnější ve vztahu s lidmi. V poslední dílčí studii experimentální skupina nostalgicky naladěných participantů vykazovala větší sebevědomí ve schopnosti iniciovat interakce a vztahy, byla více otevřená sdělovat osobní informace a poskytovat emocionální podporu ostatním (Wildschut et al., 2006).

Dle („To Nostalgize“, 2015) nostalgie plní několik funkcí. Jednak funkci orientace na sebe, v rámci zvyšování sebe-pozitivity a usnadnění pozitivního náhledu na budoucnost, dále existenciální funkci, pomáhá vidět život smysluplným, a v neposlední řadě sociální funkci, zvyšuje totiž sociální propojení, posiluje tendence k sociálně orientovanému jednání a podporuje prosociální chování. Další vlastností nostalgie je udržování psychologické a fyziologické homeostázy. Autoři dokládají, že různorodé škodlivé podněty (například

sebeohrožení, existenciální hrozby, osamělost, sociální vyloučení, stres, nuda i fyzický chlad) zesilovaly pocíťovanou nostalgii. Zároveň manipulovaná úroveň nostalgie zmírňovala tyto škodlivé podněty pomocí různých mechanismů, například chránila já před hrozbou, omezovala obranné reakce na bezvýznamnost, zmírňovala existenciální úzkost, napravovala interpersonální izolaci, zmírňovala dopad stresu, snižovala nudu, obnovením smyslu, či dokonce vytvářela pocit tepla.

Studie (Newman et al., 2020) se mimo jiné zabývala ekologickou validitou výzkumu nostalgie. Jelikož většina výzkumu je prováděna v laboratorních podmínkách, jejich zjištění by mohla být zkreslena. Proto se autoři této studie rozhodli ověřovat aspekty nostalgie v přirozených podmínkách, v běžném dni. V tomto kontextu se podívali na důsledky, které toto prožívání má na jedince v běžném dni a jak to mění pohled na předpokládané funkce, které nostalgie plní. Daná studie svými zjištěními potvrzuje existenci zmiňovaných funkcí nostalgie (sociální, existenciální a sebezposilující), ale upozorňuje na zjištění, že tyto funkce jsou v laboratorních podmínkách znatelné více než v běžném životě. Dle daného výzkumu v přirozených podmínkách je prožívání nostalgie více zatížené negativními pocity. Výskyt nostalgie v běžném dni častěji koreloval s nižší mírou well-beingu, pocity smutku a osamělosti. Zároveň dle těchto zjištění nostalgie v běžném dni vzniká spíše jako reakce na negativní ladění než jeho lék.

2.2.4 Nostalgie a její pozitivní důsledky

V dnešní době je stále více zkoumáno využívání nostalgie jako psychologického zdroje pro zvládání krizí, pocitů osamělosti i životních změn. Již zde zmíněná Batcho, před relativně dlouhou dobou, upozorňuje na výzkumy zjišťující terapeutické dopady prožívání nostalgie, zejména u starších osob, a to skrze posilování sebe sama pomocí spojení s ostatními (Batcho, 1998).

Studie (Abeyta et al., 2015) provedla několik dílčích studií a nakonec shrnuje, že nostalgie dokáže mobilizovat sociální cíle. K jejím pozitivním dopadům tedy patří i to, že může fungovat jako aktivizační síla pro společenské chování. Mezi jednotlivá zjištění této studie patřilo, že nostalgie zvyšuje důležitost, kterou lidé společenským cílům přisuzují, a optimismus pocíťovaný z dosahování těchto cílů. Nostalgie také zvyšuje záměr usilovat o společenské cíle. Experimentálně vyvolaný pesimismus z dosahování vztahových cílů podněcoval nostalgii. Nicméně interpersonální povaha nostalgie je to, co hraje roli, při úsilí spojit se s ostatními. Vyvolaná touha společenského kontaktu je podnícena právě nostalgií

vzniklou vzpomínkami na lidi. Nakonec nostalgické vzpomínání zvyšuje snahu o přátelství a ukázalo se, že nostalgie posiluje sebevědomí v mezilidských vztazích.

Nedávná studie se snažila rozklíčovat vztah mezi nostalgií a well-beingem (Likhanov et al., 2025). Prvotní výsledky dané studie naznačovaly, že je zde negativní korelace. Nicméně bylo také zjištěno, že osoby, které vykazovaly vyšší míru nostalgie, zároveň skórovaly výše i v míře úzkostnosti a neuroticismu. Autoři tedy data očistili od intervenujícího vlivu neuroticismu a nově byla v datech znatelná pozitivní korelace mezi úrovní nostalgie a well-beingu. Nutno poznamenat, že korelace u zjištěného vztahu byla ale velmi slabá.

Jedná se o stejnou studii, ve které byla představena výše zmíněná prostorová nostalgie (Likhanov et al., 2025), a právě tu autoři dávali do společného kontextu také s well-beingem. Daná studie naznačuje, že prostorová nostalgie je méně zatížená neuroticismem a úzkostností a vztah mezi ní a well-beingem byl silnější. Výsledky této studie přinášejí rozuzlení, že nostalgie samotná má pozitivní vztah s prožívanou duševní pohodou, ale častěji se na ní obrací více neurotičtí a úzkostní lidé, aby zmírnili tyto svoje negativní pocity. Přičemž vyvolávání nostalgie následně zvyšuje pocity duševní pohody.

Dalším příkladem aktuálního výzkumu je zkoumání působení nostalgie na psychickou bolest (Li et al., 2025). Autoři zde zjistili, že nostalgie hraje roli při zmírňování psychické bolesti a předkládají výsledky, že prožívání nostalgie může fungovat jako psychologický zdroj k tlumení psychické bolesti, pokud nejsou k dispozici vnější zdroje. Nostalgie totiž dokáže tlumit psychickou bolest plynoucí ze sociálního vyloučení, jelikož pomáhá obnovit pocit sociálního napojení, čímž neutralizuje negativní dopad osamělosti nebo odmítnutí. V druhém experimentu byl nalezen tlumící účinek nostalgie na psychickou bolest, který pramení z empatie k bolesti druhých. Nostalgie nechrání jen před vlastní přímou bolestí, ale pomáhá emocionálně regulovat i nepříjemné pocity vyvolané pohledem na bolest druhých. V posledním experimentu bylo zjištěno, že nostalgická reflexe zvyšovala práh bolesti a stejně tak toleranci bolesti. Díky nostalgickému působení účastníci delší dobu odolávali, než pro ně podnět začal být bolestivý a jeho bolestivé působení vydrželi déle. Pro navození fyzické bolesti byl použit bezpečný tlakový algometr vyvolávající mechanický tlak. Na základě těchto zjištění autoři navrhuji, že by nostalgie mohla v určitých situacích sloužit jako nemedicínská náhrada analgetik právě při zmírňování psychické i fyzické nepohody, případně bolesti (Li et al., 2025).

Nakonec je zde uveden výzkum, ve kterém autoři zkoumali hypotézu, zda může nostalgické prožívání posilovat pociťovanou vděčnost a zda spojení nostalgie a vděčnosti zprostředkovává sociální propojení, pocit sounáležitosti a přijetí (Green et al., 2026). Pomocí

korelační, longitudinální a experimentální studie autoři došli k závěrům, že participanti s vyšším výskytem nostalgie dle osobnostních rysů měli větší pravděpodobnost projevení vděčnosti. Dále bylo zjištěno, že nostalgie podle osobnostních rysů predikoval vděčnost o 16 měsíců později. Nakonec bylo experimentálně potvrzeno, že participanti poslouchající nostalgickou píseň pociťovali větší vděčnost než ti, kteří poslouchali pouze veselou píseň. Díky experimentálnímu ověření byl doložen kauzální vztah mezi nostalgií a vděčností prostřednictvím zvýšené sociální propojenosti. V prvních dvou studiích sociální propojení zprostředkovávalo asociace nostalgie s vděčností (Green et al., 2026).

3 Nostalgie v kontextu osobnosti

Tato kapitola se věnuje stručnému představení konceptualizace osobnosti, jejímu vymezení, možnosti popisu a měření, zejména, jak je to využíváno v této práci a jak se s konceptem osobnosti pracovalo v praktické části práce. Jsou zde představeny současné poznatky z oblasti nostalgie v kontextu osobnosti, které tvoří základní rámec předpokladů a směrů úvah, které byly zohledněny v praktické části.

3.1 Vymezení osobnosti

Osobnost má mnoho různých vymezení. Mnohdy, a obdobně tomu je i v této práci, se na osobnost nahlíží skrze její vlastnosti, pomocí kterých je možné ji charakterizovat. Jeden z klíčových přístupů k vymezení osobnosti je tzv. lexikální přístup, tedy popis osobnosti pomocí pro ni adekvátních adjektiv. Počátek tohoto přístupu vznikl ve 30. letech minulého století. G. W. Allport a Odbert vybrali ze slovníku tisíce slov značících nejtypičtější rysy osobnosti. Tento seznam prošel velkou proměnou, mnoha fázemi a redukcemi až se ustálil na modelu Big Five, pěti zastřešujícími dimenzemi, kterými je možné osobnost charakterizovat. Lexikální model je spojován především s L. Goldbergem, psychometrická varianta (pětifaktorový model, FFM) byla vyvinuta P. Costa a R. McCrae a o sjednocení lexikálního a dotazníkového přístupu se zasloužili R. McCrae a O. John (Blatný, 2010; McCrae & John, 1992).

3.2 Pětifaktorový model osobnosti Big Five

Pětifaktorový model osobnosti byl vytvořen pomocí kombinace lexikální hypotézy a statistické techniky, konkrétně faktorové analýzy. Díky současnému využití obou metod je možné osobnost charakterizovat pomocí zredukovaných a uspořádaných vlastností, které jsou v jazyce používané pro popis osobnostních projevů. Redukce všech slov popisujících osobnost a jejich statistické ověření vedlo k objevení pěti faktorů, pro které Goldberg (1981) zavedl označení Big Five (Blatný, 2010).

Vytvořený model a jeho aplikaci blíže popisují McCrae a John, kteří model definují jako hierarchickou organizaci osobnostních rysů rozčleněných do pěti základních dimenzí. Danými dimenzemi jsou extraverte, přívětivost, svědomitost, neuroticismus a otevřenost vůči zkušenosti (McCrae & John, 1992). Důležitá je zde právě hierarchická uspořádanost, jelikož mezi jednotlivými faktory nebyla potvrzena rovnocennost. Dle Normana (1963) je jejich robustnost, od nejvyšší po nejnižší, následující: extraverte (I), přívětivost (II), svědomitost (III), neuroticismus (IV) a otevřenost vůči zkušenosti (V) (Blatný, 2010).

Po vzoru Big Five modelu bylo vytvořeno velké množství testových metod, které popisují charakteristiku osobnosti pomocí měření úrovní těchto pěti vybraných dimenzí. Mezi nejznámější a nejvíce používané inventáře patří NEO (Costa & McCrae, 1992) a The Big Five Inventory (BFI; John et al., 1991), které vznikaly přibližně ve stejné době, ale každý je konstruovaný poměrně odlišně a sleduje jiné cíle (Hřebíčková et al., 2020c).

Jak uvádí Hřebíčková et al. (2020), při konstrukci BFI se autoři snažili zejména postihnout prototypické charakteristiky Big Five, dosáhnout vysoké srozumitelnosti a efektivity. Tento inventář byl proto značně kratší než NEO inventáře, ale zároveň praktičtější pro využití například ve výzkumu. Na rozdíl od NEO inventářů původní BFI neměřil jednotlivé subdimenze pěti hlavních faktorů, autoři ovšem ověřili, že by to i u tohoto nástroje bylo možné, a tak začali pracovat na revidované verzi, BFI-2 (Soto & John, 2017).

3.3 Výzkumy nostalgie v kontextu osobnosti

Jedním z cílů studie (Barrett et al., 2010) bylo prozkoumat, zda hlavní faktory z Five-factor model (FFM) mohou predikovat nostalgii vyvolanou hudbou a druhým bylo, zda by byla nostalgie vyvolaná hudbou predikována i dalšími proměnnými, pokud by proměnná FFM byla kontrolována. Studie uvádí, že může existovat zřetelný vztah mezi strukturou osobnosti a celkovými tendencemi k prožívání nostalgie. Zároveň se studie zajímala o to, jaký je vztah mezi proměnnou na úrovni kontextu (autobiografická významnost) a na úrovni osobnosti (sklon cítit nostalgii). Pochopitelnými předpoklady bylo, že intenzivnější prožitek nostalgie vyvolají skladby s vyšší autobiografickou významností a intenzivněji budou nostalgii prožívat jedinci s vyšším sklonem k nostalgii, autoři ale uvádějí, že autobiografická významnost může být zvyšována právě vysokým sklonem k nostalgii. Z výsledků vyplývá, že hlavní osobnostní faktory nebyly významným prediktorem intenzity hudbou vyvolané nostalgie. Naopak sklon k nostalgii a aktuální negativní byly silnějšími a stabilnějšími prediktory. Ačkoliv tyto výsledky ukázaly, že Big Five faktory přímo neovlivňovaly prožívanou nostalgii při poslechu hudby, autoři se dále zaměřili na to, jaká osobnost má obecně sklon k nostalgii.

K měření využívali BFI, ANPS, SNS a tentokrát nezkoumali reakci na hudbu, ale vztah mezi hodnotami měřenými těmito nástroji. Mezi osobnostními rysy a obecným sklonem k nostalgii byl nalezen jediný klíčový prediktor z faktorů Big Five, a to neuroticismus. V modelu ANPS byla nalezena významná souvislost s dimenzemi smutku a hledání. To naznačuje, že ačkoliv osobnostní rysy nepredikují sílu nostalgie vyvolané konkrétním podnětem přímo, těsně souvisejí s individuální dispozicí k nostalgickému prožívání jako

takovému. Díky tomu je možné popsat člověka, který je více nostalgický, jako takového, který je emočně labilnější, citlivější, náchylnější k úzkosti, má citlivý systém pro smutek, ztrátu, odloučení, ale zároveň je zvědavý (Barrett et al., 2010).

Autoři nakonec podotýkají, že dimenze ANPS mohou být v rámci nostalgie blíže spojeny s momentálními emocionálními zážitky. Možným archetypem nostalgického člověka dle této studie je ten, kdo přemítá o minulosti nebo utíká do minulosti, aby unikl problémům v současnosti. Může to být také někdo, kdo je fascinovaný propojeností života a času a spojení přítomnosti a minulosti je pro něj podnětem k přemýšlení a úžasu (Barrett et al., 2010).

Batcho (1998) se také zaměřovala na zkoumání různých charakteristik jedinců, kteří v BNI skórovali vysoko. Díky tomu studie přináší představu, jak mohou vypadat některé rysy nostalgické osobnosti. Vysoce nostalgičtí lidé sice dle jejich sebehodnocení předpokládají odlišnost od ostatních v mnoha aspektech (například paměť), nicméně významné rozdíly byly nalezeny pouze u emocionality. Výsledky dané studie ukazují, že mezi participanty je minulost viděna jako ten nejpříznivější čas a tento pohled byl sdílen napříč pohlavím. Participanti s vysokou mírou nostalgie (horní kvartil nejvyšších skóre) jsou emocionálnější, mají lepší paměť, mají vyšší potřebu úspěchu a jsou více společenští. Daní lidé nevykazovali vyšší úzkost z budoucnosti a nevnímali se jako méně šťastní nebo méně vyhledávající vzrušení oproti ostatním (Batcho, 1998).

Taktéž citovaná studie (Newman et al., 2020) přináší poznatky i pro kontext osobnosti. Byl zde zkoumán vztah mezi osobností a PINE nástrojem měřícím každodenní prožívání nostalgie. Mezi nostalgií a Big Five dimenzemi byla nalezena korelace pouze u dimenze neuroticismu a to pozitivní. Mimo to byla další signifikantní korelace nalezena u dimenze vyhýbání se. Obdobná síla korelací byla nalezena mezi nástrojem SNS-2 a neuroticismem, otevřenosti vůči zkušenosti, přiblížení se a vyhýbání se.

Další studie (Wang et al., 2023) se blíže zaměřila na vztah mezi psychickým distresem a nostalgií. Konkrétně zjišťovala, zda může být nostalgie produkována distresem a zároveň být strategií, jak tento distres mírnit. Tato studie taktéž přináší poznatky i o roli osobnosti v tomto procesu, jelikož zkoumala, zda je osobnost intervenující proměnou nebo jsou naměřené výsledky konzistentní napříč různými úrovněmi osobnostních rysů Big Five. Výsledky ukázaly, že vztah mezi distresem a nostalgií funguje nezávisle na osobnosti. Byl zde proveden longitudinální výzkum, který prokázal, že v těžkém období lidé častěji prožívali nostalgii, která jim pomáhala toto období překonat a tento proces nebyl vysvětlován ani měněn osobnostními rysy. Přesněji vyšší distres predikoval nostalgii a vyšší

nostalgie predikovala snížení distresu. To ukazuje, že nostalgie není pouze specifickým rysem jedinců s vysokým neuroticismem, ale je funkčním nástrojem, který se vyvíjí jako reakce na prožívanou nepohodu a sama o sobě negativní projevy nezpůsobuje.

V neposlední řadě studie uvádí, že i zde představuje osobnost dynamický proces, ve kterém dochází k neustálému vzájemnému ovlivňování dlouhodobých rysů a momentálních stavů. Konkrétní osobnostní rysy predikují, jak bude jedinec v různých situacích reagovat (např. navozením nostalgického stavu), přičemž tyto opakované každodenní prožitky mohou postupně a dlouhodobě měnit i samotné trvalé rysy. Výzkum tak naznačuje, že například rysová nostalgie (dispozice k tendenci cítit nostalgii) může sloužit jako ochranný faktor před každodenním psychickým vypětím (Wang et al., 2023).

Dalším příkladem role osobnosti je zkoumání vlivu osobnosti a zvládacích mechanismů na afektivní náboj nostalgie. Bylo zjištěno, že u jedinců se sklonem k depresi či maladaptivními styly zvládání stresu může nostalgické vzpomínání způsobovat negativní citové důsledky. Záleží tedy na osobnosti a stylu zvládacích mechanismů každého jedince, zda bude nostalgie součástí adaptivní nebo maladaptivní strategie zvládání. Studie vysvětluje, že nostalgické vzpomínání je adaptivním mechanismem, jelikož ve výsledku jedince nepoškozuje, ale člověk s depresivními sklony bude spíše tíhnout k ruminaci, tj. negativnímu přemítání nad minulostí, což je maladaptivní mechanismus (Garrido, 2018).

Další představená studie zkoumala nostalgii v souvislosti se spiritualitou. Autory zajímalo, zda je nostalgie spojena s vyšší spiritualitou skrze kontinuitu vlastního já a následně smysl života. Bylo potvrzeno, že nostalgie predikovala vyšší spiritualitu i po kontrole klíčových demografických proměnných a Big Five osobnostních rysů. Nakonec se ukázalo, že spiritualita byla predikovaná nostalgií skrze kontinuitu vlastního já a smysl života (Biskas et al., 2022). Tyto výsledky připomínají, že nostalgie pomáhá lidem cítit propojení se sebou samými napříč časem. Zároveň spiritualita může být silnou složkou osobnosti a vlastní identity jedince, což je posilováno působící nostalgií, která spiritualitu podporuje a ukazuje to tak další vliv, který nostalgie může na osobnost mít. Důležité je, že samotné osobnostní charakteristiky nejsou směrodatné pro tento vztah.

Výzkum replikující výše zmíněnou studii (Barrett et al., 2010) přinesl nové poznatky o nostalgii jako rysu a roli osobnosti v celém procesu. Ukázalo se, že participantů s vyšší úrovní rysové nostalgie vykazovali vyšší hodnocení nostalgie u obou typů skladeb. Zároveň profil pocíťované valence a vzrušení při poslechu nostalgické hudby byl ovlivněn osobností, jelikož u některých osobnostních typů daná hudba vyvolávala větší pocity vzrušení a pozitivitu a rysová nostalgie, a naopak u jiných lidí pocity negativitu. Nakonec v této studii

autoři uvádějí rozšířenou představu prototypu nostalgické osobnosti. Nostalgická osobnost se vyznačuje vysokou mírou rysové nostalgie (vlastnosti) a je spojena s Péčí, Hravostí (dle BANPS), přívětivostí, extravertizací a neuroticismem (dle TIPI) (Hennessy et al., 2024).

Poslední uvedený příklad studie se zabýval nostalgií z poměrně jiného úhlu pohledu. Studie (Stefaniak et al., 2022) zkoumala společenské hledisko, a to kolektivní nostalgií. Zde bylo testováno, zda osobnostní rysy (měřené nástrojem HEXACO-60) predikují vyjádření kolektivní nostalgie. Tou je myšlena skupinou podložená emoce, která vzniká, když jedinec pociťuje sentimentální stesk po minulých dobách jeho skupiny. Ukázalo se, že osobnostní rysy predikovaly obsah kolektivní nostalgie, který příslušníci skupiny pociťovali, nad rámec individuálních demografických charakteristik a politické orientace. Podle jejího obsahu se jednalo v prvním případě o nostalgii zaměřenou na otevřenost, která byla predikována vyšší mírou otevřenosti vůči zkušenosti, přívětivostí a emocionalitou. Druhý typ obsahu nostalgie byl zaměřen na stesk po homogenní společnosti minulosti a ta byla predikována nižší mírou poctivosti-pokory, otevřenosti vůči zkušenosti a vyšší mírou emocionality a přívětivosti.

Výše předložené informace sloužily jako podněty pro praktickou část práce. Dané znalosti pomohly vytvořit rámec, který v praktické části zohlednit, nicméně k porovnávání a integraci teoretických a praktických poznatků došlo až po sběru dat, aby mohla vyniknout individualita a specifická konceptualizace a přístup každého účastníka.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl práce

Nostalgie je fenomén, který svůj nynější význam získal až na počátku dvacátého století. Definice daného pojmu se značně liší napříč různými jazyky, ale spojuje je popis silně emočně zabarveného pocitu. Ačkoliv vznik pojmu nostalgie se datuje k roku 1688, původně byl vytvořen pro pojmenování onemocnění mozku (Rosen, 1975). Výzkumy týkající se nostalgie jako silné emoční touhy po minulosti či něčem osobním nemají dlouhou tradici a teprve postupně přibývají. V zahraničí je přesto nostalgie poměrně zkoumaným fenoménem, zvláště oproti České republice, kde tyto data doposud chybí.

Cílem této bakalářské práce je popsat a pochopit, jak jednotliví participanti konceptualizují konstrukt nostalgie a zasadit to do kontextu jejich osobnostní charakteristiky Big Five. Zároveň zhodnotit konstruktovou validitu použitého měřicího nástroje v českém sociokulturním prostředí.

Pro splnění vytyčených cílů byly navrženy tři následující výzkumné otázky.

1. Jak studenti pedagogické fakulty Jihočeské univerzity popisují a interpretují své prožitky nostalgie?
2. Jaká je podoba individuálního prožívání nostalgie v kontextu profilu Big Five?
3. Jaké limity a obtíže nese užívání nástroje SNS-2 pro zachycení prožitku nostalgie v českém sociokulturním prostředí?

5 Metodika

Vzhledem k plánovaným cílům, které si práce kladla, a používaným nástrojům, se jedná o smíšený design s převahou kvalitativní složky. Tento design na základě typologie dle Creswella (2009) je možné konkrétně označit za design s jedním dominantním přístupem, zároveň jednotlivé kvalitativní a kvantitativní části na sebe postupně navazují, a proto vhodné pojmenování pro celý návrh je *Sekvenční Mixed Methods Design s dominantní kvalitativní složkou* (Creswell 2009).

Dominantní prostor byl dán kvalitativní části, jelikož na základě cíle práce se jedná o explorační výzkum a první mapování daného fenoménu v českém prostředí. Kvantitativní složka ovšem nebyla vynechána, protože interpretace získaných kvantitativních dat v návaznosti na ty kvalitativní může pomoci doplnit to, co by pomocí pouze jednoho typu sběru dat mohlo zůstat skryto. Kvantitativní data zde tedy slouží jako podpůrná a doplňující data v rámci širší kvalitativní explorační a ověření. Na základě těchto argumentů byl vybrán daný smíšený design jako nejvhodnější varianta pro provedení tohoto výzkumu. Pro naplnění cílů práce a zodpovězení výzkumných otázek byl nejprve se všemi participanty veden polostrukturovaný hloubkový rozhovor, poté použit nástroj SNS-2 a provedeno kognitivní interview v návaznosti na SNS-2 a nakonec použito BFI-2. Tento postup a design lze zkráceně zapsat jako QUAL → QUAN → QUAL → QUAN, což vystihuje jeho sekvenční charakter a rozložení jednotlivých složek. Pro analýzu dat byla využita interpretativní fenomenologická analýza, v menší míře kvalitativní obsahová analýza, tematická analýza a deskriptivní statistika. Data každého participanta z jednotlivých metod byla spolu spárována a byla komparována pro jednotlivé participanty a je tak tvořeno porovnání dat mezi rozhovorem, SNS-2 a BFI-2. Pro zhodnocení konstruktové validity nástroje SNS-2 byly jeho výsledky porovnány s daty z rozhovoru a bylo provedeno kognitivní interview se všemi participanty.

5.1 Výzkumné nástroje

Při sběru dat bylo využito několik výzkumných nástrojů, kvantitativních i kvalitativních. Vzhledem k jejich množství a důležitosti pořadí, ve kterém musely být nástroje použity, jsou zde představeny právě tak, jak byly využívány při sběru dat u každého participanta. Nakonec je zde uveden report z pilotního šetření, jelikož pomohl s doladěním plánu sběru dat.

5.1.1 Rozhovor

Rozhovor byl rozdělen na dvě části. První se věnovala otázkám ohledně nostalgie a druhá byla zaměřená na osobnostní otázky z oblastí, jež nepokrývá Big Five.

První část zaměřená na nostalgii byla polostrukturovaná, jelikož zde bylo cílem zachytit individuální zvláštnosti, ale zároveň zmapovat vybrané oblasti u všech participantů. Tato část rozhovoru byla složena z osmi tazatelských oblastí, které zkoumaly téma nostalgie od počátečního povědomí a chápání pojmu, přes konkrétní příklady prožitků, až po asociace spojené s prožitkem. Konkrétně se jednalo o oblasti nejprve ohledně subjektivní definice pojmu nostalgie a subjektivního zhodnocení zkušenosti s existencí tohoto pocitu, dále popis prožitku nostalgie a konkrétních prožitků až po asociace spojené s tímto pocitem, což byly obecná, prostorová, časová, předmětná, činnostní a společenská.

Tazatelské oblasti byly pokryty konkrétními otázkami formovanými v kontextu každého individuálního případu. Například „*Říkal jste, že se považujete za člověka tíhnoucího k nostalgii, na základě čeho tak soudíte? A co ve Vás vyvolává představa být nostalgický člověk?*“ a naopak „*Říkal jste, že zatím téměř nezažíváte pocity nostalgie, čím si vysvětlujete absenci tohoto pocitu?*“ Vždy se rozhovor uchyloval individuálním směrem, podle způsobu přemýšlení jednotlivých participantů. Konkrétní otázky také blíže zjišťovaly proces prožívání, rozdíl mezi participanty či naopak shodu ve vnímání. Přibližně se jednalo o 15 základních otázek na toto téma. Jednotlivé tazatelské oblasti byly konstruovány na základě rešerše a studie zdrojů, dále konzultace a diskuse s vedoucí práce a na základě vlastní úvahy. Po provedeném pilotním sběru dat byly zachovány vybrané tazatelské oblasti, byly k nim ale přidány konkrétní rozhovorové otázky, které mohly být využity ve všech rozhovorech.

Druhá část rozhovoru se věnovala otázkám ohledně osobnosti a zde byl rozhovor téměř zcela strukturovaný. Pouze pokud se nějaká odpověď zdála nedostatečná či nejednoznačná, bylo použito doptávání se a rozvíjení odpovědi. Záměrem bylo získat odpovědi na tazatelské otázky, adekvátně porozumět úhlu pohledu každého participanta, ale nebylo nutné přesahovat původní rozměr daných otázek. Jednalo se o 14 otázek v oblastech prožívání emocí, jejich intenzity, seberegulace, sebereflexe, sebehodnocení, tendence pociťovat úzkost a starosti, očekávání, životní hodnoty a vlastní popis z pohledu jiné blízké osoby. Otázky na tyto oblasti byly vybrány se záměrem zmapovat osobnost mimo dimenze, které pokrývá Big Five. Počáteční struktura možných oblastí byla vytvořena s pomocí umělé inteligence a finální otázky byly vybrány a upraveny dle vlastního uvážení a zhodnocení.

Rozhovorová část výzkumu byla zakončena zhodnocením vybraných překladů pojmu nostalgie dle jednotlivých výkladových slovníků. Tato část byla zařazena do výzkumu, jelikož tvorba teoretické části práce přinesla zjištění, že nostalgie je v jazycích zásadně odlišně definována, a proto by mohlo přinést přínosnou informaci, která varianta je podle participantů nejpriléhavější k jejich konceptualizaci a zároveň by mohla být využita k operacionalizaci v nástroji měřícím nostalgii. Před participanty bylo předloženo šest variant definice pojmu nostalgie, přeložené do českého jazyka, bez zmínky, ze kterého jazyka pochází. Následně participanty vybírali pro ně nejadekvátnější definici.

5.1.2 Southampton Nostalgia Scale 2 (SNS-2)

Jedná se o sedmipoložkovou (v rozšířené, revidované verzi) měřící škálu, která je dle rešerše často využívaným nástrojem ve výzkumech týkající se nostalgie. Položky škály sledují jednak tendenci a frekvenci, ale i význam nostalgie v životě. Odpovědi na položky jsou v podobě sedmibodové Likertovy škály a čím vyšší aritmetický průměr položek jedinec získá, tím vyšší je jeho náchylnost k nostalgii. Nástroj byl validován na běžné dospělé populaci, nicméně jeho využití není striktně podmíněno žádnými kritérii (Barrett et al., 2010; Wildschut et al., 2023a).

Původní verze tohoto nástroje z roku 2008 obsahovala pět položek (Routledge et al., 2008), o dva roky později byla ale v dalším výzkumu rozšířena o nové dvě položky (Barrett et al., 2010). Autoři revidované škály provedli po letech užívání studii na ověření psychometrických vlastností nástroje. Studie byla provedena na americkém ($N = 311$; z toho 164 žen; věk 18-72) a čínském ($N = 300$; z toho 167 žen; věk 19-59) vzorku. Ve Spojených státech amerických participanty vyplňovali verzi v angličtině a v Číně přeloženou verzi v mandarínštině. Reliabilita SNS byla naměřena pomocí vnitřní konzistence pro Čínu dobrá a pro USA vynikající (Čína: $\alpha = 0,85$; USA: $\alpha = 0,94$). Nástroj se tak díky tomu jeví jako spolehlivý (Wildschut et al., 2023a).

Validita byla dále v této studii ověřována jako konvergentní validita pomocí konfirmační faktorové analýzy. Bylo sledováno, zda i další nástroje měří jednu latentní proměnnou nostalgie a napříč různými skupinami. Na základě výsledku bylo předloženo, že SNS měří konstrukt nostalgie obdobně vhodně jako zbylé tři nástroje. Zároveň pomocí víceskupinového porovnání dvou odlišných kulturních skupin bylo posuzováno, zda nástroj měří podobně napříč kulturami. V rámci studie autoři konkrétně testovali měrovou invarianci SNS mezi americkým a čínským vzorkem. Byla potvrzena konfigurační invariance, tedy jednofaktorová struktura fungovala v obou skupinách. Dále byla prokázána plná metrická

invariance, což umožňuje srovnávat vztahy mezi proměnnými. Skalární invariance byla potvrzena pouze částečně, což znamená, že je třeba opatrnosti při porovnávání průměrných skóre mezi kulturami. Výsledky tedy podporují základní srovnatelnost nástroje napříč kulturami, ale s určitými omezeními při interpretaci rozdílů ve výsledcích (Wildschut et al., 2023b).

Pro tento nástroj nejsou dostupné žádné normy. Nicméně ve studii, kde byl uveden, autoři představují výsledky, které přineslo jejich měření. Výzkumným vzorkem byli studenti úvodního kurzu psychologie na University of Southampton a lidé z širší univerzitní komunity ($N = 182$; z toho 154 žen; věk 18-51; průměrný 20,22). Výsledky uvádějí $M = 3,97$; $SD = 1,26$ (Barrett et al., 2010). Není zde možnost porovnávat další výsledky s normami, ale tato data minimálně rámuje představu, jakých hodnot dosahovala určitá jiná skupina. Tento nástroj doposud nebyl přeložen do českého jazyka, a proto byl jeho překlad proveden v rámci této práce.

Překlad nástroje byl nejprve vícečetný z originálu do českého jazyka, bylo získáno pět variant od různých překladatelů. Překladatelé a jejich úroveň anglického jazyka byly v následující kombinaci. Jeden překladatel s bakalářským titulem v oboru anglický jazyk a literatura, jeden s certifikátem CAE (úroveň C1), dva s certifikátem FCE (úroveň B2) a jeden překlad pomocí umělé inteligence (Chat GPT (OpenAI, 2025)). Následně byly vybrány varianty překladu jednotlivých položek, které se nejvíce opakovaly a které na základě vlastní úvahy byly nejvhodnější. Poté byly provedeny dva zpětné překlady pomocí umělé inteligence (Chat GPT (OpenAI, 2025) a Google Gemini (Google, 2025)), ty se navzájem shodovaly a byly téměř totožné s originální verzí. Jeden z mála rozdílů mezi zpětným překladem a originálem bylo například užití slova „*remind*“ v nové verzi místo fráze „*bring to mind*“ v originální. U českého překladu, v případě jedné fráze „*to feel nostalgic/to feeling nostalgic*“ se většina překladatelů shodla na překladu „*cítit nostalgii*“ než „*cítit se nostalgicky*.“ V pilotním rozhovoru byla tato fráze v češtině pro jistotu konzultována, a nakonec byla vybrána varianta „*cítit nostalgii*.“ Originální verze nástroje a jeho překlad jsou součástí příloh této práce.

SNS-2 je používaným nástrojem v mnoha studiích a byl tvořen odborníky věnující se tomuto tématu. Na základě jeho autorů, podmínek jeho tvorby, revizi a uspokojujícím psychometrickým vlastnostem by měla být zajištěna vhodná expertní validita. Proto bylo pro ověření jeho konstruktové validity v českém překladu a českém prostředí zvoleno kognitivní interview s participanty, aby bylo možné získat představu, jak nástroj zhodnocují lidé ze skupiny jeho potenciálních uživatelů.

5.1.3 Kognitivní interview

Po použití SNS-2 nástroje bylo provedeno kognitivní interview s každým participantem. Nejprve bylo zjišťováno, zda participanti pociťovali jakékoliv obtíže při vyplňování testu. Zda narazili na cokoliv, co je zarazilo, co je vyrušilo při plynulém vyplňování, co jim přišlo nápadně problematické nebo jakkoliv výrazné. Následně se zjišťovalo, zda na ně nástroj nepůsobil dojmem, že je směřuje k přání uvádět vyšší hodnoty, či neměli pocity manipulace nebo podsouvání odpovědí. Byl zásadně dodržen postup, při kterém měli participanti nejprve možnost vypovídat podle sebe, co jim přišlo na mysl, a až poté jim byly položeny konkrétní otázky. Následně byly s participanty zhodnocovány jednotlivé položky, které byly v rámci překladu nejednoznačné a překladatele se na nich buďto neshodovali anebo byl rozpor mezi přeloženými verzemi a doslovným překladem fráze (například „*bring to mind*“, doslova spíše „*přijít na mysl*“, ale častěji v českém jazyce bude využíváno „*vybavit si*“). U rozdílů mezi překlady se jednalo zejména o slovesa spojená s dějem nostalgie („*vybavovat si*“ nebo „*vzpomínat*“), ale také rozdíly ve frázi „*cítit se nostalgicky*“ nebo „*cítit nostalgii*.“

5.1.4 Big Five Inventory 2 (BFI-2)

Inventář BFI-2 představuje moderní revizi původního dotazníku Big Five Inventory (BFI; John, 1991). K vytvoření nové verze vedla autory (Soto & John, 2017) snaha o preciznější měření osobnosti prostřednictvím hierarchického modelu, který nově obsahuje 15 specifických subdimenzí pro hlubší analýzu pěti hlavních dimenzí. Významnou inovací je také rovnoměrné zastoupení kladně a záporně formulovaných tvrzení, což účinně potlačuje tendenci respondentů odpovídat se vším souhlasně (Hřebíčková et al., 2020).

BFI-2 je nástroj měřící pět dimenzí Big Five (extraverze, přívětivost, svědomitost, negativní emocionalita a otevřenost mysli). Jedná se o středně dlouhý inventář, který celkem čítá 60 položek, a kromě pěti dimenzí měří také 15 subdimenzí, pro každou dimenzi tři (E: sociabilita, asertivita, energičnost; P: soucit, uctivost, důvěra; S: organizovanost, produktivita, zodpovědnost; NE: úzkost, deprese, emocionální nestálost; O: intelektuální zvědavost, estetické cítění, kreativní představivost) (Hřebíčková et al., 2020). Nástroj byl pro tento výzkum zvolen z důvodu jeho střední délky a možnosti měřit subdimenze. Odpovědi na položky jsou ve formě pětibodové Likertovy škály (zcela nesouhlasím-zcela souhlasím) a skóre pro každou dimenzi se vypočítává jako aritmetický průměr položek patřících do dané dimenze (Hřebíčková et al., 2020).

Nejsou k dispozici normy vytvořené na české populaci, pouze psychometrické ověřování nástroje, které představuje deskriptivní statistiky využitelné pro orientaci u dané skupiny.

V psychometrické studii (Hřebíčková et al., 2020) jsou u výzkumného vzorku ($N = 1733$, z toho 57,9 % žen, věk 15-26, průměrný 20,06) uváděny orientační průměrné hodnoty představené v následující tabulce:

Škála	Celkem (M)	Ženy (M)	Muži (M)
Extraverze	3,30	3,29	3,31
Přívětivost	3,59	3,69	3,50
Svědomitost	3,22	3,27	3,17
Negativní emocionalita	2,94	3,13	2,74
Otevřenost mysli	3,62	3,65	3,59

Tabulka 1: Průměrné hodnoty BFI-2 na české referenční skupině

Vnitřní míra konzistence dimenzí je dobrá a adekvátní (průměrná hodnota pro dimenze $\alpha = 0,85$; pro subdimenze $\alpha = 0,74$), jsou k dispozici rovněž údaje o vynikající test-retest reliabilitě (dimenze 0,86; subdimenze 0,80). Zjišťovaná validita potvrzuje, že nástroj měří pětifaktorový model osobnosti. Ověření proběhlo pomocí analýzy hlavních komponent (PCA) a konfirmační faktorové analýzy (CFA). Byla zde potvrzena hierarchická struktura s 15 subdimenzemi, všechny položky vykazovaly faktorový náboj nejméně 0,30 na odpovídajícím faktoru a koeficient kongruence (srovnání české a původní americké verze) je v rozmezí 0,94 až 0,96. (Hřebíčková et al., 2020).

5.1.5 Report z pilotního sběru dat

Bylo provedeno pilotní šetření v rámci všech použitých metod. Pilotáž s první participantkou obsahovala nejprve pouze rozhovor s otázkami na téma nostalgie. Po této zkušenosti byly do seznamu tazatelských oblastí zařazeny konkrétní otázky, které bylo možné s dalšími participanty rozebírat, pokud se v konceptualizaci fenoménu participant shodovali anebo naopak kriticky zhodnotit, pokud byli v rozporu. Zároveň se po pilotáži očekávalo zařazení dalších tazatelských oblastí, aby mohlo být probádáno více směrů, kterými se participant vydal, rozhovor byl ovšem již s dosavadními tazatelskými oblastmi velmi bohatý na odpovědi a také časově obsáhlý, takže k přidání oblastí nedošlo. V rozhodnutí nerozšiřovat rozhovor hrálo také roli držení se tématu práce. Tazatelské oblasti v rozhovoru byly náležitě vybrány tak, aby vedly k zodpovězení výzkumné otázky, a proto by další rozšíření mohlo být nadbytečné a odkloňující od výzkumného problému práce. Z použitých otázek se jako nejvíce náročné na odpověď jevily ty, které byly inspirovány zahraničním výzkumem na obdobné téma („Vybavíte si nějaký váš prožitek nostalgie, který se pravděpodobně liší od těch nejběžnějších a typických, které lidé zažívají? Zamyslete se prosím nad nostalgickým prožitkem, který má pro vás velmi osobní význam.“) Od té doby

byl tedy kladen zřetel na chápání daných otázek u participantů a jejich případné dovysvětlení. Při sbírání dat s druhou participantkou byl původní upravený rozhovor rozšířen o otázky na téma různých osobnostních vlastností a jejich projevu, bylo přidáno porovnávání a zhodnocení různých variant definice pojmu nostalgie a poprvé byly testovány dotazníky a kognitivní interview. Na základě prvního zhodnocení překladu nástroje SNS-2 byla u jedné položky vybrána její finální varianta, která byla následně předkládána i ve všech ostatních šetřeních. Toto šetření nevedlo k žádným jiným změnám ve výzkumném plánu a výzkumných metodách, a tak byly později stejným způsobem provedeny všechny zbylé šetření. Po druhém pilotním šetření byl navázán kontakt opět s prvním participantem a byly u něj provedeny všechny zbylé metody.

5.2 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem byli studenti Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity. Kritéria pro jejich výběr byla česká národnost, české občanství a český mateřský jazyk. Bylo nutné co nejvíce zajistit, aby vybraní participanti pocházeli z českého sociokulturního prostředí a aby tak konceptualizovali daný pojem na základě českého jazyka, české kultury a přemýšlení v českém jazyce a bylo možné data zasadit do kontextu právě tohoto prostředí.

Výsledky výzkumu nejsou určeny ke generalizaci na českou populaci anebo studenty Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, nicméně se jedná o první zkoumání daného tématu v českém sociokulturním prostředí, a tak to může poskytnout určitý náhled na to, co by se v dané populaci mohlo objevovat opakovaně.

Nebyla kladena žádná další kritéria pro výběr participantů, jednalo se o studenty oborů, které jsou na pedagogické fakultě vedeny a bylo zcela otevřené, v jakém poměru a jaké obory se budou vyskytovat. Nakonec se výzkumu zúčastnilo jedenáct participantů, v kombinaci oborů psychologie, speciální pedagogika a arteterapie, jak bakalářského, tak magisterského stupně studia. V kritériu studovaného oboru tak byl výzkumný soubor značně heterogenní. Bylo zde devět žen a dva muži, ve věkovém rozmezí 21 až 25 let. Bližší přehled viz tabulka 2.

Participantů byli vybíráni na základě příležitostného výběru společně se snowball výběrem. Byla oslovena skupina studentů, zveřejněn příspěvek o výzkumu na soukromém účtu na sociální síti a někteří participantů byli osloveni osobně. Dva participantů byli získáni snowball metodou pomocí oslovení jednoho již zařazeného participanta.

Za účast ve výzkumu byla nabídnuta odměna ve formě slosování o tři dárkové poukazy do kavárny.

Identifikační číslo	Pohlaví	Studovaný obor	Stupeň studia	Věk
P1	žena	psychologie	bakalářský	21
P2	žena	psychologie	bakalářský	23
P3	žena	speciální pedagogika	magisterský	22
P4	žena	speciální pedagogika	magisterský	24
P5	žena	speciální pedagogika	magisterský	22
P6	muž	psychologie	bakalářský	22
P7	žena	psychologie	bakalářský	25
P8	muž	psychologie	bakalářský	23
P9	žena	arteterapie	bakalářský	21
P10	žena	psychologie	bakalářský	21
P11	žena	psychologie	bakalářský	22

Tabulka 2: Přehled výzkumného souboru

5.2.1 Etické požadavky

Dané téma této bakalářské práce a využití kvalitativních i kvantitativních metod s sebou nese specifické požadavky a rizika, které bylo nutné předem ošetřit.

V první řadě všechny výzkumné metody a části výzkumu musely být provedeny pečlivě, odborně správně a adekvátně danému kontextu. Péče a komfort participanta byl brán v potaz v celém výzkumu. Předem byl promyšlen vhodný individuální, respektující a šetrný přístup k participantům, jelikož se jednalo o téma, které může být velmi osobní. To si žádalo přípravu na případnou intervenci, přerušení výzkumu či péči po skončení. Bylo ověřeno, že participanti odcházeli z výzkumu v pořádku, bez újmy a v komfortním rozpoložení.

V celém výzkumu je zachována maximální anonymita, byly sbírány pouze osobní údaje zmíněné výše (věk, obor atd.). Propojována jsou pouze data navzájem napříč jedním participantem, ale není to spojeno s jeho osobou. Pokud byla ve výzkumu, zejména rozhovoru, zmíněna informace velmi citlivá anebo ohrožující anonymitu, byla vymazána z přepisu rozhovoru a nebyla dále používána. Bylo nutné zajistit i ochranu fyzických dat (vyplněné formuláře) a elektronických (nahrávky, přepisy nahrávek). K veškerým datům měl přístup jedině autor práce a vedoucí práce, nahrávky rozhovorů byly po přepisu trvale smazány. Přepis rozhovorů v anonymizované podobě proběhl skrze Google Gemini při vypnutém ukládání historie a žádná další data, jakkoliv spojující participanty s rozhovory, nebyla do AI vložena. Data byla chráněna před zneužitím, poškozením a nebyla poskytována žádné další osobě, byla využita pouze pro účely této bakalářské práce. Nebyl sbírán žádný osobní údaj pro následný kontakt, jelikož vzhledem k počtu participantů je možné všechny

kontaktovat soukromě pomocí již využívaného kontaktu a těm, kteří vyjádřili zájem o sdílení jejich výsledků, je zaslat či se s nimi sejít osobně a vyhodnocení jim představit.

Před začátkem výzkumu byl každý participant seznámen s dobrovolností výzkumu, jeho průběhem, podmínkami, jeho povinnostmi a právy a byl mu předložen informovaný souhlas se všemi potřebnými informacemi. Informovaný souhlas byl podepsán a sesbírán vždy a jeho ústní znění bylo vyjádřeno i na začátku nahrávaného rozhovoru.

Za účast ve výzkumu byla darována odměna ve formě slosování o tři dárkové poukazy do kavárny. Toto slosování proběhlo po sběru dat, bylo náhodné a vylosování participantů bylo o udělení odměny informováno.

5.3 Sběr dat

Nejprve byli osloveni participanté (skupina i jednotlivci) a zveřejněna možnost účasti ve výzkumu. Se všemi participanty, přihlášenými ze své iniciativy, oslovených výzkumníkem nebo jinými participanty, byl navázán kontakt skrze sociální sítě, byly jim poskytnuty bližší informace o průběhu a účelu výzkumu a po souhlasu s účastí bylo domluveno osobní setkání. Z přihlášených či oslovených participantů byli vybráni všichni, jelikož všichni splňovali kritéria nutná pro výběr.

Kromě pilotního sběru probíhal výzkumný postup vždy obdobně, nástroje byly použity ve stejném pořadí, výzkum probíhal vždy osobně, pouze v jednom případě online formou pomocí videohovoru. Na začátku byly zopakovány informace o výzkumu, jeho účel, průběh, rizika, byla zdůrazněna dobrovolnost, možnost beztestně odstoupit a byl podepsán informovaný souhlas. Sběr dat začal rozhovorem na téma nostalgie, byly zmapovány předem připravené tazatelské oblasti a zároveň byl věnován prostor individuálnímu pohledu každého participanta. Následovaly otázky na téma nostalgie, porovnání šesti překladů, vyplnění SNS-2, kognitivní interview a BFI-2. Doba trvání výzkumu byla v rozpětí 50-120 min. Výzkum probíhal kromě jednoho případu v prostorách Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, v období prosince 2025. Výzkumu přímo byl přítomen pouze výzkumník, ale data byla sbírána ve volném prostoru budovy, takže ho mohla narušit krátká přítomnost náhodných lidí. Toto mohlo být problematické v rozhovorové části, ale participanté měli vždy možnost rozhovor přerušit a s odpovědí vždy počkat na soukromí. Zároveň byli ujištěni, že mohou sdílet jen tak osobní informace, jak je jim příjemné, a nejsou od nich nutně vyžadovány. Participanté měli dostatek času na odpověď a možnost vyjádřit vše, co k tématu chtějí říct. Byla snaha vést rozhovor v příjemné konverzační atmosféře, aby se jednalo spíše o osobní diskusi než o zpovídací interview.

Všechny rozhovory byly zaznamenány na soukromé nahrávací zařízení přístupné pouze výzkumníkovi. Data byla sbírána do té doby, do kdy se zúčastnili všichni přihlášení participant. Ukončení sběru nebylo provedeno pouze podle saturace dat, jelikož určité informace se sice začaly ve výpovědích opakovat, ale vzhledem k plánované analýze bylo nutné zkoumat důkladně individuální pohled, hledat případné rozdíly mezi jednotlivými výpověďmi a také v kontextu takto osobního tématu bylo pochopitelné, že výpovědi budou vždy značně individuální.

5.4 Analýza dat

Podle plánu analýzy všech dat bylo třeba nejprve analyzovat data z jednotlivých výzkumných metod, poté propojit napříč jednotlivými participanty, a nakonec komparovat navzájem mezi sebou. Sesbíraná data z rozhovoru byla v anonymizované podobě doslovně přepsána, zbavena nesouvisejících informací a původní nahrávky byly smazány. Pro tento výzkum byla jako metoda analýzy těchto dat u tématu nostalgie zvolena interpretativní fenomenologická analýza (Řiháček et al., 2013). Jelikož se zde jednalo o popis a konceptualizaci individuální představy fenoménu nostalgie, zdál se daný typ analýzy být nejvhodnější. Analýza probíhala idiograficky, směrem od jednotlivce k celku, nejprve byly analyzovány jednotlivé případy zvlášť a každý samostatně uzávorkovaný, nedocházelo tedy k propojování a přenášení dat mezi případy. Konkrétní postup spočíval v opakovaném čtení každého případu, volném poznámkování při prvním čtení a prvotním systematickém poznámkování při opakovaném čtení. V tu chvíli docházelo ke kódování dat na úrovních popisné, co bylo řečeno, lingvistické, jak to bylo řečeno a konceptuální, prvotní interpretace toho, co chtěl participant sdělit. Kódování probíhalo v programu Microsoft Word. Ve vytvořených poznámkách začala být hledána vynořující se témata, která dostávala hesla. Mezi tématy byla následně utvořena struktura, témata byla uspořádána hierarchicky, některá byla často opakovaná nebo byla „nadtémata“ těm ostatním. Tato struktura systematicky reprezentovala individuální konceptualizaci každého participanta. Po analýze jednotlivých případů byly struktury porovnány mezi sebou a byly hledány shody nebo rozpory napříč nimi.

Druhá část rozhovoru byla více strukturovaná a zaměřena na otázky na osobnostní charakteristiky mimo dimenze Big Five. Tyto doplňující otázky zaměřené na osobnost byly vyhodnoceny pomocí kvalitativní obsahové analýzy (Gavora, 2000). Data byla nejprve podrobena otevřenému kódování (zkrácení odpovědí na výstižná hesla) v programu

ATLAS.ti a v případě opakujících se kódů byly tvořeny kategorie reprezentující popis osobnosti daného participanta.

Dále každý participant hodnotil a vybíral, které z přeložených definic pojmu *nostalgie* jsou dle něj nejvýstižnější. Výběr překladů byl zaznamenán, a nakonec bylo zhodnoceno, kolikrát byly dané překlady vybrány, případně jaké jejich části byly dle participantů významově nejnosnější.

Kvantitativní data z nástrojů SNS-2 a BFI-2 byla vyhodnocena dle manuálů. SNS-2 neobsahuje žádné reverzní položky a skóre participanta se vypočítává jako aritmetický průměr všech položek (včetně poslední, jejíž odpovědi ve formě konkrétní frekvence př. *jednou nebo dvakrát do roka* jsou převedeny na stejnou sedmibodovou škálu). U BFI-2 byly vždy nejprve převedeny reverzní položky, dále byly vypočítány průměrné hodnoty položek v každé subdimenzi (fasetě) a poté celkově v každé dimenzi. Výsledky jednotlivých participantů byly spárovány s vytvořenými strukturami a kategoriemi z jejich rozhovorových dat. Také byly z výsledků SNS-2 a BFI-2 vytvořeny tabulky, díky kterým bylo možné vidět srovnání participantů mezi sebou a provést na těchto datech deskriptivní statistiku.

Pro analýzu kognitivních interview byla zvolena zjednodušená forma tematické analýzy (Řiháček et al., 2013). Tento přístup umožnil identifikovat opakující se vzorce v tom, jak participant interpretovali jednotlivé položky dotazníku, jak jim rozuměli a jak je zhodnocovali. Jednak na rovině sémantického pochopení, jak bylo položkám možné rozumět a na rovině procesuálních obtíží, v čem byl spatřován problém. Nakonec pro odhalení společných a individuálních témat napříč participanty byla použita maticová analýza. Byla vytvořena tabulka kódů, rozdělených dle participantů, a díky tomu bylo možné odhalit vystupující témata napříč kódy. Tato analýza byla zaměřena na zhodnocení konstruktové validity, tedy zda participant rozumí měřenému konstrukt a položkám v souladu se záměrem autora.

Na závěr analýzy dat, pro možnou interpretaci výsledků, byly její jednotlivé kroky spojeny, kvalitativní a kvantitativní data byla spárována napříč každým participantem a představena v kazuistikách jednotlivých participantů. Díky tomu bylo možné ukázat, jakého výsledku SNS-2 dosahuje participant, který popsal určitou konceptualizaci a prožívání *nostalgie*, jak je jeho osobnost charakterizována v dimenzích Big Five pomocí BFI-2 a které další osobnostní vlastnosti u něj byly výrazné. Dále bylo možné vypočítat, jakých průměrných hodnot participant v SNS-2 a BFI-2 dosahovali a bylo možné systematicky popsat konceptualizaci *nostalgie* dle participantů. Dále zda byly napříč daty

viditelné nějaké trendy či podobnosti. V neposlední řadě bylo možné zmapovat možné obtíže při užití nástroje SNS-2 dle nejčastěji zmíněných vzorců, ale také porovnat, jakých výsledků participanti v nástroji dosahují, jak nad měřeným jevem smýšlejí i jak ho sami v rozhovoru zhodnocují z kvantitativních hledisek, jako je četnost a intenzita.

6 Výsledky

Nyní zde budou postupně představeny výsledky výzkumu dle jednotlivých výzkumných otázek. Vzhledem k tomu, že se jedná o doposud nezmapované téma v českém sociokulturním prostředí, bylo třeba nejprve zjistit, co zde daný konstrukt představuje a co ho charakterizuje. Právě k tomu byla položena první výzkumná otázka. Tato otázka je také nutným podkladem pro druhou výzkumnou otázku, ve které jsou kazuisticky probírány výsledky všech participantů napříč použitými metodami ve výzkumu. Jejich individuální konceptualizace nostalgie je zasazena do kontextu dat popisujících osobnost. Poslední výzkumná otázka se věnuje zhodnocení vybraného měřicího nástroje nostalgie, jelikož byl pro tuto práci poprvé přeložen do českého jazyka a poprvé použit v České republice.

6.1 Jak studenti pedagogické fakulty Jihočeské univerzity popisují a interpretují své prožitky nostalgie?

Pro zodpovězení této výzkumné otázky byly s participanty vedeny polostrukturované rozhovory, které byly následně analyzovány pomocí interpretativní fenomenologické analýzy (viz kapitola metodika). Analýza proběhla dle její standartní struktury. Bylo provedeno poznámkování výpovědí participantů, v nich byla následně hledána témata, a nakonec hledána společná nad témata napříč všemi participanty. Souhrnná struktura nejvýznamnějších nad témat a témat je zobrazena v podobě diagramu v přílohách práce.

Participanty poskytovali velmi bohaté výpovědi a rozhovory tak přinesly velké množství zajímavých informací, které téma nostalgie popisují důkladně a do hloubky. Proto, pro lepší orientaci ve zjištěních, jsou nad témata a témata z analýzy čistě pro interpretaci výsledků roztříděna do oblastí, které byly s participanty probádány. Byla snaha pomocí vybrané analýzy zachytit jak individuální zvláštnosti, tak obdobné myšlenky sdílené mezi více participanty. Pomocí výzkumné otázky se zjišťovalo, co nostalgie dle participantů znamená, kdy a při čem se s ní setkávají, jak je charakterizována a jak by popsali její prožitek. Dále jaké konkrétní prožitky by mohli sdílet, s čím mají nostalgii spojenou, kdy, kde a vůči čemu mívají nostalgické prožitky a jaký to pro ně má význam. Hlavními oblastmi, ve kterých je možné výsledky postupně představit, jsou obecné povědomí o pojmu nostalgie, definice a charakteristika nostalgie, proces nostalgického prožitku, funkce nostalgie a význam nostalgie.

6. 1. 1 Obecné povědomí o pojmu nostalgie

Nejprve byly participantům kladeny základní otázky pro představu, s jakým povědomím o pojmu a vztahem k němu do výzkumu přicházejí. Následující informace představují přínosné shrnutí, ne východiska z IPA, která bude následovat. Všichni participanté přišli do výzkumu se znalostí pojmu nostalgie. Byla zde ale často znatelná i vyslovená nejistota ohledně správnosti chápání pojmu, dlouhé přemýšlení a zpočátku rozhovoru i obtíže s nalezením popisných slov. Naopak někteří participanté dokázali vyjádřit jasný a konkrétní popis tohoto abstraktního pojmu, téměř až na filozofické rovině. Například: „*Já, abych byla upřímná, tak mi přijde, že když nad tím přemýšlím, co si pod tím každé představí, tak podle mě úplně nevím ten přesný význam. Že jako vím, jak se to vnímá, ale přijde mi, že sama, kdybych to měla popsat, tak těžko hledám slova. Spíš to ukážu na příkladech, ale vlastně moc nevím.*“ (P10) a dále: „*Vlastně ten model toho slova je takovej mnohohrstevně chápaný a asi si pod tím jako představím určitéj pocit... Přesnou definici bych ti neřekla, ale nostalgii chápu jako stav nějakýho rozpomínání si na nějaký čas, kdy jsem měla nějaký určitéj pocit, kterej rozpoznávám v tom přítomným okamžiku stejně. Vzpomínám na něj a vlastně se to tak nějak jakoby propojí ta minulost s tím přítomným okamžikem.*“ (P9).

Pro zajímavost byli participanté tázáni, zda by dokázali určit, v kolika letech se s pojmem seznámili. Pochopitelně výpověď byla založena na odhadu a nejasné vzpomínce a věk varioval přibližně od 8 do 16 let, zajímavé byly ale důvody, proč byl daný věk odhadován. Pro někoho byla určující nutná kognitivní úroveň, při níž by mohl pojem chápat (uvedeno 3.-5. třída), obvykle to ale bylo období, ze kterého přicházely první významné vzpomínky, které dodnes vyvolávají nostalgii. „*A teď ta chuť, ta vůně a všechno, tak jako ačkoliv jsem teoreticky měla bejt moc malá na to, abych si ji pamatovala, tak mě to ale vrátilo do toho pocitu, do té doby. Takže ten první stupeň základky.*“ (P7). S tím také souviselo prožití nějakého prvního životního zlomu (např. ukončování základní školy).

Výrazným jevem mezi participanty bylo uvědomění, že ačkoliv mají nostalgii spojenou často s rodinou a dětstvím, tak se s pojmem v rodině neseznámili. Naopak s pojmem přišli do kontaktu zvenčí (sociální sítě, televize, filmy) a přesto momenty nostalgie z domova znají: „*Takže to není úplně denní chléb a musí se to tam najít, ale myslím si, že právě jsem to třeba občas viděla v takových těch situacích, kdy nějaký z dětí prostě vyrůstalo a teď najednou jako ti došlo, „ježíšmarjá, prostě ty jsi hrozně vyrostla, už nejsi malá holčička“ a tak.*“ (P2). Jedinými přímými seznamovateli s pojmem mohli být prarodiče.

Všichni, kromě jedné participantky, pojem nostalgie aktivně užívají ve svém běžném slovníku. „*Já si vždycky představím jakoby ty starší lidi, co si řeknou: ‚Jó, tohle je nostalgický,‘ třeba nevím, chuť jídla nebo nostalgická hračka nebo něco, co jim třeba připomene dětství. Jako takhle to mám jakoby to slovo spojený, než že já bych ho jakoby užívala.*“ (P5).

6. 1. 2 Definice a charakteristika nostalgie

Jak již bylo zmíněno, výpovědi participantů byly bohaté a mohly by vést až k nekonečnému množství posuzování, interpretování a zasazování do různých úhlů pohledu. Zabývat se všemi těmito možnostmi a představit veškerá data by bylo velmi dlouhé, pro výzkum a cíle práce zahlcující a extrakce toho nejdůležitějšího by mohla zcela zaniknout. Proto cílem následujícího textu je představit ty nejvíce zajímavé a nosné podněty, které participant přinesli, a které byly v rámci IPA metody doplněny o nabízející se interpretace výzkumníka.

Zdá se, že odpověď na otázku, co je to nostalgie, nemá jednoznačnou odpověď. Není jednoznačná dokonce ani kategorizace, zda se jedná o emoci, nebo vzpomínání. Dle zjištění z rozhovoru, je ale možné dojít k závěru, že nostalgie je velmi specifický jev, ve kterém se nachází jak emoce, tak vzpomínání a jedno se neobejde bez druhého.

Při pohledu, který dává důraz na emoční stránku, je nostalgie definována jako „*komplexní, nadřazená emoce, která plyne z pohledu do hezké minulosti*“ (P6). Z druhé strany byla nostalgie vnímána jako „*typ pozitivního vzpomínání na minulost*“ (P4). Definice integrující emoční i paměťovou složku dochází k tomu, že nostalgie je specifický emočně-paměťový proces. Nese s sebou vždy „*velmi silně emočně nabitý pocit, který je spojený se vzpomínkou anebo pociťovaný při vrácení se do minulosti*“ (P7).

Silným nadtématem v definici byl také pocit. Nostalgie představuje „*pozitivní pocit vůči vzpomínání na hezkou minulost*“ (P1), „*pocit vzpomínky na minulé*“ (P5), „*pocit spojený s minulostí, vzpomínkami a spektrem mnoha emocí*“ (P10). Může to být více honosný pocit, který dovoluje „*nehodnotit při vzhlížení k idealizované minulosti*“ a skrze nostalgii pak minulost působí jako „*staré dobré časy*“ (P8).

Z dalšího úhlu pohledu nostalgie představuje propojení současnosti a minulosti skrze stejný prožitek. Je to „*znovuprožívání minulého pocitu v přítomnosti*“ (P9) Jedná se o pocit, když prožívaná situace evokuje minulou vzpomínku a ta s sebou nese specifické pocity, „*specifickou kombinaci, než kdyby se jednalo o pouhé vzpomínání a nostalgie neprobíhala*“ (P11).

V jednom případě se pojetí nostalgie zcela odlišovalo od ostatních tím, že ji vůbec nespojovalo s emocemi. Nostalgie byla typem vzpomínání, pozitivního, a vznikala, když se člověk v přítomnosti střetne s minulou vzpomínkou. Objevení minulosti v přítomnosti byl opakovaný námět, nicméně emoční složka zde zcela chybí, a proto bylo nutné oddělit tento popis od zbylého, kdy emoce byla neopomenutelná. Nostalgické vzpomínání přinášelo čistě pozitivní pocit a bylo chápáno buďto jako společenská aktivita, kdy se skupina přátel rozhodne společně vzpomínat a jsou při tom naplněni příjemným pocitem, anebo byl pocíten „záblesk nostalgie“ (P4), kdy nostalgie přišla sama od sebe, prolítla tělem (při navštívení nějakého místa, ucítení nějaké vůně, chuti nebo při dělání nějaké činnosti spojené s dětstvím (jízda na koni)). Ačkoliv se v této variantě nejednalo o záměrně vyvolanou aktivitu, nostalgie stále nezapadala do spojení s emocemi. Tato konceptualizace je originální a v kontrastu k ostatním, přesto se v nějakých aspektech ostatním velmi podobala (prolínání minulosti a přítomnosti, proměnlivá intenzita, idealizace minulosti nebo vzpomínání na to dobré, spouštěče nezáměrné nostalgie a procesuální charakter).

Co se týče konceptualizací zahrnující emoční složku, tak pro nostalgii je charakteristická ambivalentní valence. Může převyšovat pozitivní náboj, nebo se může střídat dle fází procesu prožitku (pozitivní/negativní/pozitivní), může se to lišit dle vzpomínky, ke které se nostalgie váže nebo dle současného psychického stavu, nálady, ale přítomnost pozitivního i negativního je zcela zásadní: „*Přijde mi, že hodně často je to takový hořkosladký, že vzpomínáš na něco, co bylo hrozně hezký dřív, ale teď už to nemáš. Takže je to vlastně takovej smutek zároveň s nějakou vděčností, že prostě bylo něco hezkýho.*“ (P2). Obecně byla nostalgie charakterizována jako hořkosladká emoce a konkrétní složky mohou být radost, hřejivost, naděje, stesk, lítost, bolest, úzkost, smutek spojený s vděčností, ztráta nebo absence něčeho, touha po navždy ztraceném, neopakovatelném. Nostalgie byla spolehlivě charakterizována jako velmi silná a jedinečná emoce. Může být ostatním emocím nadřazená, jednak její intenzitou, ale hlavně tím, že je složena z dílčích emocí, které v ní jsou obsaženy a různě se mezi sebou prolínají.

Často tento pocit mohl nabývat různé intenzity, v závislosti na různých faktorech (obsah vzpomínky, nálada, psychické rozpoložení, míra bolesti ve vzpomínce): „*Čím silnější, tím víc i podle mě takový ty smutný emoce, že prostě to už tak třeba nebude úplně tak, když se mi po tom stýská, tak to takhle bylo.*“ (P1). Ovšem někdy byla nostalgie vnímána jako emoce, kterou nelze kvantifikovat a ohodnotit její intenzitu na škále. Pozitivní emoce obsažené v nostalgii plynuly z vazby na něco hezkého v minulosti. Pokud nostalgie připomínala něco, co bylo zároveň bolestivé, dokázala vyzdvihnout pozitivní pocity, protože i na to bolestivé

se dalo nahlížet s láskou. Nakonec tento proces vždy vedl k uvědomění vděčnosti, protože díky nostalgii bylo možné si důležitý moment alespoň nějakým způsobem prožít znovu. Na druhou stranu negativní pocity obsažené v nostalgii plynuly z toho, že právě nostalgie má sílu ukázat hranici minulosti. Dojem znovuprožívání šťastné minulosti vede k touze prožít ji reálně znova, a to je ale nemožné.

Ona touha po zopakování momentu, který je neopakovatelný (protože nostalgie se často váže k něčemu, k čemu již není přístup), nostalgii dělá nostalgii. Vymezení jasné hranice mezi minulostí a současností je smutnou vlastností nostalgie. Ačkoliv se v současnosti může opakovat podobný zážitek, minulost není dokonale replikovatelná. To také působí střetnutí s bezmocí a konečností. Při nostalgii je člověk vystaven něčemu neovladatelnému. To také vede k uvědomění si plynulosti života a času: „*No, asi prostě i trošku takovou jako bezmoc [cítí], že prostě člověk nemůže ovládat ten čas a že jako ten čas nějak proudí a člověk stárne a dostává se do různých životních situací a období.*“ (P2).

Cítit nostalgii je možné pouze k něčemu, k čemu je časový odstup. Zároveň je pro nostalgii nezbytné, aby spouštějící podnět nebyl dostupný často, není možné cítit nostalgii každý den k tomu stejnému. Pocit nostalgie je také typický svou nízkou četností. Přichází občas, a to z něj dělá výjimečný.

Další charakteristickou vlastností nostalgie je idealizace minulosti. S nostalgií vypadají minulé zážitky hezčí, než se zdály v době, kdy byly utvořeny. Nostalgie pravděpodobně způsobuje opomíjení toho negativního nebo přeceňuje pozitivní aspekt a minulost je příkrášlena: „*Pocit, že se na něco ohlížíš zpátky, tak máš tendenci tomu nepřisuzovat takový negativní.*“ (P9). Děje se to zejména v porovnání s nepříznivou přítomností. V tu chvíli participant utíkají do minulosti, pociťují nostalgii vůči minulým zážitkům, které jsou výběrově hezké a jsou ještě o to hezčí, jelikož současnost tak hezká není. Také je možné, že s odstupem je i na negativní zkušenost nahlíženo příznivěji, intenzita negativních pocitů je snížena: „*Zpětně se tomu zasmějeme, i když to tenkrát bylo těžký.*“ (P9).

Kromě emočně-paměťového procesu, je k nostalgii přidružen i proces kognitivního zhodnocení, který následuje po prolínání emocí a vzpomínání. To vede k další proměně emocí a přichází právě zmiňovaná vděčnost, jelikož je vyhodnoceno, že i přes negativní pocity, může být minulý zážitek oceněn a oceněna samotná jeho existence. Sled myšlenek a pocitů vyvolaný nostalgií může naopak také vést k ocenění přítomnosti. Kognitivní proces tady probíhá od idealizace minulosti, přes její realistické zhodnocení až k ocenění současnosti.

Participanty byla několikrát navržena přímá úměra mezi věkem a tendencí cítit nostalgii. Otázkou zůstává, zda se tendence s věkem zvyšuje proto, že v průběhu života přibývá vzpomínek, vůči kterým je možné cítit nostalgii, anebo se osobnost s věkem mění tím způsobem, že má větší tendenci ohlížet se zpátky do minulosti a vzpomínat. Zároveň v průběhu života je člověk také více konfrontován s minulostí a více si uvědomuje plynulost života. Dle participantů toto nebylo vyjasněno a jsou možné všechny varianty, první nicméně dominovala. Bylo také navrženo, že tendence k nostalgii se může zvyšovat s počtem pozitivních vzpomínek (v tomto případě se nostalgie vázala pouze na pozitivní vzpomínky).

Následujících několik aspektů nostalgie bylo navrženo individuálně, jsou originální a celkovou konceptualizaci obohacují. Zajímavým jevem byla zmíněná nostalgie vůči současnosti. V určitých momentech (zákonitě v bodech životních zlomů) byly k současné chvíli pociťovány totožné pocity jako při ohlédnutí do minulosti. Je ale také možné, že byla v těchto momentech nostalgie vyvolána neuvědomovaným přemýšlením nad minulými zážitky, protože daná chvíle byla bodem, odkdy již nemohly být zopakovány: „*Možná v obojím [prožívání i vzpomínání na životní zlom] bude přítomný nějaký uvědomění toho konce a plus jako vzpomínka tady na ty momenty, co už byly.*“ (P6).

Nadto nostalgie vedla k sebereflexi, přemýšlení a zhodnocování minulosti, vlastních rozhodnutí a jednání a působila jako morální soudce. Byla navržena skupinová nostalgie, která vzniká při skupinovém vzpomínání, sdílení společných zážitků. Zde se nostalgie společným sdílením násobila, a dokonce měla schopnost oddálit prožívání negativního pocitu. Fungovala jako brzda pro pocit ztráty, který nakonec stejně dorazil, avšak až ve chvíli samoty, přesto pozitivní pocity u skupinové nostalgie mají delšího trvání. Nostalgie byla spojována se znovuobjevováním sama sebe, vracení se ke svým zájmům. V tomto kontextu bylo také zmíněno, že stesk obsažený v nostalgii pramení ze střetnutí se se svými minulými verzemi, které ve vzpomínce jedinec potkává. Rovněž při častých pocitech nostalgie hrozí setrvání v minulosti.

Obdobně bylo zmíněno, že nostalgie snižuje schopnost užít si přítomný okamžik a drží člověka jinde. Zároveň pro prožívání nostalgie je nutný čas a prostor. Nostalgie nevznikne ve chvílích spěchu, stresu a nesoustředění se.

6. 1. 3 Proces nostalgického prožitku

V první řadě je jisté, že každý prožitek nostalgie je unikátní, pochopitelně nejen interindividuálně, ale i individuálně. Bylo dokonce navrženo, že nostalgické prožitky se vážou na základní životní vzpomínky, na hlavní životní milníky.

Důležité je zjistit, jak může pocit nostalgie vznikat a přicházet. Dle participantů se to děje v zásadě dvěma způsoby. Zaprvé pomocí vnějších spouštěčů (tj. něco vnějšího evokuje vzpomínku či rovnou pocit nostalgie v hlavě) a zadruhé pomocí vnitřních spouštěčů, kdy se nostalgická vzpomínka nebo samotný pocit nostalgie objeví z ničeho nic. První případ funguje na způsobu připomenutí své minulosti pomocí setkání se s nějakým spouštěčem v přítomnosti. Několikrát bylo zdůrazněno, že daný spouštěč musí být dostatečně konkrétní a totožný s tím ve vzpomínce, aby nostalgii dokázal evokovat. Jinými slovy, ne všechno, co je známé z minulosti a připomíná ji, ji vyvolá. Mnohdy to musí navozovat pocit zcela stejného prožitku, aby byla pocítěna nostalgie: „*Kdyby mi teďkonc někdo udělal ty lívance, co dělala ona, tak to by pro mě byla nostalgická věc, protože ty lívance dělala přesně ona celý moje dětství a byly to jenom ty jedny lívance a už nikdy nikdo neudělal stejný lívance.*“ (P5). Opakovalo se několik typů spouštěčů, které mohou pocit nostalgie externě evokovat. Jednalo se o následující kategorie spouštěčů, které, když se s nimi participant setkal a splňovaly potřebné podmínky, vyvolaly nostalgii: *prostorové* (domov, bývalá místa spojená s osobní historií), *vztahové/sociální* (setkání s člověkem, specifická skupina přátel, vzpomínky na vztah), *situační* (velmi silným spouštěčem byly životní milníky a důležité body v životě, stejná situace/atmosféra/rutina), *smyslové* (zejména čich a chuť, také sluch), *předmětové* (fotky, hračky z dětství, předměty z minulosti), *činnostní* (stejná aktivita jako v minulosti, sport, zájmová činnost, pečení cukroví, čtení pohádek), *časové* (období specifické/periodické, Vánoce). Tyto kategorie se opakovaly napříč všemi participanty, někdy mohla některá dominovat anebo byly nalezeny všechny. Důležitý je charakter těchto spouštěčů, aby mohly nostalgii spustit. Ať už se jedná o jakýkoliv spouštěč, musí být spojený přímo s osobní historií, co nejvíce připomínat již zažitý podnět a nesmí se s ním přicházet často do kontaktu.

Pokud byl spouštěč vnitřní, jednalo se o situaci, kdy participant si sami od sebe na něco vzpomněli, a to jim vyvolalo nostalgii. Dělo se to v chvílích vzpomínání a soustředěné sebereflexe nebo je ke vzpomínce dovedl jednoduše tok myšlenek. Jak sami uváděli, pochopitelně asociace dané vzpomínky mohla mít externí důvod, ale jednak se těžko odhaluje, když ho neměli uvědomělý a také mezi vnitřním a vnějším původem mnohdy je tenká a těžko rozlišitelná hranice. Zároveň vnitřní spouštěč mohl být také záměrný. Participant uváděli chuť jít si zavzpomínat a nechat se nostalgií pohltnout.

Ve výjimečných případech se mohlo stát, že byl pocit nostalgie navozen zcela bez podnětu, ani vnějšího ani vnitřního, a pocit v těle začal existovat sám od sebe. Dělo se to v případech smutné a melancholické nálady nebo při momentech zastavení se a prožívání

klidu, v tu chvíli měla nostalgie čas a prostor přijít sama od sebe. Mohlo se stát, že až v návaznosti na tento pocit k ní byla připojena vzpomínka, která se k pocitu upnula. Příchod nostalgie může vypadat i takto: „*Třeba vidím, jak si děti hrajou na hřišti, to ve mně nějak, podle mě spíš nevědomě, spustí tu nostalgii, kterou pak cítím a pak si vlastně až jako uvědomím, že cítím tu nostalgii, ale někdy to tak ve své hlavě nepojmenuju.*“ (P10).

Byla zjišťována také charakteristika toho, na co je nostalgie schopna se navázat (nejčastěji vzpomínka). Muselo se jednat v první řadě o něco velmi osobně významného. Mohlo to souviset s historií natolik, že to byl bod, který následně ovlivnil formování celé identity (vedl k nějaké změně, uvědomění). Velmi častým obsahem byla rodina, blízcí lidé, dětství, důležité a zlomové životní momenty. Konkrétní vzpomínky byly silné, významné, minimálně v určitý čas krásné, nyní mohou být i bolestivé. Někdy se jednalo v minulosti o těžko dostupný zážitek nebo něco, na co se participanti velmi těšili a museli na to počkat: „*A pak když jsem ho prostě viděla znova [film], tak to pro mě bylo úplně jiný koukání, i když to bylo znova na stejnou pohádku, ale protože jsem s tím měla spojený to, že jsem to nemohla mít hned, musela jsem na to čekat, nevěděla jsem, kde to najít...*“ (P11).

Nejzásadnějším aspektem mnoha vzpomínek bylo, že je nejde plně zopakovat. Na druhou stranu je zajímavé, že byla pocíťována nostalgie i k činnostem či situacím, které se rutinně opakují, představují nějaké tradice (Vánoce, dovolené), a znovuprožití dané situace je možné. Stále tu ovšem zůstává skutečnost, že i když je možné nějakou činnost či situaci zopakovat, konkrétní prožitek je vždycky jedinečný a prožít ho znovu reálně není.

Někteří participanti byli schopni určit chvíle, kdy prožívají více nostalgie. Někdy záleželo na denní době (večer), jindy na chladném a útulném období (podzim, zima), chvílích klidu o samotě, v již zmiňované nespokojenosti se současným obdobím (zkouškové období), při setkání s konkrétním člověkem, v období mnoha zážitků (jmenovitě v létě a v zimě) anebo naopak v období méně zážitků, kdy byla častá nostalgie spojena s pocitem, že jedinci něco uniká oproti ostatním (FOMO).

Mezi participanty byl významným tématem procesuální charakter nostalgie. Ačkoliv samotné pocíťování nostalgie může být chvilkové, nepřichází o samotě. Je zde nutný sled několika událostí, které byly částečně vyjmenovány výše, nyní to je pro upřesnění shrnuto. Prožitek nostalgie má emoční, paměťovou a někdy i kognitivní složku, jež přichází se zpožděním. Zda dorazí nejprve emoce, či vybavení vzpomínky se liší, záleží na vnitřním a vnějším spouštěči a zda byla nostalgie vyvolána záměrně. V tomto procesu byly viditelné individuální rozdíly, nejednalo se o plošně sdílený vzorec, a sled fází byl popisován v různých kombinacích. Vnější aktivací mohla být evokována šťastná vzpomínka, která

naladila jedince pozitivně, následovalo uvědomění neopakovatelnosti a dorazily negativní pocity. V některých případech byla do procesu přidána ještě další fáze, kognitivní vyhodnocení, které dokázalo zvědomit štěstí při prožití samotného prožitku a vyvolalo v jedinci pocit vděčnosti, což mu pomohlo vyrovnat se s neopakovatelností, ztrátou a bezmocí. Někdy závěrečné vyhodnocení umožnilo komplexní náhled na celou vzpomínku v kontextu a vyhodnocení, že nostalgická vzpomínka je příkrášlena a současnost oproti ní není nijak horší. V tuto chvíli také probíhalo morální hodnocení sama sebe, svého jednání a rozhodování ve vzpomínce. Jindy byl proces specifitější a podnět, který připomněl minulé, nepřipomněl konkrétní vzpomínku, ale pocit „již zažitého“ a vzpomínka k tomu byla dohledána později. Z dalšího úhlu pohledu byla nostalgie popsána jako „*proces asociování různých vzpomínek k vnímanému*.“ (P4).

6. 1. 4 Funkce nostalgie

Ačkoliv v rozhovoru nebyla připravena otázka na funkce, které může nostalgie plnit, participant je často sami během rozhovoru doslova objevovali. O to větší přínos mají, jelikož plynou z přímého myšlenkového pochodu participantů, jejich průběžného uvědomění a odůvodnění.

Zdá se, že dle participantů by nostalgie mohla mít *sociální* či *vztahovou funkci* ve formě schopnosti spojovat od sebe odloučené lidi a fungovat jako podpora k jednání, ke změně stavu. Ta by plynula z touhy zažít znovu to, na co člověk vzpomíná, či z chuti tvořit si nové vzpomínky, na které bude moct nostalgicky vzpomínat: „*Může to v něm vyvolat to, že se třeba těm lidem ozve, nebo něco takovýho, chce to třeba znova zažít*.“ (P1).

Nostalgie také může sloužit jako nástroj k ponoření se do vztahu: „*S ní to jde rychleji a efektivněji*.“ (P4). Nostalgie pomůže asociovat minulé zážitky a společnou minulost mezi dvěma lidmi a přirozeně mezi ně vrátit atmosféru, kterou mezi sebou díky zážitkům mají.

Nostalgie byla také popsána jako „*pojítka lidí*.“ (P9). Ve chvíli, kdy se setká člověk s někým, s kým sdílí minulost, ale současnost už ne, stává se minulý kontakt jediným spojením, které mezi lidmi je. Jejich současná já jsou totiž v podstatě cizinci. Překonat stav odcizení je možný právě díky připomenutí společné minulosti, respektive komunikování spolu v přítomnosti skrze minulost: „*To je velký prostor pro tu nostalgii*.“ (9).

Nostalgie, vnímaná jako pocit vznikající při střetnutí se s touhou po něčem, co již nemůže být znova prožito, může vést také k uvědomění si jedinečnost každého okamžiku. Právě pocit nostalgie možná až krutě, skrze intenzivní vlnu pocitů, ukazuje, že přítomnost je neopakovatelná. Nostalgie by tedy mohla plnit *funkci ocenění přítomnosti* či až *funkci*

zpřítomnění se. Je zajímavé, jaký kontrast tato hypotéza představuje, jelikož ze své podstaty nostalgie vrací mysl do minulosti. Jistou domněnkou by mohlo být, zda lidé, kteří často přemítají nad minulostí, to dělají právě kvůli pomíjivosti přítomného okamžiku. Minulost má sice své pevné hranice a nepropustné hranice, ale oproti přítomnému okamžiku je, téměř, stabilní.

Nostalgie také „*uzpůsobuje pozitivní náhled na minulost*“ (P3), jelikož pocit nese vzpomínku na něco šťastného i bolestného (např. nostalgie při vzpomínání na šťastné chvíle se zesnulým člověkem) a prožití vzpomínky s odstupem umožňuje vyrovnaní se s negativní skutečností a přenesení pozornosti na to pozitivní (prožívaná radost s daným člověkem). Mohlo by se zde jednat o *uzdravující funkci* či *funkci napomáhání s vyrovnáváním*. Zároveň, jak je zmíněno výše, často zmiňovaným tématem napříč participanty byla vděčnost umožněná nostalgií. Ať už ji participanti zmiňovali od začátku, nebo se k ní během rozhovoru dopracovali, díky prožití takové síly pocitu, který nostalgie má, vyhodnocují nakonec, že jsou vděční za to, že mohli prožít něco tak skvělého, vůči čemu teď cítí nostalgii. Toto činí z nostalgie *nositele vděčnosti v životě*.

Podnětným návrhem bylo, že nostalgie by mohla mít *pečující funkci*: „*Ted' přemýšlím, jestli to není způsob, jak moje tělo mi říká, že mám zklidnit. Vzhledem k tomu, že mívám hodně stresu, okolo Vánoc, zkoušky teďka, bakalářka a všechno možný. Tak ,zastav se a vrať se do těch chvílí, který už jako proběhly.*“ (P7).

Dle participantů nostalgie má *tendenci zkrášlovat minulost*. „*Pocit, že se na něco ohlížíš zpátky, tak máš tendenci tomu nepřisuzovat takový negativní.*“ (P9). Ať už je to idealizací či selektivním opomíjením negativních vzpomínek, byl tu další návrh a to ten, že díky nostalgii je možné se nad negativní zkušeností povznést: „*Zpětně se tomu zasmějeme.*“ (P9). Mohla by také fungovat jako nástroj k ošetření minulosti.

Dalším zajímavým podnětem bylo spojení nostalgie a motivace. Nostalgické přemítání nad svou minulostí může vést k reflexi sebe, svého chování, rozhodování, života apod. Právě to může mít pozitivní důsledek, naladění k akci a nostalgie by mohla plnit *motivační funkci*: „*Mi to třeba dodá nějakou sílu nebo chuť nebo... Hlavně je to pozitivní naladění, který se z toho nabalí, že vlastně to mi dodává nějakou energii, právě chuť jít dál. A pracovat na sobě.*“ (P7).

Z jiného úhlu pohledu má nostalgie *funkci asociační*. Díky emočně-paměťovému procesu nostalgie při střetnutí s člověkem, se kterým je sdílena minulost, pomůže pomocí nostalgické vzpomínky „*snadněji asociovat vše, co k danému člověku patří a co máme v historii společného*“ (P4). V neposlední řadě by nostalgie mohla plnit *funkci spojení se sebou sama*

nebo s plynulostí života: „Člověk dojde sám k sobě, protože tam vnímá, jakože jako nějaký kontinuum a kde jsou ty milníky.“ (P8).

6. 1. 5 Význam nostalgie

Osobní význam nostalgie byl určený spojitostí s dalšími lidmi a vztahy, jelikož s nimi byly prožitky nostalgie nejčastěji spojovány. Dalo by se tedy říct, že v tomto případě byl význam nostalgie tak velký, jak velký význam mají v životě lidé a vztahy, jelikož ty byly obsahem nostalgického prožitku a význam tak musí být stejný. U této participantky byly některé nostalgické vzpomínky chráněnou cenností, ke které se s péčí vrací a střeží je. Mohlo se zde jednat o snahu vzpomínky chránit a neztratit, protože není možné je vytvořit znovu. Nostalgie také měla význam zprostředkování vděčnosti a ocenění zážitků: „*Díky té nostalgii vlastně máš příležitost být mnohem víc vděčnej za ty věci, mám pocit, než kdybych neměla nostalgii.*“ (P2). Téma vděčnosti bylo ve významu nostalgie u jiného participanta dáno do kontrastu s každodenní kritičností: „*I když můžu být třeba někdy dost kritickéj vůči tomu, co jsem dělal nebo jak jsem to měl nebo jaký věci byly, tak s tím pocitem nostalgie ta výjimečnost je spjatá i s tím, že je člověk jako vděčnej, si uvědomí tu vděčnost vlastně, no.*“ (P8).

Význam nostalgie ale nebyl vždy zřetelný a pro participanty snadno odhalitelný. Někdy to vedlo k ocenění pouze samotné vzpomínky vázané na nostalgii: „*Možná jako spíš to ocenění toho momentu jako připomínky možná, ale asi jinak víc ne. Neberu to jako nějaký velký moment, spíš takový malý momenty.*“ (P3). Naopak někdy význam navazoval na funkci nostalgie, například spočíval v umožnění pozitivního náhledu: „*Přesně když jako člověk má někoho, s kým má třeba teďkon spor, tak si třeba říct, jo ale vzpomínám, tady nostalgická vzpomínka, dobrý, lepší, pořád je to člověk.*“ (P4). Nostalgie mohla mít také význam cítění propojení se svou minulostí, díky kterému je umožněna sebereflexe a zamyšlení se nad další cestou: „*Když už jako přijde a je na něj prostor [pocit nostalgie], tak pro mě má, jak jsem to říkal, má pro mě takovej jako velkolepej obal, že prostě něco to znamená, že to znamená pro mě nějaký propojení s tou minulostí [...] možnost nějakýho pozastavení se nebo hledání jinýho směru třeba, si taky říkám.*“ (P6).

Jindy se do popředí významu dostaly jen samotné nostalgické vzpomínky, ty byly významné, ale emocionální rozměr nostalgie ne: „*Ta nostalgie jako taková pro mě velkej jako význam nemá. Je to hezký zážitek, no, to je tak celý.*“ (P11). Naopak pro jinou participantku prožitek nostalgie významný byl: „*Asi kdybych už neměla ty nostalgický chvíle, tak bych se začala děsit toho, jestli zapomínám.*“ (P7). Nostalgie by zde mohla

dokonce působit jako součást vlastní identity, která by mohla být ztracena, pokud by se vytratila nostalgie.

Byl uveden také vlastní význam negativní nostalgie (když je nostalgie cítěna k negativní a bolestné vzpomínce). I přes negativní emoce je právě tento nostalgický prožitek „*něčím signifikantní*“ a participantka „*si ho užívá*“ (P9). Význam by se zde mohl pojit s potřebou prožít vzpomínku takovou, jaká je. Kromě toho význam spočíval v možnosti prožít takto emočně nabitý prožitek, který je součástí já, přijímat ho a být i za takovouto schopnost vděčný: „*A taky co ten člověk jako sdílí pak sám se sebou a nikdo mu to možná nemůže vzít. Takže to si myslím, že je na tom hrozně vzácný. Asi i to, na co se člověk jako nesoustředí, prostě nějak si to jako osobně nepojmenovává, že to v něm nějak přebývá. Myslím si, že jako velký kouzlo tý nostalgie je taky to, jak se k tobě tiše přikrade a zahřeje tě a zase vlastně odchází s tím, jak se zase začneš pohybovat v tom běžném světě.*“ (P9).

Nostalgie také přinášela vděčnost za silné prožívání emocí. Byla tou hezkou stránkou vysoké citlivosti a kompenzací za silné prožívání i negativních emocí: „*Já vím, že jsem na začátku říkala, že mi to přijde někdy jako dost negativní [vysoká citlivost][...]. Jsem vlastně ráda za to, že to tak cítím intenzivně, protože vlastně můžu prožívat intenzivně i ty hezký momenty i ty třeba horší.*“ (P10). Nostalgie zde opakovaně vedla k ocenění samotných zážitků, dává speciální emoční náboj prožitkům, jinak by byly „suché.“ „*Takže vlastně jsem fakt jako ráda, že cítím tu nostalgii. Kdybych ji jako neprožívala, tak vlastně necítím potom ani vděk za to, co můžu prožívat jako dál. Víš, že mi přijde, že by to bylo hrozně takový jako suchý, kdybych ji neprožívala.*“ (P10). Znovuprožití zde působí jako více než jen vzpomínání, mohlo by to představovat nějakou meziúroveň jakéhosi aktivního prožívání minulého zážitku. Díky nostalgii je také prostor pro sebereflexi: „*Takže jako vlastně ta spojitost s nějakou tou vděčností a možná i jako reflexí teda. I ta reflexe mě k tomu napadá, že právě mám pocit, že ten člověk vlastně zaprvé jako si to může tak nějak jakoby znovuprožít, což mi přijde hrozně hezký, i když to někdy může být teda trošku smutný potom, že už to tak nezažíváš jako přímo.*“ (P10).

6.2 Jaká je podoba individuálního prožívání nostalgie v kontextu profilu Big Five?

Druhá výzkumná otázka je zpracována v podobě kazuistik každého participanta, aby mohly vyniknout individuální zvláštnosti a mohly být detailně probrány výsledky, jež se vzájemně doplňují pomocí několika nástrojů. Pro zachování plynulosti textu a vytvoření přehledné syntézy zjištěných dat jsou na tomto místě vytyčeny zásadní body u každého participanta ve

stručném souhrnu a pro demonstraci kompletních příkladů detailně představeny vybrané kazuistiky dvou participantek, které v inventáři SNS-2 dosáhly nejvyššího skóre ve skupině, a taktéž měly nadprůměrné skóre oproti referenčním hodnotám v autorské studii. Zbýlých devět kazuistik je v plném znění k dispozici v přílohové části této práce. Všechna data zjištěná pro zodpovězení této výzkumné otázky jsou interpretována ve vzájemných vazbách s cílem podat kvalitativní deskripci možných souvislostí.

U participantky P1 byla významná definice nostalgie jako pozitivní emoce. Ačkoliv obsahuje i negativní složku, tou pozitivní je přebítá. Tato participantka má ve svém BF profilu zřetelně nejnížší hodnoty v dimenzi negativní emocionalita, což by mohlo naznačovat, že nižší prožívání negativních emocí je tlumí i v nostalgii. Dimenze extraverte není v nejvyšších hodnotách, ani u ní není nejvýraznější, a přesto je její orientace v nostalgii směřována na lidi a funkce je hlavně vztahová a sociální.

Druhá participantka P2 dosáhla nejvyššího skóre v SNS-2, v jejím pojetí nostalgie byly důležitým tématem negativní pocity (ztráta, stesk, bezmoc) a v dimenzi negativní emocionalita dosahovala konzistentně vysokých hodnot, což by mohlo podporovat myšlenku, že skrze vyšší prožívání negativních emocí v nostalgii pociťuje více její negativní valenci. Extraverte zde byla naopak nízká, ale opět byli blízcí lidé významným tématem nostalgických vzpomínek a také dávali význam samotné nostalgii. Dominantní u této participantky bylo téma vděčnosti, které působilo jako tlumící lék pro způsobenou bolest. Orientace na vděčnost by mohla souviset s maximální hodnotou soucitu, jelikož reakce participantky na negativní pocity při nostalgii nejsou odmítavé, ale naopak dochází ke smíření, přijetí a většímu zklidnění. Což by mohlo sekundárně působit na vysokou negativní emocionalitu a celkovou citlivost.

V kazuistice participantky P3 bylo zajímavé, že k vnímání nostalgie byla velmi citlivá, zkušenost se jevila značně bohatá, přesto význam a důležitost nostalgie u ní nebyly vysoké. Mohlo by to být vysvětleno její vysokou citlivostí, včetně velmi vysoké přívětivosti, které by mohly umožňovat dispozici k cítění nostalgie, ale neurčovat její silné prožívání. Významnými tématy zde také byly bolest a vděčnost navozená kognitivním vyhodnocením.

V případě participantky P4 byla nostalgie vnímána čistě pozitivně a jedna z jejích forem bylo společné vzpomínání s přáteli. U této participantky je extraverte jedna z dominantních škál. Ovšem relativně vysoká je zde také negativní emocionalita, a to již nepodporuje domněnku, že by tato dimenze byla nositelem negativního zaměření v nostalgii.

V případě kazuistiky participantky P5 se jedná o nejnížší zaznamenané prožívání nostalgie. Tato participantka dosahuje nízkých hodnot v negativní emocionalitě a nostalgii

je pro ni hezký pocit, který ale přesto nese s sebou bolest. V tomto případě je zde také velmi vysoká přívětivost, nicméně souvislost s cítěním nostalgie není opodstatněná, jelikož participantka pocit téměř nezažívá.

Participant P6 přináší téma životně důležitých momentů a zároveň pocíťování nostalgie i k současnosti. Téma nostalgie popisuje do hloubky a je k němu velmi citlivý, aniž by mu propadal. Extraverze je u něj relativně vysoká, ale překvapivé je, že dle jeho odpovědí nostalgie není orientována společensky. Pojí se hlavně k tématu významných a zlomových momentů, často tam ale lidé samozřejmě figurují, přesto nebyli tématem, které by sám přímo vyjádřil. Ačkoliv dimenze negativní emocionalita je u něj nejnižší, nesnižuje to jeho prožívání nostalgie a v nostalgii vnímá i její negativní aspekt.

V kazuistice participantky P7, která dosáhla druhého nejvyššího skóre v SNS-2 a i dle rozhovoru se jeví velmi nostalgicky. Extraverze není její výraznou dimenzí, naopak jimi jsou přívětivost a otevřenost mysli, přesto častým obsahem nostalgické vzpomínky jsou u ní vztahy a lidé. To nepodporuje ani nevyvrací ostatní domněnky. K nostalgii vyjadřuje významný vztah a působí k ní pozitivně nakloněná. Dle funkcí, které u ní nostalgie plní, se prožívání nostalgie stává zdrojem nové síly a navrácení se sama k sobě.

Dále je zde participant P8, který navrhl téma skupinové nostalgie a významným tématem je u něj reflexe, která je jednou z podstat nostalgie. Toto dané vnímání by mohlo být podníceno vysokou dimenzí organizovanosti a otevřenosti mysli. Sám se vnímá jako velmi přemýšlivý a reflektující a tyto vlastnosti by mohly být promítnuté do samotné nostalgie, která by se v tomto případě profilovala takto.

V deváté kazuistice je představena participantka P9, u které by bylo možné navrhnout jako významné téma integraci osobnosti pomocí nostalgie, jelikož se často odkazuje na časově rozdělená já. Byl u ní zajímavý kontrast vnímání nostalgie jako nástroje pro spojování lidí a zároveň i sama sebe. V extraverzi dosahovala vysokých hodnot a tato její dispozice by jí mohla umožňovat orientovat nostalgii jak vůči ostatním, tak jako vymezení sebe sama mezi lidmi.

V kazuistice 10 je popsána participantka P10, která vykazuje celkově vysokou citlivost, vyjadřuje vysokou míru tendence k nostalgii a vysoké hodnoty v negativní emocionalitě. Extraverze je mezi jejími hodnotami nejnižší a v případě této participantky byla výrazná i nostalgie o samotě, lidé nebyli nutným spouštěčem pro vyvolání pocitu. Ačkoliv je u ní vysoká negativní emocionalita, sama uvádí, že díky nostalgii svou citlivost lépe zvládat a tím pádem by tato dimenze neměla určovat negativní sklon k nostalgii či celkově negativní prožívání nostalgie.

V poslední kazuistice participantky P11 byl zajímavý kontrast mezi tím, že se vnímá jako nostalgická, je orientovaná na minulost, ale zároveň pro ni nostalgie nemá velký význam. V jejím případě byly hodnoty negativní emocionality poměrně vysoké, zejména velmi vysoká úzkost, a tak se nabízí i v tomto případě vysvětlení, že některé Big Five dimenze mohou umožňovat prožívání nostalgie, ale ne nutně určovat jeho důležitost v životě.

Kazuistika 1

Pro tuto participantku bylo v nostalgii značně podstatným tématem ztráta, absence něčeho a vděčnost. V nostalgii zároveň vidí uvědomění si bezmoci, při střetnutí se s něčím neovladatelným, a konečnosti nějakého stavu. Skrývá se za ní uvědomění plynulosti života a času „*No, asi prostě i trošku takovou jako bezmoc, že prostě člověk nemůže ovládat ten čas a že jako prostě ten čas nějak proudí a člověk prostě stárne a jako dostává se do různých životních jako situací a období.*“ Mezi projevy nostalgického člověka dle ní patří utíkání do minulosti a pronikání minulosti do přítomnosti: „*I když třeba v přítomnosti zažívá něco hezkýho, tak furt jakoby tam má prostor pro ten stesk toho, co se vlastně dělo v té minulosti.*“ Sama se cítí být nostalgickým člověkem. Pro emoční dopad nostalgického prožitku (dojetí, truchlení) je určující psychické rozpoložení: „*Že jako můžu vlastně vzpomínat na stejnou věc, ale v jiným mém rozpoložení a budu nad ní prostě přemýšlet jinak. Že to bude někdy právě pro mě víc smutný, někdy víc příjemný.*“

Ve složení pocitu byla vyzdvihována hořkost, vděčnost přichází s odstupem. Nejsilnějším spouštěčem nostalgie byli samotní lidé, jejichž společné setkání evokovalo vzpomínky na minulost, a nejčastějšími spouštěči byla místa spojená s osobní historií. Častější nostalgie byla cítěna v nepříznivé současnosti, po večerech, na podzim a v zimě. Funkcí nostalgie je připomínání jedinečnosti každého okamžiku. Vědomí pomíjivosti každého okamžiku by mohlo podporovat utíkání do minulosti, kde jsou prožitky již nehybné. Významnost nostalgie byla určena lidmi, ke kterým se vázala, a tím, že je zdrojem vděčnosti v životě. Participantka má tendenci si své nejcennější nostalgické vzpomínky ochraňovat, jako by potřebovaly péči.

V inventáři SNS-2 dosáhla nejvyšší hodnoty ve skupině, a to 6,42. Toto skóre je také nad pásmem průměru referenční skupiny. Její odpovědi na položky byly konzistentně v nejvyšších hodnotách. V Big Five profilu je možné vidět, že mezi dimenzemi dosáhla nejvyšší hodnoty v otevřenosti mysli (4,75) a dále v subdimenzích soucit, intelektuální zvědavost a estetické cítění dosáhla maximálních hodnot. Nejnížší hodnoty dosahovala v dimenzi extraverte (2,83) a subdimenzích asertivita (2,5) a organizovanost (2,25). Subdimenze extraverte byly relativně konzistentní, v subdimenzích svědomitosti byla oproti

ostatním vyšší zodpovědnost a v dimenzi přívětivost zřetelně nižší důvěra. Konzistentně vysokých hodnot dosahovala participantka v celé dimenzi negativní emocionalita.

Participantka u sebe vnímá nadprůměrné prožívání emocí, projevování emocí je ale nižší, zejména mezi lidmi je automaticky i záměrně reguluje, má to naučené. Přenášejí se na ní emoce jiných, rozeznává, že je citlivější a emocionálnější než ostatní. Je velmi reflektivní, sama dochází k mnoha uvědoměním o sobě. Objektivní pohled na sebe pro ni není přirozený. Zmiňuje velmi často pocíťovanou úzkost, má velká očekávání v opačných pólech (vždy to nejlepší nebo nejhorší), je nadprůměrně starostlivá. V životě se orientuje na blízké osoby, osobní naplnění a ochranu. Je empatický, a i ve své křehkosti dokáže být silná.

Kazuistika 2

Seznámení s pojmem nostalgie tato participantka uváděla již na prvním stupni základní školy a první nostalgickou vzpomínku z relativně brzkého dětství, jasně si ji ale vybavuje i s pocity: „*Ačkoliv jsem teoreticky měla být moc malá na to, abych si ji pamatovala, tak mě to ale vrátilo do toho pocitu, do té doby.*“ Nostalgie pro ni znamená silnou emoci spojenou se vzpomínkou, ambivalentní, v závislosti na momentálním rozpoložení. Je to pro ni pocit, který zahřeje, ale i bolí, protože něco již není možné zažít znovu. Zároveň s sebou nostalgie nese i osobní sebereflexi, hodnocení a souzení sám sebe, a to také může být zdrojem bolesti.

Mezi častý obsah nostalgických vzpomínek patřila rodina, významné, výjimečné a hezké okamžiky, spojené s formováním identity. Významným tématem spouštěčů nostalgie jsou vztahy, které představují i nejvíce osobní nostalgické prožitky. Obecně si nostalgii asociuje s útulným prostředím: „*Komfort, zima, večer, oheň v krbu a nějaký teplý nápoj. Prostě takový jako útulný místečko, kde můžu volně vzpomínat, a právě kde pro tu nostalgii je nejvíce prostoru.*“ Nostalgie může být spuštěna jak externě smyslovými vjemy, tak interně, vlastní vzpomínkou. Externí spouštěče jsou *smyslové* (zejména čichové), *prostorové* (spojeny s dětstvím) a *časové* (chladné období, čas útlumu). Záměrné navozování nostalgie probíhá při vzpomínání na citlivé, osobní a střežené vzpomínky a zásadním tématem jsou opět vztahy. Během rozhovoru participantka sama odhalovat několik funkcí, které by pro ni nostalgie mohla mít. Jednalo se například o *motivační* (dodá chuť a energii na sobě pracovat) a *pečující* (znamení od mysli, že by měla zvolnit a vrátit se do chvil, kdy jí bylo dobře). Intenzivní význam byl vyjádřen takto: „*Asi kdybych už neměla ty nostalgické chvíle, tak bych se začala děsit toho, jestli zapomínám.*“

Participantka dokázala zážitky popisovat velmi barvitě, laskavě a byl zde znát jazykový cit. Velmi snadno si vybavovala nekončící množství nostalgických podnětů i vzpomínek. Ačkoliv je pro ni nostalgický člověk prototypem starší, vidí za tím i přesah, „*nostalgie*

pohání člověka dál“ a i když si tím není jistá, tak na základě četnosti pocitů nostalgie předpokládá, že jím je.

V SNS-2 dosáhla skóre 5,71, což bylo mezi participanty druhé nejvyšší a také nad pásmem průměru referenční skupiny. Odpovědi na položky byly konzistentně v nejvyšších hodnotách. V případě této participantky je v jejím Big Five profilu významná vysoká otevřenost mysli (4,92), téměř všechny její subdimenze dosahovaly maximální hodnoty. Dále byla konstantně vysoká hodnota v dimenzi přívětivost a maximální hodnota v její subdimenzi soucitu. Je zde vidět nižší extraverte (lehce nad polovinou škály), nízká asertivita. Celkově zde nejnižších hodnot dosahovala dimenze svědomitost (2,66) a nejvyšší hodnoty dosahovala subdimenze produktivita (2).

Prožívání emocí participantka cítí ve vyšším průměru, regulaci emocí má nízkou, proměnlivou a k emocím cizích je velmi náchylná. Objektivní náhled na sebe je pro ni těžký, vlastní sebereflexi se aktivně věnuje. Při negativním prožívání má silnou somatizaci. Úzkost je u ní častá, starostlivost ve vyšším průměru. Nejvíce důležité jsou pro ni vztahy, rodina, děti, zdraví, práce a škola. Je empatická, nápaditá, kreativní.

Toto byly dva vybrané příklady zpracovaných kazuistik a v obdobném znění jsou zbylé kazuistiky k dispozici v přílohách.

6.3 Jaké limity a obtíže nese užívání nástroje SNS-2 pro zachycení prožitku nostalgie v českém sociokulturním prostředí?

S participanty byla provedena kognitivní interview pro zhodnocení české verze nástroje SNS-2. Byly kladeny otázky na pociťované obtíže při vyplňování nástroje, názory a návrhy na preferované vylepšení. Díky tomu je možné zhodnotit praktické použití nástroje, jeho funkčnost a zda pomocí něj je lze zachytit konstrukt nostalgie tak, jak ho participanti pojmají. Jelikož byl nástroj nejprve překládán do českého jazyka, a mezi překladateli panovala neshoda ve volbě určitých slov a frází, participanti byli také tázáni na jimi preferované varianty.

Ve VO1 se ukázalo, že konceptualizace pojmu mezi participanty je individuálně značně odlišná, a proto je otázkou, jak nostalgii definovat tak, aby mohla být základem pro operacionalizaci využitelnou v nástroji. V originální verzi nástroje byla nostalgie operacionalizována po vzoru definice v OED, a bylo otázkou, zda definice dle anglického jazyka bude vhodná pro české participanty, nebo nikoliv. Proto bylo participantům před vyplněním SNS-2 předloženo šest přeložených definic slova nostalgie dle výkladových slovníků různých jazyků (viz 1. kapitola). Vybranými jazyky byly čeština, angličtina,

španělština, portugalština, němčina a ruština. Participantů byli vyzváni ke zhodnocení, se kterými (případně žádnými) jazyky se nejvíce shoduje jejich definice slova nostalgie, aniž by věděli, o jaký jazyk se jedná.

Nejadekvátnější variantou byl zvolen anglický jazyk. V devíti případech účastníci vyjádřili, že nejvíce nebo jako jediný odpovídá jejich koncepci a ve zbylých dvou případech byl zvolen jako nejvíce adekvátní, ačkoliv se s ním neztotožňují zcela. Český jazyk byl vybrán pouze jednou jako částečně vystihující. Německý jazyk jednou zcela vystihující a jednou částečně. Částečně vystihující byla ve třech případech zvolena španělština. Nakonec jako částečně vystihující byla jednou zvolena portugalština. Jestliže účastníci nenašli uspokojivou variantu, bylo to z toho důvodu, že definice jsou nekompletní, vždy vystihují nostalgii jen z jedné perspektivy nebo do jejich koncepce spadala jen část definice: „*Dva [angličtina] určitě, u ostatního mám vždycky výtky. U trojky [španělština] a čtyřky [portugalština] sedí část od melancholie dál.*“ (P10). Bylo také uváděno, že žádný z příkladů se nepodobá koncepci účastníků: „*Všechny jsou zvláštní.*“ (P1) nebo „*Žádný nesedí do mého chápání, když už, tak 2 [angličtina], ale smutek tam nemám.*“ (P4). Jediná účastnice uváděla spokojenost s více variantami: „*Ono jich sedí víc, pět [němčina] jako první, pak teskná touha [čeština], dva [angličtina], jelikož jediná zmiňuje to pozitivní.*“ (P7).

Tento krok byl do výzkumu zahrnut, také jelikož definice dle různých jazyků jsou poměrně odlišné, což může být dáno kulturně či jazykově, a mohlo být přineseno alespoň minimální povědomí o tom, s jakým jazykem se účastníci shodují, a zda je to čeština. Nakonec je na zvážení, jaká definice, by byla vhodná k operacionalizaci v přeloženém nástroji. Nástroj je v originální i přeložené verzi součástí příloh této práce.

Po vzoru anglického originálu byla v přeloženém nástroji definice nostalgie uvedena jako *sentimentální touha po minulosti* (Barrett et. al., 2010). Před vyplněním nástroj byli účastníci tázáni, zda je toto označení obecně využitelné, vzhledem k jejich vlastní definici. Tři účastníci uvedli, že je tato definice nedostačující a nevystihuje celý pojem nostalgie. Žádný z účastníků se s definicí neztotožnil zcela, ale zbylí uvedli, že pro účely inventáře je dostačující.

Ve výpovědích z kognitivního interview byly hledány, jak opakující se, tak individuální, významné obtíže při práci s nástrojem a jeho slabá místa. Dominujícím tématem, které zmiňovala většina účastníků, je vysoká podobnost mezi položkami. Jednalo se o jednu ze dvou nejčastějších odpovědí na otázku, zda by nástroji něco vytkli. Účastníci buďto uváděli, že mezi několika položkami nevidí rozdíl nebo jim nepřipadá natolik zásadní, aby položky byly rozděleny, anebo rozdíl vnímají a u položek jim smysl dává, ale až ve chvíli,

kdy to hodnotí zpětně a důkladně nad tím přemýšlí. Dále například: „*Když je to oddělený, tak mě to nutí k tomu, dobře, tak asi tady je zamýšlený nějaký rozdíl mezi tím. Osobně ho nevnímám, ale jako nutí mě to vnímat tam ten jako rozdíl.*“ (P8). Participant se několikrát shodli na tom, že nástroj obsahuje dvě skupiny otázek, které si jsou velmi podobné. V první skupině se nacházejí otázky: *Jak cenná je pro Vás nostalgie? Jak důležité je pro Vás vybavovat si nostalgické zážitky? Jak významné je pro Vás cítit nostalgii?* Ve druhé skupině otázek byly: *Jak často zažíváte pocity nostalgie? Obecně řečeno, jak často vzpomínáte na nostalgické zážitky?* Je očividné, že cílem nástroje je zjistit míru hodnoty nostalgie a frekvenci prožívání nostalgie, pro participanty bylo ale těžké odpovědět adekvátně na položky, jestliže mezi několika z nich nepocitovali rozdíly. Jak uvádí participantka P10: „*Jsem si to tak ve své hlavě trošku zakategorizovala a hodila jsem si to do jedné otázky pak trošku. Ale kdybych fakt hodně přemýšlela nad tím, co to fakt znamená, jaký je rozdíl mezi tím, asi by mi to trvalo mnohem dýl, kdybych se nad tím fakt měla nějak zamýšlet a dedukovat, co to znamená a tak. Že v tom vidím fakt málo rozdílů asi v těch otázkách, že jsou hodně podobný všechny, no.*“

Druhým, velmi častým tématem navrhnutým participanty, byla nevhodnost kvantifikujících ukazatelů, zejména frekvence pocitu: „*No, přijde mi tam asi jako nejvíc těžký vybavovat si tu četnost v té velké škále. Nad tím jsem jako takhle moc neuvažovala a taky jako význam, jaký to pro mě má jako kvantitativně, vlastně vůbec uvažovat nad tím v roli té nostalgie.*“ (P9). Byla zde vnímaná souvislost mezi položkami a tlak na to, aby odpovědi logicky souvisely: „*Bylo to pro mě takové, že jsem si představila, kdybych byla náchylná k tomu cítit nostalgii, tak ji asi zažívám často.*“ (P4). Dle výpovědí participantů, je náročné znát frekvenci nostalgie, protože se jedná o okamžik, u kterého nesledují, jak často přichází, nebo se frekvence liší na základě různých okolností a generalizovat to je nemožné. Také bylo pro participanty náročné odpovědět na míru významu nostalgie. Zvláště při důrazu na frekvenci: „*Těžko se mi odpovídalo, když prostě vlastně jako nevím, že když už tu nostalgii cítím, tak to pro mě třeba má význam, ale reálně to necítím skoro vůbec.*“ (P11).

Zároveň participanti uváděli, že neměli problém vymyslet odpovědi, položky si vždy nějak interpretovali. Někdy ale uváděli nejistotu, ohledně toho, co by za prožitek nostalgie měli považovat a co už ne. Dále hodnocení sebe na škále bez porovnání s ostatními bylo náročné. Ve většině příkladů participanti neměli dojem manipulování nástrojem, dvakrát bylo ovšem uvedeno, že zejména otázky na význam a cennost by mohly podněcovat k vyššímu hodnocení: „*Trošku asi jo jakoby. Protože třeba jako otázka ‚jak cenná je pro vás nostalgie?‘, tak jako já odpovím ‚jo, fakt hodně, fakt jako velmi‘. Dala jsem velmi, ale*

zároveň to není úplně tak, že bych nad tím tak normálně přemýšlela, že bych si jako normálně v mém životě řekla ,ty jo, nostalgie je pro mě fakt důležitá. ‘‘ (P2).

Mezi další potíže při zodpovídání otázek patřila nejasnost konstruktů a absence obecné definice, dle které by mohli jasně hodnotit. Například, jak uvádí participantka P1: *„No popravdě mi přijde, že asi dokážu nějakou tu míru zhodnotit, ale přijde mi to jakoby to nic moc nevypovídalo, protože vlastně nevím přesně jako tam vnímám to, že nevím tu míru u ostatních, že třeba nevím, co všechno tam považují za tu nostalgii, jestli tam řadit a co už ne.“* Škála odpovědi se někdy zdála nejasně vytyčená: *„Co znamená ,jak často?‘ Nebo... jakoby, když je tady to ,konkrétní‘, jakože ,kdy konkrétně‘, a potom to i zhodnotit, jestli to je často, nebo ne‘. Tak možná jenom to trošku matoucí pro mě je osobně.“* (P3). Někteří participanté také uváděli, že díky předchozímu rozhovoru byli k tématu vnímavější a zvládali odpovědět snadněji, anebo naopak kvůli němu možná nadhodnocovali své odpovědi. Participantka P9 navrhuje, že vhodnější by bylo nástroj vyplňovat až po nějaké době od rozhovoru, kdy by si sama svého nostalgického prožívání všimla a dokázala by lépe odpovědět: *„Kdyby ses mě třeba zeptala o týden později na tu jako kvantitu, tak už bych si toho i víc všimla, víc jakoby vědomá, že jsem nostalgická.“*

Vnímání škály jako dostačující pro vyjádření své odpovědi bylo mezi participanty proměnlivé. Například *„Asi ta škála takhle stačí, protože nevím, jestli bych tam zvládla dodat nějaký dovětek jako k tomu.“* (P4), ale i *„Jako ta odpověď se vešla na tu škálu, že jsem pochopil, že se to ptá na nějakou míru.“* (P6) a *„A to mi přijde, že potom jako přesně nevyjadřuje jakoby ten můj osobní jako prožitek toho, že mi to přijde hodně takový vlastně jakoby zjednodušený, že vlastně se vzal ten konstrukt jako a dalo se to tam.“* (P10).

Otázky na preferenci volby nejasných slov a frází v překladu nepřinesly shodující se odpovědi. Je zřejmé, že v tomto případě je preference individuálně odlišná a bylo by potřeba zjistit kvantitativně na referenčním vzorku, zda je nějaký názor většinový. Participanté byli tázáni na preferenci mezi variantami *„Jak cenná je pro Vás nostalgie?“* a *„Jak hodnotná je pro Vás nostalgie?“* dále *„vybavovat si nostalgické zážitky“* a *„vzpomínat na nostalgické zážitky.“* Ačkoliv participanté vnímali rozdíly mezi jednotlivými variantami, jen pro některé byly rozdíly natolik významné, aby měli nějakou preferenci. Například: *„Zároveň i co mi dává [vyjádření k „cenná“], jestli vnímám, že mi něco dává. A nevím, nostalgie je takovej plyšovej medvídek, ke kterému se chceš přitulit, takže to je jako pro to no.“* (P7) a *„Víš, že pro ‚cenu‘ bych spíš použila synonymum třeba právě významná pro mě osobně.“* (P3). Participanté ve shodě vnímali rozdíl mezi *„vybavovat si“* a *„vzpomínat na,“* vybavení pro ně představovalo krátkodobý a nevědomý proces, a naopak vzpomínání bylo dlouhodobé

a vědomé. Ovšem rozdíly byly v tom, jak každý vnímá prožitek nostalgie, zda přichází sám od sebe, anebo může být i záměrně vyvolán či pojem nostalgie nepředstavuje pouze emoci, nebo i samotný proces vzpomínání. Přesný příklad představují participantka P2: *„Že mně přijde, že nostalgický zážitek v sobě už právě nese to, že vzpomínáš. Takže mně to přijde takový moc asi jakože jako... jo, ono je to asi dobře, ale mně to prostě nějak se mi to tam jako tluče asi prostě ty dvě slova, že mně přijde, že to vzpomínání už v té nostalgii jako je.“* a participantka P11: *„Ta nostalgie je pro mě vzpomínka, která je ale jakoby nějak víc nabitá, a když jakoby bych měla vzpomínat na vzpomínku, tak si přijdu, že jakoby neumím mluvit prostě. Takže jako to vybavování si je pro mě takový jako... líbí se mi to tam víc, no.“*

Kognitivní interview v první řadě odhalila, že ačkoliv participanté pocházejí z odlišného sociokulturního prostředí, než ve kterém byl nástroj vytvořen, definice konstruktu pomocí nástroje sice byla s tou jejich, až na jeden případ, ve shodě, nelze ale opomenout, že nebyla zcela dostačující a kompletní. Spadala pod jejich konceptualizaci nostalgie, ale nepokrývala ji celou. Právě nejednoznačná definice konstruktu komplikovala participantům zodpovídání položek, ačkoliv pro porozumění byly snadné. Nejvýznamnějším limitem nástroje je, že participanté položkám sice rozumí, ale vnímají je jako nedůležité a nerelevantní k odhadu míry tendence k nostalgii. To jednak proto, že otázky si byly velmi podobné, ptaly se zejména na významnost a frekvenci, a to participanté odhadovali s obtížemi a také proto, že kvantifikující parametry se jim těžko zasazovaly do tak abstraktního konstruktu. Tyto komplikace mohou hrát klíčovou roli ve snaze zachytit prožitek nostalgie pomocí kvantitativního nástroje.

7 Diskuse

Tato bakalářská práce si kladla za cíl jednak popsat a pochopit, jak jednotliví participanté konceptualizují konstrukt nostalgie, dále jej zasadit do kontextu jejich osobnostní charakteristiky Big Five. V neposlední řadě zhodnotit konstruktovou validitu použitého měřicího nástroje v českém sociokulturním prostředí. Pro možné naplnění těchto cílů byly zvoleny tři výzkumné otázky. Otázky byly systematicky navrženy tak, aby se vzájemně doplňovaly a umožnily výzkum provést v co nejvyšší kvalitě. Nejprve bylo nutné zmapovat, co samotná nostalgie, jako doposud málo koumaný fenomén, v českém prostředí znamená. Zda a v jaké podobě je zde přítomna a jaký může být přístup participantů k tomuto tématu v prostředí velmi odlišném od těch, ve kterých byla nostalgie zatím zkoumána. Z tohoto důvodu byla zvolena první výzkumná otázka. Zároveň pokusit se zodpovědět první otázku bylo nezbytné pro položení druhé a zásadní výzkumné otázky. Přestože odborná literatura se již věnovala zkoumání vztahu nostalgie a osobnostních charakteristik Big Five, zjištěné kvantitativní výsledky neukazovaly na statisticky významné vztahy mezi těmito proměnnými, a pokud vztahy nalezeny byly, jednalo se pouze o slabé síly vztahů (například viz Barrett et al., 2010 a Newman et al., 2020). Otázkou přesto zůstávalo, jak by mohlo prožívání nostalgie vypadat při zohlednění osobnostních charakteristik Big Five, ovšem neinterpretováno kvantitativně, ale popsáno kvalitativně. Dalším zásadním aspektem v této otázce bylo, že i zde zatím chybí data z českého prostředí, a právě proto byla položena druhá výzkumná otázka. Jejím účelem bylo nejenom představit prožívání nostalgie a popisy konkrétních osobností, ale také obohatit české prostředí těmito daty.

Z obdobných důvodů byla zvolena také třetí výzkumná otázka. Pokud by byl nástroj měřící nostalgii použit ve výzkumu bez předchozího zhodnocení, zda dokáže zachytit prožitek v pro něj novém prostředí a zda je vhodně konstruován pro české uživatele, bylo by zde velké riziko práce s neadekvátním nástrojem, který může měřit zcela neznámou proměnnou, a ne zamýšlenou nostalgii. Proto byl v této práci nástroj vyzkoušen a byla zde snaha pokusit se zmapovat možná úskalí jeho užívání. Cílem dané výzkumné otázky nebylo provést psychometrické ověření nástroje a pomoci k adaptaci české verze, ale pouze navrhnout, jaké jeho limity by mohly ohrožovat konstruktovou validitu.

7.1 Zodpovězení výzkumných otázek

Je možné konstatovat, že výzkumné otázky této práce se podařilo úspěšně zodpovědět, soudě podle dodržení plánovaného výzkumného postupu, sesbírání potřebných dat a předsta-

vených výsledků. V práci byly využity všechny plánované metody u všech zúčastněných participantů.

První výzkumná otázka byla zodpovídaná pomocí rozhovorů, jehož struktura byla tvořena na základě znalostí z rešerše v daném tématu. Nebyly předem stanoveny žádné předpoklady konkrétních výsledků, které může zodpovězení otázky představit. Zejména díky otevřenosti a ochotě všech participantů se podařilo zjistit mnoho informací o konstruktu nostalgie.

Zvlášť zajímavé je, že konceptualizace každého participanta byla pochopitelně individuálně značně odlišná, a i přes některé podobnosti vždy originální, ale zároveň se shoduje s charakteristikou nostalgie dle výzkumů. Tento jev je možné interpretovat tak, že nostalgie je opravdu specifický fenomén, jehož různorodost je na tak širokém intervalu, že zblízka zde každý jedinec může působit naprosto odlišně, ale zdálky je vidět, že to jsou jen různé výšece daného prožitku.

Shrnout zjištění z VO1 do několika vět je téměř nemožné, jelikož i ve vzorku jedenácti participantů bylo nalezeno tolik unikátních poznatků, které si mnohdy byly v rozporu, že i stručné shrnutí by nedokázalo být stručné. Proto zde bude vyzdvihnuto několik informací, které byly zjištěny v tomto výzkumu a zároveň se o nich zmiňuje odborná literatura. Tím je také ukázáno, že prožitek nostalgie není pro české participanty vzdálený a podobnosti v prožitku nostalgie mohou být nalezeny napříč různými kulturami.

Několik participantů shodně s Johnson-Laird & Oatley, (1989) kategorizuje nostalgii mezi komplexní emoce. Mnohokrát byla zmíněna charakteristická hořkosladkost pro nostalgii (Batcho, 1998). Také bylo zmíněno spojení nostalgických zážitků s blízkými lidmi a významnými životními situacemi, vznik nostalgie jako reakce na negativní náladu nebyl potvrzen vždy a jmenované adaptivní funkce byly u několika participantů také nalezeny (Wildschut et al., 2006). Funkce a důsledky prožívání nostalgie byly mezi participanty velmi rozdílné, není možné zevšeobecnit dopad, který nostalgie má. Mezi participanty byly shodně s teoretickými poznatky nalezena témata sociálního charakteru nostalgie, vzniku pomocí hezkých vzpomínek, spojení s dětstvím, blízkými vztahy a pozitivními událostmi. Zároveň se nostalgie vztahuje k mnoha objektům (Sedikides et al., 2008; „To Nostalgize“, 2015).

Zajímavá je také podobnost mezi tématem *střetávání se se svými minulými verzemi* od participantky P9, tématem *uvědomění si vlastní změny a změny času* u participanta P9 a návrhem sociologa Davise (1979), že nostalgie slouží jako nástroj pro zachování integrity osobnosti napříč životními změnami. Téma formování osobnosti v souvislosti s nostalgickými vzpomínkami bylo mezi participanty také několikrát zmiňované.

Ve shodě s teoretickými poznatky je také charakter nostalgického podnětu. Jak bylo zjištěno mezi participanty, nostalgický prožitek se vždy vázal k něčemu osobně důležitému, často v historii osobně významnému, a bylo také potvrzeno, že nostalgie není shodná s pouhým vzpomínáním a obyčejným vzpomínáním také nemůže být vyvolána, což také uvádí Barrett et al., (2010). Ve shodě je i pojmenovaný sociálně paměťový proces, který navrhuje jak tento autor, tak participati. Zároveň tato studie se věnovala hudbou vyvolané nostalgii a i mezi participanty v tomto výzkumu patřila hudba mezi smyslové spouštěče nostalgie.

Soulad byl nalezen i v dalších podmínkách vzniku nostalgie. Těmi byly emocionální a osobní význam a časová vzdálenost prožitku (Oba et al., 2016). V daném výzkumu byla také zjišťována souvislost mezi nostalgií a odměnovým systémem a stejně tak v tomto výzkumu byly participanty zmíněny aspekty těšení se, odměny a výjimečnosti v minulosti jako obsah nostalgické vzpomínky. Obdobně prostorová nostalgie (Likhanov et al., 2025), respektive prostorové spouštěče nostalgie, byly hojně zmiňovány mezi participanty a nostalgická místa byla často taková, která měla vliv na formování identity jedince. Nedávná studie od Wildschut et al. (2026) navrhuje, že u nostalgického vzpomínání neplatí zmírňování negativních pocitů s postupujícím časem, což se ale tento výzkum nenaznačuje. Participanti mnohokrát uváděli, že právě díky nostalgii nahlíží na minulost pozitivně, laskavěji a jsou schopni negativní emoce zpracovat.

Negativní nálada jako navržený prediktor nostalgie (Wildschut et al. (2006); Barrett et al., 2010) někdy byla participanty zmiňována, ale nebylo to vždy. Často zdůrazňovali příchod nostalgie ve chvíli zklidnění. Schopnost posilování sociálních vazeb pomocí nostalgie byla participanty taktéž zmíněná (Batcho, 1995).

Zajímavé byly návrhy participantů o pocíťované nostalgii vůči současnosti, jelikož to přesně odpovídá konceptu anticipační nostalgie (Batcho & Shikh, 2016). Obecně shodné závěry lze vyvodit v oblasti funkcí nostalgie. Participanty bylo jmenováno mnoho funkcí, které jsou potvrzovány i v odborné literatuře. Jedná se například o sociální funkci (vyhledávání kontaktu) a navození pozitivního afektu (vděčnosti) (Wildschut et al., 2006). Existenciální funkce („To Nostalgize“, 2015) byla v tomto výzkumu pojmenována jako motivační. Mobilizace sociálních cílů (Abeyta et al., 2015) zde byla součástí sociální funkce a zvyšování snahy o přátelství je možné přirovnat ke *schopnosti odpustit a být vůči ostatním více laskavý*, jak navrhuje participantka P4.

Ve výzkumu (Li et al., 2025) je navržena schopnost nostalgie zmírňovat psychickou bolest. Právě ta byla častým tématem u několika participantů, společně s vděčností. Vztah

nostalgie a vděčnosti zkoumala studie (Green et al., 2026), která vysvětluje, že vztah je zprostředkován vyšší sociální propojeností. V případě výzkumu v této práci nebyla zohledněna sociální propojenost, ale dle participantů docházelo ke zmírnění bolesti právě díky pocíťování vděčnosti.

Výsledky druhé výzkumné otázky představují konkrétní kazuistiky jednotlivých participantů. Dle teoretických poznatků může nostalgie souviset zejména s Big Five dimenzí negativní emocionalita (Barrett et al., 2010; Newman et al., 2020). Jak uvádí Barrett et al., (2010) Big Five rysy nepredikují sílu nostalgie přímo, ale souvisí s individuální dispozicí k samotnému nostalgickému prožívání, což by do jisté míry mohlo být podpořeno výsledky z tohoto výzkumu. Je možné uvažovat, že pokud by zde souvislost byla, u každého participanta se projevuje jinak. Se studií (Barrett et al., 2010) se shodují i představy participantů o nostalgickém člověku a zároveň i konkrétní příklady participantek s nejvíce nadprůměrnou tendencí k nostalgii. Zároveň dle studie (Hennessy et al., 2024) se nostalgická osobnost vyznačuje vysokou přívětivostí, extravertizací a neuroticismem, což byly často vysoké hodnoty mezi participanty, ale ne nutně. Nedá se tedy říct, že vysoká či nízká úroveň rysu přesně určuje, jak moc bude jedinec prožívat nostalgii, ale je možné navrhnout, že by mohla souviset s tím, jakým způsobem bude nostalgii jedinec prožívat, kam bude směřována a jak k ní bude přistupovat.

Dle výpovědí participantů je možné vidět, že napříč rozdílnými osobnostními rysy může nostalgie fungovat jako nástroj vyvinutý v reakci na nepohodu a zároveň ji i mírnit, jak navrhuje Wang et al., (2023). Stejně tak výsledky podporují návrh, že nostalgie u osobností s rysem tíhnutí k nostalgii může sloužit jako ochranný faktor.

Na základě shrnutí kazuistik u VO2 je možné zaznamenat některé výrazné hodnoty Big Five a významné projevy nostalgie ve výzkumném souboru. Nejednoznačná východiska z uvedeného popisu ve výsledcích podporují, že mezi Big Five dimenzemi a tendencí k nostalgii není jednoznačný a přímočarý vztah. Na druhou stranu se ale dá předpokládat, že právě osobnostní dispozice budou tou zásadní proměnnou, která bude prožívání nostalgie ovlivňovat. Jelikož nejenomže sama nostalgie byla s osobností participanty několikrát spojena, zároveň se dotýká takových oblastí, že ji není možné od osobnosti oddělit. Je tedy možné uvažovat, že osobnost se bude do prožívání nostalgie promítat, jen je nutné zkoumat to z detailnějšího pohledu, než nabízejí dimenze Big Five. Přesto zde byla snaha navrhnout směry úvah a možnosti interpretace, které by mohly v této souvislosti fungovat a být blíže prozkoumány v budoucích výzkumech.

Třetí výzkumnou otázku je možné zodpovědět pomocí mezi participanty identifikovaných problematických aspektů při prvním použití nástroje SNS-2. Překlad tohoto nástroje do českého jazyka byl taktéž proveden v tomto výzkumu a je možné, že při jiné formulaci položek, by byl nástroj využitelnější. Nicméně zásadní obtíž při použití nástroje byla dle participantů v zaměření otázek na jasné kvantifikující údaje, na které oni ale neznali odpověď. Proto by zde neměla hrát roli použitá varianta překladu, jelikož jeho jádro a to, na co se položky ptaly, by zůstalo stejné. Již studie Newmann et. al. (2020) uvádí, značnou kritiku nástroje, zejména z hlediska měření obecného sklonu k nostalgii, a ne během dne, měření nostalgie jako dichotomické položky, opomenutí její různé intenzity, podobnost položek a prezentování nostalgie jako pozitivního pocitu.

Některá z výše uvedených slabých míst byla nalezena také mezi participanty v tomto výzkumu při užití české varianty nástroje. Toto také podporuje, že nástroj byl přeložen vhodně, jelikož nevýhody nástroje byly přeneseny i napříč jazyky. Práce s nástrojem, který více zachycuje proměnlivou intenzitu nostalgie, by mohlo být vhodným řešením, protože je potřeba vytvořit nástroj, který nebude konstrukt přehnaně zjednodušovat, ale zároveň nabídne strukturu, které se držet v tak abstraktním pojmu. Mohly by tak být vyřešeny přesně ty obtíže, které participanti zmiňovali, na jedné straně velké zjednodušení nástrojem, ale na druhé přiznání, že by bylo těžké konstrukt popisovat svými slovy. Velká podobnost mezi položkami byla často zmiňovanou obtíží při práci s nástrojem. Bylo to problematické zejména, pokud si participanti nebyli jisti v určení některé odpovědi, nejistota se rozšířila na značnou část nástroje.

Dle participantů není možné usoudit, že by konstrukt nostalgie byl v nástroji prezentován pouze pozitivně, jak uvádí Newman et al., (2020). Operacionalizace konstruktů v nástroji je shledána sice jako nedostačující, ale ne ze stránky toho, že by zohledňovala pouze pozitivní valenci. Velkou roli v lepším zachycení prožitku nostalgie by mohlo hrát, kdyby byl zpočátku konstrukt operacionalizován tak, jak se s tím participanti ztotožňují anebo kdyby jim bylo známo, jak jednotlivé úrovně (málo/velmi) vypadají. Odpovědi na škále určující nejasnou míru představují problém v tom, že participanti sami nevědí, zda to, jak často pocit prožívají, je opravdu často, anebo není. Právě to by mělo být ideálně zjištěno nástrojem, jelikož v tomto případě se mohlo stát, že pro jednoho participanta „často“ znamená několikrát denně a pro jiného několikrát měsíčně.

Nakonec je možné zhodnotit, že nástroj SNS-2 nese několik limitů, které by jeho užívání mohlo mít, nejsou ale způsobeny rozdílností v sociokulturním prostředí anebo v jazycích. Konstruktovou validitu nástroje je díky těmto výsledkům možné považovat za

problematickou, ačkoliv z jiného předpokladu, než bylo původně myšleno (sociokulturní rozdíly zpočátku, nyní nevhodně sestavený nástroj). Nabízí se otázka, zda by lepší variantou pro měření prožitku nostalgie byl nástroj PINE (Newman et al., 2020), který měří nostalgii jako momentální stav a individuální vlastnost a dokáže nostalgii lépe zachytit v kontextu každodenního života. Jak bylo ale zjištěno v tomto výzkumu, mnoho participantů neprožívá nostalgii každodenně, a tak ani u tohoto nástroje není jasný předpoklad, že by byl bezchybnou volbou.

V této práci se podařilo zodpovědět všechny položené výzkumné otázky a je tedy možné zhodnotit, že cíle práce byly naplněny v takových mezích, které si práce kladla.

7.2 Přínosy práce

Přínosy této práce můžou spočívat v odborném seznámení české veřejnosti s tématem nostalgie, které, jak se ukazuje, je všem známé, ale málokdy vyjadřované. Výzkumy o nostalgii ukazují, že její prožívání má mnoho pozitivních důsledků a nostalgie může v životě jedince plnit mnoho důležitých funkcí, a tak je možné přemýšlet nad možnostmi aktivního využití nostalgie jako nástroje pro zlepšování psychického stavu.

7.3 Limity práce

Jelikož se v případě tohoto tématu jedná o velmi abstraktní, ne často komunikovaný a individuální konstrukt, mohlo dojít k mylnému pochopení sdělované informace participanty nebo ke špatné autorově interpretaci. Byla zde ale maximální snaha, aby k tomu nemohlo dojít, data byla sbírána důkladně a na jakékoliv nejasnosti byli participanti ihned tázáni. Stejně tak pro důkladné pochopení problematiky a naplnění cílů práce byly využity různé metody, které se doplňovaly a data mezi nimi byla porovnávána a kontrolována, zda spolu logicky korespondují.

Pro sběr dat byly využity ověřené nástroje a ty, které byly konstruovány osobně, byly mnohokrát konzultovány se zkušenějšími osobami a jejich tvorba byla řádná a důsledná. Ve výzkumu, ve kterém převahuje kvalitativní přístup, je osobní vhled a interpretace autora nedílnou složkou a autor sám se do výzkumu značně promítá. To vede k riziku zkreslení výsledků samotným autorem. Veškeré myšlenky a domněnky ovšem vycházely ze samotných dat, byly opodstatněné a došlo se k nim logickými úvahami. Celý postup výzkumu je v této práci důkladně popsán, přesně tak, jak byl dodržen. Přesto je jisté, že v tomto případě bude vždy výzkum subjektivní a jiný autor by mohl data interpretovat jinak nebo se při sběru dat zaměřit na jiné aspekty. Nicméně vzhledem k mnoha nalezeným shodám

mezi výsledky a předloženou literaturou, je možné soudit, že způsob provedení výzkumu i interpretace výsledků byly vhodné.

Nejasnou otázkou byla velikost vzorku v tomto výzkumu. Protože se jednalo o částečně smíšený výzkum, byl počet participantů vyšší, než by býval, pokud by design výzkumu byl čistě kvalitativní. Větší množství participantů významně navýšilo délku práce a zároveň celý proces výzkumu byl o to složitější a delší. Na druhou stranu, i přes kapacitní náročnost, nebyl u žádného participanta ubrán čas potřebný na práci s ním, ani zpracování a interpretaci jeho dat. Zároveň menší počet participantů by v tomto případě mohl znamenat nezjištění mnoha podstatných informací, a tak účast každého zúčastněného participanta byla přínosná a pro naplnění cílů práce podstatná.

Cílem výzkumu nebylo generalizovat výsledky, proto závěry nejsou platné ani na cílovou populaci, kterou byli studenti Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, jelikož nebyl sestaven reprezentativní vzorek. S tímto je také nutné zmínit, že výzkumným souborem byli studenti pomáhajících profesí, kteří mohou být v určitých osobnostních vlastnostech specifictí, a to se ve výsledcích také mohlo projevit.

8 Závěr

Výsledky této práce přinášejí odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Ukázalo se, že prožitek nostalgie participantů se v mnohém shoduje s charakteristikou z předešlých výzkumů. Konceptualizace a popis konstruktů byl vždy originální a nebylo možné identifikovat jednotnou podobu nostalgie, která by platila univerzálně. Nostalgie byla charakterizována jako komplexní emoce, nejčastěji ambivalentní, byla ale prožívána i čistě pozitivně nebo s proměnlivou valencí určenou kontextuálními faktory. V některých případech pojetí nostalgie byly emoční a paměťová složka neoddělitelné a nostalgie byla definována jako emočně-paměťový fenomén. Dle výzkumu může prožívání nostalgie plnit několik pozitivních funkcí a být účinným nástrojem, který mj. usnadňuje sociální interakci a pomáhá cítit kontinuitu vlastního já napříč časem. Nostalgie se váže k podnětu, který je silně emočně nabitý, osobně významný a časově vzdálený. Často je spojována se ztrátou a touhou po znovuprožití neopakovatelného. Ve shodě s odbornou literaturou byla v konceptualizaci nostalgie mezi participanty identifikována témata nostalgie vůči současnosti, integrity osobnosti, zmírňování psychické bolesti, vděčnosti a další.

Jednotlivé kazuistiky participantů nabídly detailní pohledy na to, jak navzdory podobným rysům může být prožitek nostalgie individuálně specifický. Ze získaných dat lze usuzovat, že v konceptualizaci nostalgie a obsahu jejího prožívání nebyly identifikovány zřetelné trendy v kontextu Big Five dimenzí. Na základě výsledků je ovšem možné formulovat předpoklad, že by se osobnostní rysy mohly promítat spíše do způsobu prožívání nostalgie, jejího směru a přístupu, který k této emoci jedinci budou mít, než do obsahu a charakteru nostalgie. Mezi zřetelné rozpory, které naznačují individuální variabilitu patří častá společenská orientace nostalgie navzdory absenci vysoké míry extravertze. Dále se například neukázalo, že by sklon k nostalgii nutně doprovázela vysoká míra negativní emocionality. Vysoká úroveň této dimenze navíc nevedla k negativnímu zabarvení prožívané nostalgie a nebyla ani faktorem, za jehož přítomnosti by negativní nálada byla spouštěčem nostalgie.

Při zhodnocování konstruktové validity nástroje SNS-2 byly identifikovány kritické momenty zejména z hlediska jeho praktického využití. Obtíže při administraci nástroje byly obdobné, jaké popisuje zahraniční literatura, což naznačuje, že použití v českém jazyce není jádrem problému. Pro měření konstruktů nostalgie jako takového je ale stěžejním problémem nejasná definice a operacionalizace konstruktů, která způsobuje, že participanté odpovídky často odhadují a nejsou si jisti, zda při volbě odpovědi jejich subjektivní představa konstruktů odpovídá té, jež je nástrojem zamýšlena.

Cílem této práce nebylo formulovat deterministické závěry a výsledky nejsou určeny ke generalizaci. Přínos práce spočívá v obohacení problematiky nostalgie v kontextu osobnosti o nové perspektivy a hlubší vhled do možných individuálních souvislostí.

9 Souhrn

Tématem této bakalářské práce je zkoumání psychologického konstruktu nostalgie v kontextu osobnosti, konkrétně osobnostního profilu Big Five. Psychologické pojetí nostalgii charakterizuje jako komplexní emoci, vyznačující se nákloností k minulosti, hořkosladkostí, přítomnosti kognitivních a afektivních procesů. Plní klíčové psychologické funkce (např. pozitivní afekt, zvýšení sebevědomí, podpora sociálního propojení a zmírnění sociální hrozby). Je spouštěna řadou vnějších podnětů nebo vnitřních stavů, je rozšířená, univerzální a prožívá se napříč věky (Batcho, 1998; Sedikides et al., 2008; „To Nostalgize“, 2015; Wildschut et al., 2006).

Na nostalgickém prožitku se podílí paměť, odměnový systém a je nutná časová vzdálenosti prožitku (Oba et al., 2016). Byla nalezena pozitivní korelace mezi nostalgií a pozitivním myšlením o minulosti, hédonickým myšlením o přítomnosti a empatií (Newman et al., 2020). Pozitivita obsažená v prožitcích nostalgie funguje jako psychologický zdroj pro zvládání současnosti (Wildschut et al., 2026).

Nostalgie slouží neurotičtější jedincům jako nástroj k redukci negativních pocitů, který následně efektivně zvyšuje jejich celkovou duševní pohodu (Likhanov et al., 2025). Může být zdrojem k tlumení psychické bolesti (Li et al., 2025). Mezi nostalgií a vděčností byl nalezen vztah prostřednictvím zvýšené sociální propojenosti (Green et al., 2026). Byla nalezena pozitivní korelace mezi nostalgií neuroticismem (Newman et al., 2020). Vztah mezi distresem a nostalgií funguje nezávisle na osobnosti. Konkrétní osobnostní rysy predikují, jak bude jedinec v různých situacích reagovat a tyto prožitky mohou měnit i trvalé rysy (Wang et al., 2023). Nostalgie je na rozdíl od maladaptivní ruminace považována za adaptivní mechanismus, který jedince psychicky nepoškozuje. (Garrido, 2018).

Nostalgická osobnost se vyznačuje vysokou mírou rysové nostalgie a je spojena s péčí, hravostí, přívětivostí, extravertí a neuroticismem (Hennessy et al., 2024). Osobnostní rysy predikovaly obsah kolektivní nostalgie, v prvním případě zaměřenou na otevřenost, (predikována vyšší mírou otevřenosti vůči zkušenosti, přívětivosti a emocionalitou) a v druhém případě zaměřena na stesk po homogenní společnosti minulosti (predikována nižší mírou poctivosti-pokory, otevřenosti vůči zkušenosti a vyšší mírou emocionalitu a přívětivosti) (Stefaniak et al., 2022).

Cílem práce bylo popsat a pochopit, jak jednotliví participanti konceptualizují konstrukt nostalgie a zasadit to do kontextu jejich osobnostní charakteristiky Big Five. Zároveň zhodnotit konstruktovou validitu použitého měřicího nástroje v českém sociokulturním

prostředí. Pro naplnění výzkumného záměru byl zvolen smíšený design s dominantním kvalitativním přístupem doplněný o kvantitativní data. Výzkumným souborem byli studenti Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity ($n = 11$). Kritérii pro jejich výběr byla česká národnost, české občanství a český mateřský jazyk. Nejprve byl s participanty proveden hloubkový rozhovor na téma nostalgie (hlavní složky rozhovoru byly sestaveny na základě rešerše odborné literatury), následoval strukturovaný rozhovor o jejich osobnosti, poté výběr nejvhodnější definice dle výkladových slovníků, vyplnění nástroje SNS-2, kognitivní interview pro zhodnocení nástroje SNS-2 a nakonec vyplnění nástroje BFI-2.

Bylo využito několik typů analýzy dat, vždy v závislosti na použité výzkumné metodě. Kvalitativní data z nostalgického rozhovoru byla zpracována pomocí interpretativní fenomenologické analýzy (Řiháček et al., 2013), z osobnostního rozhovoru pomocí kvalitativní obsahové analýzy (Gavora, 2000) a nakonec z kognitivního interview pomocí zjednodušené tematické analýzy (Řiháček et al., 2013). Kvantitativní data z inventářů BFI-2 a SNS-2 byla vyhodnocena dle manuálů. Na závěr analýzy dat, pro možnou interpretaci výsledků, byly její jednotlivé kroky spojeny, kvalitativní a kvantitativní data byla spárována napříč každým participantem a představena v kazuistikách jednotlivých participantů. Díky tomu bylo možné ukázat, jakého výsledku SNS-2 dosahuje participant, který popsal určitou konceptualizaci a prožívání nostalgie, jak je jeho osobnost charakterizována v dimenzích Big Five pomocí BFI-2 a které další osobnostní vlastnosti u něj byly výrazné. Bylo možné systematicky popsat konceptualizaci nostalgie dle participantů a zda byly napříč daty viditelné nějaké trendy či podobnosti. V neposlední řadě bylo možné zmapovat možné obtíže při užití nástroje SNS-2 dle nejčastěji zmíněných vzorců, ale také porovnat, jakých výsledků participanti v nástroji dosahují, jak nad měřeným jevem smýšlejí i jak ho sami v rozhovoru zhodnocují z kvantitativních hledisek, jako je četnost a intenzita.

Výsledky práce ukázaly, že prožitek nostalgie participantů se v mnohém shoduje s charakteristikou z předešlých výzkumů. Nostalgie tedy není českým participantům vzdálená a podobnosti v prožitku nostalgie mohou být nalezeny napříč různými kulturami.

Konceptualizace a popis konstruktů byl vždy originální a nebylo možné identifikovat jednotnou podobu nostalgie, která by platila univerzálně. Nostalgie byla charakterizována jako komplexní emoce, nejčastěji ambivalentní, byla ale prožívána i čistě pozitivně nebo s proměnlivou valencí určenou kontextuálními faktory. V některých případech pojetí nostalgie byly emoční a paměťová složka neoddělitelné a nostalgie byla definována jako emočně-paměťový fenomén. Dle výzkumu může prožívání nostalgie plnit několik pozitivních funkcí a být účinným nástrojem, který mj. usnadňuje sociální interakci a pomáhá

cítit kontinuitu vlastního já napříč časem. Nostalgie se váže k podnětu, který je silně emočně nabitý, osobně významný a časově vzdálený. Často je spojována se ztrátou a touhou po znovuprožití neopakovatelného. Ve shodě s odbornou literaturou byla v konceptualizaci nostalgie mezi participanty identifikována témata nostalgie vůči současnosti, integrity osobnosti, zmírňování psychické bolesti, vděčnosti a další.

Ze získaných dat lze usuzovat, že v konceptualizaci nostalgie a obsahu jejího prožívání nebyly identifikovány zřetelné trendy v kontextu Big Five dimenzí. Zároveň je možné formulovat předpoklad, že by se osobnostní rysy mohly promítat spíše do způsobu prožívání nostalgie, jejího směru a přístupu, který k této emoci jedinci budou mít, než do obsahu a charakteru nostalgie. Mezi zřetelné rozpory, které naznačují individuální variabilitu patří častá společenská orientace nostalgie navzdory absenci vysoké míry extravertze. Dále se například neukázalo, že by sklon k nostalgii nutně doprovázela vysoká míra negativní emocionality. Vysoká úroveň této dimenze navíc nevedla k negativnímu zabarvení prožívané nostalgie a nebyla ani faktorem, za jehož přítomnosti by negativní nálada byla spouštěčem nostalgie.

Při zhodnocování konstruktové validity nástroje SNS-2 byly identifikovány kritické momenty zejména z hlediska jeho praktického využití. Obtíže při administraci nástroje byly obdobné, jaké popisuje zahraniční literatura, což naznačuje, že použití v českém jazyce není jádrem problému. Pro měření konstruktů nostalgie jako takového je ale stěžejním problémem nejasná definice a operacionalizace konstruktů, která způsobuje, že participanti odpovědi často odhadují a nejsou si jisti, zda při volbě odpovědi jejich subjektivní představa konstruktů odpovídá té, jež je nástrojem zamýšlena.

Literatura

- Abeyta, A. A., Routledge, C., & Juhl, J. (2015). Looking back to move forward: Nostalgia as a psychological resource for promoting relationship goals and overcoming relationship challenges. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1029–1044. <https://doi.org/10.1037/pspi0000036>
- Anspach, C. K. (1934). Medical Dissertation on Nostalgia by Johannes Hofer, 1688. *Bulletin of the Institute of the History of Medicine*, 2(6), 376–391.
- Barrett, F. S., Grimm, K. J., Robins, R. W., Wildschut, T., Sedikides, C., & Janata, P. (2010). Music-evoked nostalgia: Affect, memory, and personality. *Emotion*, 10(3), 390–403. <https://doi.org/10.1037/a0019006>
- Batcho, K. I. (1995). Nostalgia: A psychological perspective. *Perceptual and Motor Skills*, 80(1), 131–143. <https://doi.org/10.2466/pms.1995.80.1.131>
- Batcho, K. I. (1998). Personal nostalgia, world view, memory, and emotionality. *Perceptual and Motor Skills*, 87(2), 411–432. <https://doi.org/10.2466/pms.1998.87.2.411>
- Batcho, K. I., & Shikh, S. (2016). Anticipatory nostalgia: Missing the present before it's gone. *Personality and Individual Differences*, 98, 75–84. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.03.088>
- Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. (2025). Nostalgie. In *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*. Citováno 17. listopadu 2025, z <https://www.dwds.de/wb/Nostalgie>
- Biskas, M., Juhl, J., Wildschut, T., Sedikides, C., & Saroglou, V. (2022). Nostalgia and spirituality: The roles of self-continuity and meaning in life. *Social Psychology*, 53(3), 152–162. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000487>
- Blatný, M. (2010). *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Grada. <http://krameriusndk.nkp.cz/search/handle/uuid:ed18a230-c9ce-11e7-bfaa-005056827e52>
- Boym, S. (2001). *The future of nostalgia*. New York: Basic Books. <https://catalog.princeton.edu/catalog/SCSB-4127895>
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). Normal personality assessment in clinical practice: The NEO Personality Inventory. *Psychological Assessment*, 4(1), 5–13. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.4.1.5>
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3. vyd., s. 173–202). Sage.

- Garrido, S. (2018). The influence of personality and coping style on the affective outcomes of nostalgia: Is nostalgia a healthy coping mechanism or rumination? *Personality and Individual Differences*, 120, 259–264. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.07.021>
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- Google. (2025). *Gemini* (verze z listopadu 2025) [Velký jazykový model]. <https://gemini.google.com>
- Gramota.ru. (2025). Ностальгия. In *Словари русского языка*. Citováno 17. listopadu 2025, z <https://gramota.ru/poisk?query=ностальгия&mode=all>
- Green, J. D., Wildschut, T., Sedikides, C., Kneuer, M. A., Hedgebeth, M. V., Di Lauro, I. L., & Barrientos, S. A. (2026). Nostalgia enhances gratitude by fostering social connectedness. *Personality and Individual Differences*, 252, 113602. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2025.113602>
- Hennessy, S., Greer, T., Narayanan, S., & Habibi, A. (2024). Unique affective profile of music-evoked nostalgia: An extension and conceptual replication of Barrett et al.'s (2010) study. *Emotion*, 24(8), 1803–1825. <https://doi.org/10.1037/emo0001389>
- Hepper, E. G., Ritchie, T. D., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2012). Odyssey's end: Lay conceptions of nostalgia reflect its original homeric meaning. *Emotion*, 12(1), 102–119. <https://doi.org/10.1037/a0025167>
- Hřebíčková, M., Jelínek, M., Květon, P., Benkovič, A., Botek, M., Sudzina, F., Soto, C. J., & John, O. P. (2020a). *Big Five Inventory 2 (BFI-2): Hierarchický model s 15 subškálami*. 64(4). <https://www.muni.cz/vyzkum/publikace/1834748>
- Hřebíčková, M., Jelínek, M., Květon, P., Benkovič, A., Botek, M., Sudzina, F., Soto, C. J., & John, O. P. (2020c). Pětifaktorový dotazník BFI-2: Hierarchický model s 15 subškálami. [Big Five Inventory 2 (BFI-2): Hierarchial model.]. *Československá Psychologie: Časopis Pro Psychologickou Teorii a Praxi*, 64(4), 437–460.
- Jacobsen, M. H. (2023). The sociology of nostalgia. *Current Opinion in Psychology*, 50, 101556. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101556>
- John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). *Big Five Inventory (BFI)* [Database record]. APA PsycTests.
- Johnson-Laird, P. N., & Oatley, K. (1989). The language of emotions: An analysis of a semantic field. *Cognition and Emotion*, 3(2), 81–123. <https://doi.org/10.1080/02699938908408075>

- Li, B., Ma, H., & Huo, Y. (2025). Analgesics effect of nostalgia: Good memories of the past makes you feel less pain. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1), 581. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04408-8>
- Likhanov, M., Bartseva, K., Soldatova, E., & Kovas, Y. (2025). Unfolding Nostalgia: Spatial Visualization, Nostalgia, and Well-Being. *Behavioral Sciences*, 15(12), 1669. <https://doi.org/10.3390/bs15121669>
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175–215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>
- Newman, D. B., Sachs, M. E., Stone, A. A., & Schwarz, N. (2020). Nostalgia and Well-Being in Daily Life: An Ecological Validity Perspective. *Journal of personality and social psychology*, 118(2), 325–347. <https://doi.org/10.1037/pspp0000236>
- Nostalgia—Etymology, Origin & Meaning*. (b.r.). Etymonline. Získáno 3. leden 2026, z <https://www.etymonline.com/word/nostalgia>
- Nostalgia—From cowbells to the meaning of life*. (b.r.). BPS. Získáno 18. únor 2026, z <https://www.bps.org.uk/psychologist/nostalgia-cowbells-meaning-life>
- Oba, K., Noriuchi, M., Atomi, T., Moriguchi, Y., & Kikuchi, Y. (2016). Memory and reward systems coproduce ‘nostalgic’ experiences in the brain. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 11(7), 1069–1077. <https://doi.org/10.1093/scan/nsv073>
- OpenAI. (2025). *ChatGPT* (verze z listopadu 2025) [Velký jazykový model]. <https://chatgpt.com>
- Oxford University Press. (2025). *Nostalgia*. In *Oxford Learner's Dictionaries*. Citováno 17. listopad 2025, z <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/nostalgia>
- Panelas, T. (1982). [Rev. of *Review of Yearning for Yesterday: A Sociology of Nostalgia*., recenzoval F. Davis]. *American Journal of Sociology*, 87(6), 1425–1427.
- Priberam Informática. (2025). Nostalgia. In *Dicionário Priberam da Língua Portuguesa*. Citováno 17. listopadu 2025, z <https://dicionario.priberam.org/nostalgia>
- Real Academia Española. (2025). Nostalgia. In *Diccionario de la lengua española*. Citováno 17. listopadu 2025, z <https://dle.rae.es/nostalgia>
- Rosen, G. (1975). Nostalgia: A „forgotten“ psychological disorder. *Clio Medica*, 10(1), 28–51.

- Routledge, C., Arndt, J., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2008). A blast from the past: The terror management function of nostalgia. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(1), 132–140. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2006.11.001>
- Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů: Čtyři přístupy*. Masarykova univerzita.
- Sedikides, C., Wildschut, T., Arndt, J., & Routledge, C. (2008). Nostalgia: Past, present, and future. *Current Directions in Psychological Science*, 17.
- Soto, C. J., & John, O. P. (2017a). The next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and assessing a hierarchical model with 15 facets to enhance bandwidth, fidelity, and predictive power. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(1), 117–143. <https://doi.org/10.1037/pspp0000096>
- Stefaniak, A., Wohl, M. J. A., Blais, J., & Pruyssers, S. (2022). The I in Us: Personality influences the expression of collective nostalgia. *Personality and Individual Differences*, 187, 111392. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111392>
- To Nostalgize: Mixing Memory with Affect and Desire. (2015). In *Advances in Experimental Social Psychology* (Roč. 51, s. 189–273). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/bs.aesp.2014.10.001>
- Ústav pro jazyk český. (2025). Nostalgie. In *Slovník spisovného jazyka českého*. Citováno 17. listopadu 2025, z <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=nostalgie>
- Wang, Y., Sedikides, C., Wildschut, T., Yang, Y., & Cai, H. (2023). Distress prospectively predicts higher nostalgia, and nostalgia prospectively predicts lower distress. *Journal of Personality*, 91(6), 1478–1492. <https://doi.org/10.1111/jopy.12824>
- Wildschut, T., Sedikides, C., Arndt, J., & Routledge, C. (2006). Nostalgia: Content, triggers, functions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(5), 975–993. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.5.975>
- Wildschut, T., Sedikides, C., & Kelley, N. J. (2023a). Trait nostalgia: Four scales and a recommendation. *Current Opinion in Psychology*, 52, 101608. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101608>
- Wildschut, T., Sedikides, C., & Kelley, N. J. (2023b). Trait nostalgia: Four scales and a recommendation. *Current Opinion in Psychology*, 52, 101608. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101608>
- Wildschut, T., Sedikides, C., Zengel, B., & Skowronski, J. J. (2026). Remembrance of things past: Temporal change in the affective signature of nostalgic events. *Cognition & Emotion*, 40(1), 140–156. <https://doi.org/10.1080/02699931.2025.2484646>

Winter, L. (b.r.). *Death by Nostalgia, 1688*. The Scientist. Získáno 3. leden 2026, z <https://www.the-scientist.com/death-by-nostalgia-1688-69596>

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č.1	Informovaný souhlas
Příloha č.2	Ukázka originální a přeložené verze inventáře SNS-2
Příloha č.3	IPA grafické znázornění výsledků k VO1
Příloha č.4	Kompletní znění vypracovaných kazuistik u VO2

Příloha č.1: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas účastníka výzkumu

Vážený pane, vážená paní,

v souladu se zásadami etického provádění výzkumu¹ Vás žádám o souhlas s Vaší účastí ve výzkumném projektu realizovaném v rámci bakalářské práce.

Název projektu: Nostalgie jako psychologický konstrukt v kontextu osobnostního profilu Big Five

Řešitel projektu: Adéla Krýdlová, kontaktní email: krydla00@jcu.cz

Vedoucí práce: prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc., kontaktní email: stuchl@pf.jcu.cz

Cíl výzkumu: Porozumění, jak participantů nostalgii vnímají, zasadit to do kontextu jejich osobnostních charakteristik, a zároveň ověřit míru konstruktové validity použitého měřicího nástroje. Práce si tedy klade za cíl přispět k hlubšímu porozumění konstruktů nostalgie v souvislosti s osobnostními rysy a zároveň posoudit vhodnost použitého měřicího nástroje pro zachycení tohoto komplexního psychologického jevu v českém prostředí.

Popis výzkumu a Vaší účasti: Vaše účast ve výzkumu spočívá nejprve v realizaci rozhovoru, který proběhne prezenčně (výjimečně online), pouze za přítomnosti řešitele projektu. Po skončení rozhovoru Vám budou předloženy dva inventáře k vyplnění, s jejichž instrukcemi budete seznámeni. Nakonec budete požádáni o uvedení Vašich demografických dat, jimiž jsou pohlaví, věk, ročník studia a studovaný obor.

Celý proces zabere maximálně hodinu a bude v případě prezenční formy realizován zejména v prostorách Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity. Časové rozložení je odhadem 40 minut pro rozhovor, který bude polostrukturovaný, hloubkový, na téma nostalgie z různých úhlů pohledu a vy jako osobnost, dále 20 minut pro všechny zbylé metody (BFI2, SNS2, kognitivní interview, zaznamenání demografických údajů). Pro žádnou část výzkumu není nutná předchozí příprava. Vaše účast ve výzkumu s sebou nenese žádná rizika.

Z rozhovorů bude pořízen záznam, který bude po doslovném přepisu smazán. Veškerá data po jejich sebrání budou po celou dobu výzkumu i ve zveřejněných výsledcích plně anonymizovaná a nebude možné je spojit s Vaší osobou. Data z rozhovoru budou upravena, aby nebyla možná Vaše identifikace a data z dotazníků budou označena náhodně vygenerovaným kódem. O Vaší participaci na výzkumu bude vědět pouze řešitel projektu, který je vázán mlčenlivostí. Pouze ve fyzické formě bakalářské práce budou přiloženy vyplněné informované souhlasy, které bude moci nahlédnout komise při obhajobě bakalářské práce.

Ochrana Vašich údajů bude plněna od začátku Vaší participace bez skončení. Vámi poskytnutá data budou využita pouze pro účely tohoto výzkumu a pouze za podmínek deklarovaných v tomto informovaném souhlasu.

Vaše účast na výzkumu je zcela dobrovolná. Máte právo zdržet se jakékoliv odpovědi, odstoupit od výzkumu kdykoliv bez udání důvodu a bez jakýchkoliv negativních důsledků výzkum kdykoliv ukončit. Za účast ve výzkumu mohou být účastníci zařazeni do slosování o odměnu (budou rozdány tři poukázky do kavárny v hodnotě 200 Kč).

¹ Všeobecnou deklaraci lidských práv, nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) a dalšími obecně závaznými právními předpisy (jimiž jsou zejména Helsinská deklarace přijatá 18. Světovým zdravotnickým shromážděním v roce 1964, ve znění pozdějších změn (Fortaleza, Brazílie, 2013), zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, zejména ustanovení jeho § 28 odst. 1, a Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině publikované pod č. 96/2001 Sb. m. s., jsou-li aplikovatelné).

Podmínky zpracování osobních údajů:

Osobní údaje poskytnuté v souvislosti s tímto výzkumným projektem budou zpracovávány na základě Vašeho souhlasu a využity výhradně v rozsahu nezbytném pro dosažení účelu uvedeného níže, a to v souladu s platnými právními předpisy, zejména obecným nařízením o ochraně osobních údajů (GDPR).

Osobní údaje zpracovávané v rámci výzkumu: Pohlaví, věk, ročník studia, studovaný obor. V případě Vašeho zájmu kontakt na Vás pro komunikaci po provedení výzkumu.

Účel zpracování osobních údajů: Osobní data budou využita pro deskriptivní statistiku datové matice. Tj. pro možnost popsat výzkumný vzorek, zhodnotit například poměr žen a mužů, průměrný věk participantů apod. Případně také v další analýze, pokud by tato anonymizovaná data byla přínosná pro interpretaci výsledků.

Příjemci osobních údajů: Osobní údaje poskytnuté Správci na základě tohoto souhlasu nebudou předávány žádné třetí osobě v přímé spojitosti s výsledky z ostatních výzkumných metod.

Doba zpracování osobních údajů: Do anonymizace osobních údajů. Případný kontakt na Vás bude uchováván po dobu jednoho roku od účasti ve výzkumu.

Poučení o právech subjektu údajů: Ve vztahu ke zpracování osobních údajů máte právo:

- a) **Na přístup k osobním údajům** – zjistit, zda a jaké osobní údaje o Vás Správce zpracovává, za jakým účelem a komu jsou případně předávány.
- b) **Na opravu** – požadovat opravu nepřesných nebo neúplných osobních údajů.
- c) **Na výmaz** – žádat o vymazání osobních údajů, pokud pro jejich zpracování neexistuje právní důvod. Toto právo však neplatí v případech, kdy je Správce povinen údaje zpracovávat na základě zákona.
- d) **Na omezení zpracování** – požadovat omezení zpracování, pokud se domníváte, že údaje nejsou zpracovávány oprávněně.
- e) **Na přenositelnost osobních údajů** – žádat, aby Správce předal Vaše osobní údaje jinému správci, pokud tomu nebrání zákonné překážky.
- f) **Vznášet námitku** – pokud máte pochybnosti o oprávněnosti zpracování Vašich osobních údajů.
- g) **Podat stížnost na Úřad pro ochranu osobních údajů** – v případě pochybností o správnosti zpracování osobních údajů se můžete obrátit na Úřad pro ochranu osobních údajů, Pplk. Sochora 27, 170 00 Praha 7, webové stránky: <https://uoou.gov.cz>.

Svá práva můžete uplatnit přímo u řešitele projektu nebo prostřednictvím pověřence pro ochranu osobních údajů Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, se sídlem Branišovská 1645/31a, 370 05 České Budějovice, kontaktem: e-mail poverenec@jcu.cz, datová schránka vu8j9dv, nebo písemně na adresu sídla JU.

Odvolání souhlasu: Souhlas je dobrovolný a můžete jej kdykoli zcela nebo zčásti odvolat. Odvolání lze provést přímo u řešitele projektu nebo prostřednictvím Pedagogické fakulty JU. Beru na vědomí, že odvolání souhlasu může ovlivnit dosažení účelu výzkumu, pokud jej nelze naplnit jiným způsobem. Odvolání nemá vliv na zákonnost zpracování provedeného před jeho odvoláním.

Souhlas účastníků se zpracováním osobních údajů

☐

(označte
křížkem)

Já, jako níže podepsaný účastník výzkumu uděluji tímto souhlas se zpracováním osobních údajů za účelem provádění popsaného výzkumu, a to za výše uvedených podmínek.

Prohlášení a souhlas účastníků s jejich zapojením do výzkumu

Prohlašuji a svým níže uvedeným podpisem potvrzuji, že dobrovolně souhlasím s účastí ve výše uvedeném projektu. Měl(a) jsem dostatek času zvážit všechny relevantní informace, položit případné dotazy týkající se výzkumu a obdržet jasné a srozumitelné odpovědi. Byl(a) jsem poučen(a) o svém právu účast odmítnout nebo souhlas kdykoli odvolat, a to bez jakýchkoli negativních důsledků pro mě nebo osobu, za kterou nesu právní odpovědnost.

Jméno a příjmení účastníka:

Rok narození:

Podpis účastníka:

Příloha č.2: Ukázka originální a přeložené verze inventáře SNS-2

Originální verze nástroje SNS-2 (Barrett et al. 2010):

According to the Oxford Dictionary, 'nostalgia' is defined as a 'sentimental longing for the past.'

1. How valuable is nostalgia for you?

1	2	3	4	5	6	7
Not at all						Very much

2. How important is it for you to bring to mind nostalgic experiences?

1	2	3	4	5	6	7
Not at all						Very much

3. How significant is it for you to feel nostalgic?

1	2	3	4	5	6	7
Not at all						Very much

4. How prone are you to feeling nostalgic?

1	2	3	4	5	6	7
Not at all						Very much

5. How often do you experience nostalgia?

1	2	3	4	5	6	7
Very rarely						Very frequently

6. Generally speaking, how often do you bring to mind nostalgic experiences?

1	2	3	4	5	6	7
Very rarely						Very frequently

7. Specifically, how often do you bring to mind nostalgic experiences? (Please check one.)

- _____ At least once a day
- _____ Three to four times a week
- _____ Approximately twice a week
- _____ Approximately once a week
- _____ Once or twice a month
- _____ Once every couple of months

Přeložená verze nástroje SNS-2 použitá ve výzkumu:

Southampton Nostalgia Scale (SNS – 2)

Na základě oxfordského slovníku je slovo *nostalgie* definováno jako *sentimentální touha po minulosti*.

Následující položky sledují v různé formě pocíťování nostalgie. Označte prosím na škále 1 – 7, jakou intenzitu sami u sebe cítíte.

1. Jak cenná je pro vás nostalgie?

1 (vůbec ne) 2 3 4 5 6 7 (velmi)

2. Jak důležité je pro vás vybavovat si nostalgické zážitky?

1 (vůbec ne) 2 3 4 5 6 7 (velmi)

3. Jak významné je pro Vás cítit se nostalgicky?

1 (vůbec ne) 2 3 4 5 6 7 (velmi)

4. Jak náchylný/á jste k tomu cítit nostalgii?

1 (vůbec ne) 2 3 4 5 6 7 (velmi)

5. Jak často zažíváte pocit nostalgie?

1 (velmi zřídka) 2 3 4 5 6 7 (velmi často)

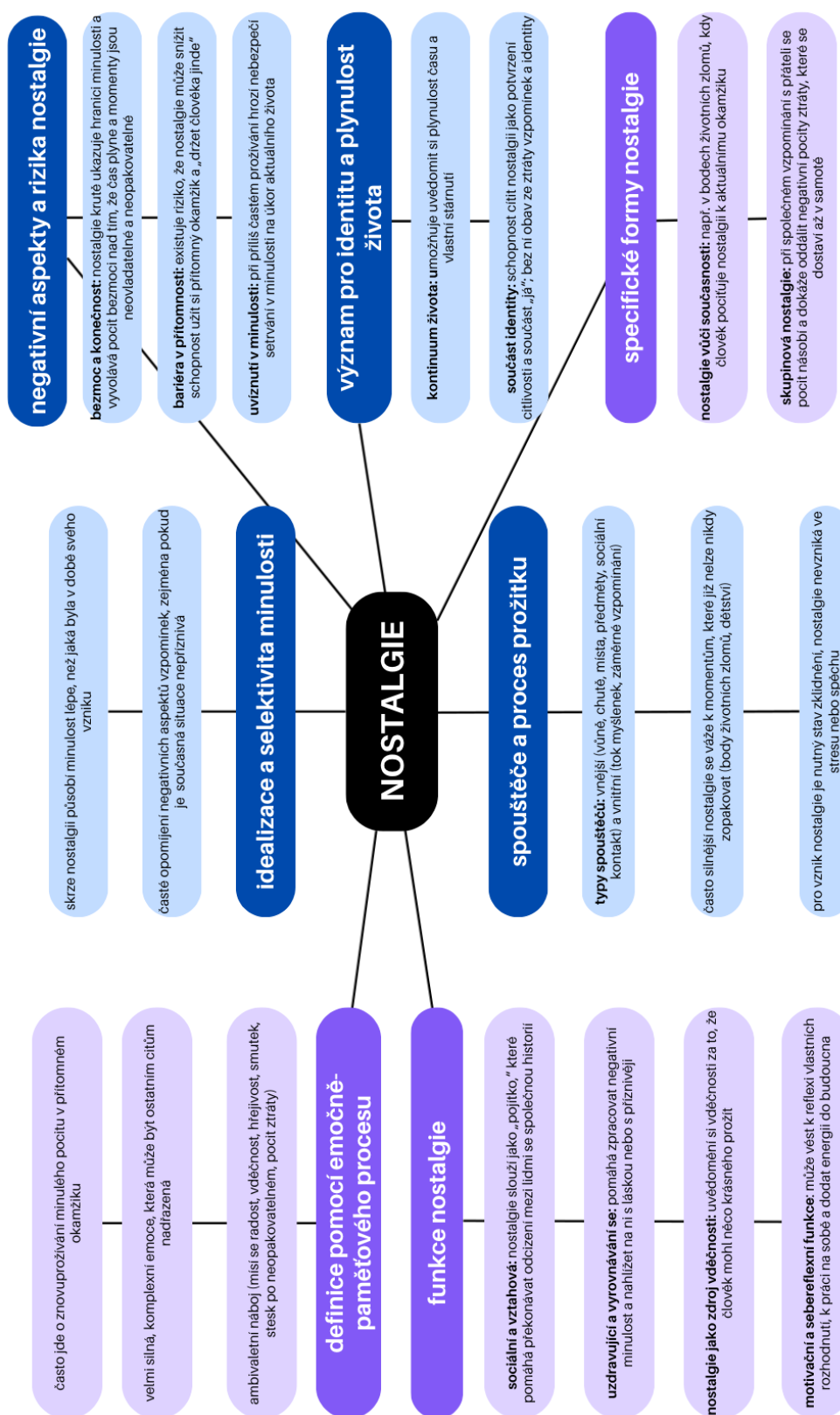
6. Obecně řečeno, jak často vzpomínáte na nostalgické zážitky?

1 (velmi zřídka) 2 3 4 5 6 7 (velmi často)

7. Konkrétně, jak často vzpomínáte na nostalgické zážitky? (prosím vyberte jednu možnost)

- a) Alespoň jednou denně
- b) Třikrát až čtyřikrát týdně
- c) Přibližně dvakrát týdně
- d) Přibližně jednou týdně
- e) Jednou nebo dvakrát měsíčně
- f) Jednou za několik měsíců
- g) Jednou nebo dvakrát ročně

Příloha č. 3: IPA grafické znázornění výsledků k VO1

Obrázek 1: grafická struktura IPA výsledků VO1

Příloha č. 4: Kompletní znění vypracovaných kazuistik u VO2

Kazuistika 3

Pro participantku P1 představovala nostalgie běžnou emoci, která je typická a výjimečná svou nízkou četností. Přichází při opakující se, tradiční, ale ne každodenní činnosti. Skrze nostalgii vidí minulost přikrášlenou: „*Člověk byl dřív menší, doma bydleli všichni sourozenci, bylo více sněhu...*“ a váže se k tomu, co je dostatečně stejné jako minulý prožitek: „*Což jako se nemění, což jako bylo taky za nás.*“ Intenzita nostalgie je proměnlivá dle množství smutku, čím více smutku, tím silnější nostalgie. Přesto ve finálním prožitku pozitivní pocit z radostné vzpomínky dokáže přebít ten negativní, nostalgii tedy bere jako spíše pozitivní emoci. Nejvíce osobní prožitky nostalgie se týkaly rodiny a specifických jedinečných zážitků a zároveň ty, obsahující rodinu a dětství, byly vnímány nadřazeně k ostatním.

Nostalgický člověk je dle ní ten, kdo žije vzpomínkami a sama se tak nevnímá. Nostalgie může vznikat řízeně vlastním vzpomínáním nebo nekontrolovatelně vnějšími spouštěči. Významným spouštěčem byla základní škola, jež představuje místo spojené s mnoha radostnými vzpomínkami. Dalšími spouštěči byl vánoční jarmark na základní škole, konkrétní písně, vzpomínání s partnerem. Bohatým zdrojem byly Vánoce, rodina a osobně důležité momenty byly nadtématem všech konkrétních spouštěčů i obsahem konkrétních vzpomínek. Funkce zde byla sociální a vztahová. Osobní význam nostalgie byl viděn právě ve funkci nostalgie a byl popisován střídavě.

Participantka během rozhovoru přiznala nejistotu v hodnocení intenzity prožitku a sama reflektovala svoji nízkou emoční aktivaci. Vybavení si konkrétní nostalgické vzpomínky nebylo jednoduché, byla zde cítit rezistence a stagnace. Přesto se během rozhovoru zvládla dopracovat ke kvalitnímu popisu prožitku a vybavování si vzpomínek se s postupem času zdálo snazší.

Skóre participantky v inventáři SNS-2 bylo 3,57 (tedy v pásmu průměru dle referenční skupiny). U odpovědích se nevyskytovaly žádné extrémně odlišné hodnoty. V pořadí všech participantů (11) je na 8.-9. místě. Profil Big Five je sestaven pomocí skóre jednotlivých dimenzí a subdimenzí v inventáři BFI-2. Participantka dosahovala nejvyšších hodnot v dimenzi svědomitost (4,16), subdimenzi uctivost (4,5) a zodpovědnost (4,5), naopak zřetelně nejnižší hodnoty zde byly v dimenzi negativní emocionalita (1,75) a subdimenzi emoční nestálost (1,25). Dimenze extraverte byla ve středních hodnotách, bez výrazných rozdílů v subdimeziích. Naopak v dimenzi přívětivost na sebe narážejí vysoká uctivost

a zřetelně nižší důvěra. Dimenzi otevřenost mysli je poměrně konzistentní a drží se ve středu hodnot.

Na základě self-reportu v osobnostním rozhovoru je možné uvést následující popis participantky. Subjektivně vnímá svou emotivitu v nižším průměru, uvádí odpojování se od negativních emocí a nízké projevování emocí, které je pravděpodobně naučené. Má velmi vysokou seberegulaci, zasažení cizími emocemi může být vysoké, ale prožívání situací není nadprůměrné. Časem se u ní zvyšuje sebereflexe, snaží se na sebe nahlížet spravedlivě a objektivně. Úzkost není pocíťována bezdůvodně, ale snadno vznikne, odpojení se od prožívání emocí bylo významným tématem a zažívá ho častěji s více stresem. Je orientovaná na jistotu (rodinná, partnerská, pracovní, finanční). Důležitá je pro ni samostatnost a úspěch jako důkaz její kompetentnosti. Dle participanty je pro ni charakteristická cílevědomost, humor, ale i stahování se do sebe.

Kazuistika 4

V tomto případě vděčnost způsobuje dominanci pozitivní valence, i přes příměs hořkosti a stesku po neopakovatelném. Intenzivnější nostalgie je pocíťována u více bolestných vzpomínek. Nostalgie se váže na něco konkrétního a její prožitek zanechává tělo v příjemném rozpoložení: „*Se třeba u toho jako pousměju a že jdu jako dál a pak už na to nemyslím, jako zbytek dne, že to je fakt jako ohraničený moment spojený s něčím jako konkrétnějším.*“ U této participantky je zde výrazné kognitivní vyhodnocování. Zejména v případě bolestných vzpomínek se k vděčnosti za prožitek dochází racionálním zhodnocením. Nostalgie může přijít i sama od sebe, nejčastěji při jízdě v autě a poslouchání písniček, když je na ni klid, čas, prostor a v hlavě je „*osamocená myšlenka.*“

Osobní nostalgie se váže na činnost z dětství, při vyprávění byly cítit silné emoce, ztráta a důležitost: „*Byla to prostě obrovská část mého života a skončila z něčeho nic a byla spojená i prostě s mnoha lidma.*“ Tato vzpomínka je také střezena v soukromí. Možná to představuje jedinou možnost, jak činnost hýčkat v současnosti, když je jinak nedostupná. Paradoxně za citlivé vzpomínky byly ale označeny jiné, obsahující velmi blízkého člověka a dětství. Nostalgie byla také spojena s tématem bezpečí: „*Ted'kon třeba když [ta činnost], tak to vyvolává tu nostalgii po tom, že vlastně to bylo hrozně jako fajn a bezpečný.*“ Nadřazeným tématem nostalgických vzpomínek bylo zejména dětství. Výrazné spouštěče nostalgie byly například *prostorové* (místo bylo označeno za „*nostalgickou nálož:*“ „*Tam bylo hodně věcí, co jsme se tam scházeli jako parta lidí a prostě to bylo takový meetup space. A že je s tím spojený tolik věcí, že to je taková nostalgická nálož.*“), *činnostní* (opět důležitým tématem lidé: „*...něco, na čem jsme se všichni podíleli*“).

Participantka projevovala jistotu v přemítání nad nostalgií, nebyl problém popsat tento abstraktní prožitek. Nostalgické prožitky zažívá často, ale necítí se být nostalgickým člověkem. Význam nostalgie nebyl velký, spíše se jedná o ocenění momentu, který byl připomenut. Toto osobní cítění se zdá v kontrastu k pozorované znalosti tématu, jmenování mnoha zkušeností a snadnému zprostředkování vlastního zážitku.

Skóre participantky v SNS-2 bylo 3,43 a mezi ostatními participanty byla v pořadí 10., odpovědi konzistentní, bez výrazných extrémních hodnot. V Big Five profilu byla nejvyšší hodnota v dimenzi přívětivost (4,58) a maximální hodnoty v subdimenzích soucit a uctivost. Silný propad byl v dimenzi svědomitost (2,08) a subdimenzi organizovanost (1,5). V dimenzi extraverte byla výrazně nízká hodnota u asertivity, naopak energičnost byla téměř maximální. Poměrně vysoké hodnoty byly v subdimenzi úzkosti a emoční nestálosti, dimenze otevřenost mysli byla také vysoká, subdimenze tentokrát ovšem variovaly.

Participantka uváděla velmi silné prožívání emocí, vysokou přemýšlivost a regulaci v projevování emocí (záleží ale na emoci, nedaří se u smutku). Zažívá silné zasažení emocemi ostatních, sama má obecné prožívání ve vyšším průměru. Emoce v ní dlouho zůstávají a společně s důvodem nedokonalé regulace se u ní objevují pochybnosti o profesní odolnosti. Často a silně prožívá sebereflexe, uvádí neschopnost spravedlivého náhledu na sebe. Občas zažívá bezdůvodné úzkostné ladění a je nadprůměrně starostlivá. Nejdůležitější je pro ni rodina, vztahy, svoboda a síla vlastního hlasu. Je důvěryhodná, empatická, ale i lehkovážná.

Kazuistika 5

Tentokrát nostalgie nese pouze pozitivní konotaci: „*A právě tu nostalgii, tak já ji vnímám z podstaty slova jako něco právě pozitivního přesně. Takže když bych řekla, co to ve mně vyvolává, tak nevím, tak třeba úsměv, většinou jako třeba humorné historky, nebo jak bylo všechno sluncem zalitý, takovýhle prostě.*“ Pro participantku P4 je nostalgie zejména společenskou aktivitou, spojenou nejčastěji s přáteli, partnerem. Lidé byli hlavním tématem napříč všemi vzpomínkami. Nostalgie zde představuje aktivitu dělanou s přáteli, zažívá ale i „*záblesky nostalgie,*“ kdy stejné pocity dorazí o samotě, třeba při navštívení nějakého místa, to ale sama nejmenovává jako tu pro ni pravou nostalgii. Vnímá, že nostalgie způsobuje zkreslení vzpomínky, to ale opadne, když se nad vzpomínkou zamyslí v celém kontextu.

Důležitými aspekty nostalgické vzpomínky byly osobní význam, blízcí lidé, hezký zážitek a vzdálenost v minulosti. Hlavními tématy nostalgických vzpomínek bylo dětství a rodina. Samovolná nostalgie vznikne jedině, když je vzpomínka připomenuta dostatečně

totožným spouštěčem, který zná z minulosti, nejčastěji se jedná o nějaký smyslový vjem, se kterým se neseťkává často. Nakonec přiznává, že smysly vyvolaná nostalgie je intenzivnější než cílené vzpomínání. *Smyslovými spouštěči* nostalgie jsou chuť, čich: „*Prostě když cejtím třeba nějaký jídlo, tak prostě ten mozek už funguje jinak.*“ Tyto spouštěče jsou nejspolehlivější, dokážou přivolat pocit jisté atmosféry a naladit ji to připomenuté. Dalším typem spouštěčů byly *prostorové* (spojeny s dětstvím, mnoha vzpomínkami a osobně významná místa) a *činnostní* (spojené s minulostí). Vzpomínky spojené s nostalgií a zjemněné příjemným pocitem, který s tím přichází, mohou vést k přílišnému obměkčení. Uvádí, že je potřeba s nostalgií šetřit, jen na ty lidi, kteří si to zaslouží.

Funkcí nostalgie je asociování společné historie mezi lidmi a také slouží jako nástroj pro ponoření se do vztahu. Společné nostalgické vzpomínání (řízená nostalgie) má schopnost utužovat vztahy a je potřebná pro fungování vztahu. Význam spočívá v pozitivním náhledu, možné větší laskavosti při současném sporu (pomocí vzpomínky na minulé).

Byl kladen důraz na řízenou orientaci na přítomnost a budoucnost, proto se necítí být nostalgickým člověkem. Znatelné bylo odpoutávání se od minulosti: „*Snažím se tak být nastavená. Právě když občas jsem nostalgická, tak nevím, jestli mi to je úplně komfortní, radši mám myšlení do budoucna.*“ Nostalgií vnímá jako příjemnou, ale netřeba v ní setrvávat dlouho. Byla vyjádřena snaha vyhnout se zaseknutí a ulpění na minulosti. Participantka oscilovala mezi potíží vybavit si spouštěče nostalgie a bezproblémovým nalezením mnoha příkladů. Je možné, že se v průběhu rozhovoru do tématu více ponořila, otevřela se mu, ale zároveň z něj chtěla utíkat.

Zpočátku působil přístup k tématu s odstupem. Možná to byla vědomá snaha, nebo to je mylný dojem, ale zdálo se, že přístup senv průběhu rozhovoru postupně proměnil. Ukázalo se, že i přes prvotní odpojení od tématu, je tu velká znalost, schopnost citlivého rozlišení a důkladného popisu.

Participantka v SNS-2 dosáhla skóre 4,29, což představuje 5. místo v pořadí skupiny. Odpovědi byly konzistentní, bez výrazných extrémních hodnot. Big Five profil participantky P4 se vyznačoval nejvyššími hodnotami v celé dimenzi otevřenost mysli (4,58) a subdimenzi intelektuální zvědavost (5). Oproti tomu velký propad byl v dimenzi svědomitost (3) a jejích subdimenzích organizovanost (2,25) a produktivita (2,25). Vysokých hodnot bylo dosaženo v celé dimenzi extraverze, a nad polovinou škály byla také dimenze negativní emocionalita, s vyšší úzkostí, a naopak nižší emoční nestálostí.

Prožívání emocí vnímá participantka jako nadprůměrné, což je jí nepříjemné. Prožívání není viditelné zvenčí, ale je silné. Seberegulace se u ní s věkem zlepšuje, zejména

v emocionálnosti. Emocemi ostatních je zasažena často. K minulosti se snaží nevracet, nehodnotící pohled na sebe se jí nedaří, je na sebe přísná. Úzkost k ní přichází s nadměrným přemýšlením, často se hodně stresuje, vůči sobě má negativní očekávání. Nejdůležitější pro ni je být šťastná, cítit jistotu a stabilitu. Je energická a společenská.

Kazuistika 6

Participantka P5 sama nevyužívá pojem nostalgie, doposud ho u sebe použila pouze jednou, když poprvé a zatím naposledy nostalgii zažila. Vyjádřila nejistotu ohledně správného chápání pojmu, nostalgii má spojenou zejména s babičkou a hovory o jejím mládí. S jistotou se necítí být nostalgickým člověkem. Nostalgii definuje jako „*pocit vzpomínky nebo pocit něčeho, co jsem zažila.*“ Mísí se zde pozitivní vzpomínka a následný smutný pocit z touhy zažít to znovu, ale neexistující možnosti jak. Vznik je možný pouze nezáměrně, pomocí vnějších spouštěčů. Je zde zcela nezbytná podmínka, aby podnět byl dostatečně totožný s tím v osobní minulosti, pro vyvolání nostalgie. Pokud se pouze podobá, nostalgie nevznikne. To je pravděpodobný důvod tak nízké dosavadní četnosti nostalgie.

Vzhledem k pouze jedné zkušenosti s nostalgií byly s participantkou probrány hypotetické možnosti vyvolání nostalgie, aby bylo možné blíže pochopit její konceptualizaci a zjistit, co by mohlo za nízkou četností stát. Druhy spouštěčů nostalgie byly obdobné jako u ostatních participantů (*prostorové* – tábor z dětství, *předmětové* – hra z dětství, *smyslové*). Zdálo se, že nostalgie byla často blokována nestejností prožitků a dochází spíše k připomenutí, ale ne rozvinutí pocitu nostalgie: [Tazatel:] „*A vlastně u té vůně, tak máš zkušenost s tím, že ti to tu nostalgii vyvolalo anebo si myslíš, že by to tak fungovalo?* [P5]: *Nemám s tím zkušenost, ale myslím si, že by mi to vyvolalo tu nostalgii, kdyby to byla... nebo ta chuť těch lívanců. Jako myslím si to, jo.. Že jako fakt by mi to vyvolalo tu nostalgii, ale to už se asi nestane, protože ty lívance už nikdo nedokáže udělat. Takže to ani nezjistím. A myslím si, že to by byla zrovna věc, co by mi to vyvolala.*“

V tomto případě bylo zásadní snažit se pochopit konceptualizaci participantky bez podsouvání návrhů a přímých otázek. Uvažování o hypotetické nostalgii fungovalo velmi dobře, bylo zmíněno mnoho návrhů a vysvětleno, proč u nich k reálné nostalgii nikdy nedošlo. Ovšem nepovedlo se jmenovat, jaký podnět spustil jediný prožitek reálné nostalgie nebo jakou vzpomínku připomněl.

Tato participantka dosáhla na škále SNS-2 nejnižšího skóre ve skupině, a to 2,86. Hodnotou se blíží ke spodní hranici pásma průměru referenční skupiny, stále ale do průměru spadá. V hodnotách odpovědí na položky byla značná variabilita, interval 1 až 6 bodů. Nejvyšší hodnoty v Big Five dimenzích byly nalezeny ve svědomitosti (4,66) a subdimenzi

organizovanost (5). Vysoké hodnoty byly včetně celé dimenze svědomitost také v celé přívětivosti. Naopak znatelně nejnížší hodnoty byly nalezeny v kompletních dimenzích negativní emocionalita (2,25) a otevřenost mysli (2,33). Extraverze se nacházela v polovině hodnot, propadl byl v subdimenzi asertivita.

Participantka u sebe vnímá nízké prožívání emocí, snadno dokáže pocity racionalizovat. Seberegulace má vysokou a účinně jí funguje i u emocí. Emoce cizích lidí jí nezasáhnou, cítí empatii, ale drží se v mezích soucitu. Uvádí vysokou sebereflexi, má kritický a přísný pohled na sebe, naučené vysoké nároky na sebe. Úzkost nepociťuje, ale má vysoké prožívání stresu. Nejdůležitější je pro ni zdraví, rodina, spokojenost a vzdělání. Je otevřená a přijímající.

Kazuistika 7

Pro participanta 6 představuje nostalgie běžné používané označení emoce a spojuje se mu zejména se zlomovými momenty v životě. Přichází s *nostalgii vůči současnosti*, kdy právě v momentech nějakého zlomu, konečnosti (něco se děje naposledy, slaví se konec něčeho) cítí nostalgii již vůči dané současnosti. Také vzpomínka na tyto momenty je následným spouštěčem nostalgie. Pro intenzitu nostalgie je určující „*jak se tomu poddá*,“ zda má čas a chuť se nechat vzpomínkou naplnit, nebo si jí nevšímá. Nostalgie vzniká, když externí podnět evokuje nějakou vnitřní vzpomínku, nefunguje jedno bez druhého. Zároveň ho emoce dokáže naplnit pouze při její představě, ale záměrně si nostalgii nepotřebuje vyvolávat.

Valence nostalgie je proměnlivá a určuje ji současná spokojenost a naplněnost života. Mezi hlavní spouštěče nostalgie patřily *zlomové chvíle* (šerpování na ZŠ, SŠ, stěhování z bytu), *situční*, *časové* (Vánoce, Nový rok, konce semestrů), *předmětové* (první kytara) a *prostorové* (místa spojená s minulostí). Význam vnímal v prostoru pro reflexi minulosti a pozastavení se na chvíli v minulosti.

Tento participant bez potíží popisoval abstraktní téma, dokázal velmi jasně představit jeho koncepci nostalgie a jím zažitou definici. Po záměrném soustředění se na nostalgické spouštěče jich snadno vyjmenovával mnoho. Nedokázal posoudit, zda je nostalgický člověk bez porovnání s ostatními, usuzoval ale podle celkové citlivosti a odhadoval, že jeho tendence k nostalgii bude v pásmu vyššího průměru.

Skóre participanta 6 na škále SNS-2 bylo 4,14 a v pořadí hodnot mezi ostatními participanty bylo na 6.-7. místě. Hodnoty odpovědí byly v intervalu 2-6 bodů. V tomto případě v Big Five profilu nejvyšších hodnot dosahují dimenze přívětivost (4,42) a svědomitost (4,66), maximální hodnoty je dosaženo v subdimenzi organizovanost. Velmi vysoké hodnoty jsou dále u subdimenzí energičnost a soucit. Dimenze negativní

emocionalita je konstantně nejnižší (2,16). Extraverze a otevřenost mysli jsou nad polovinou škály, lehký propad je u subdimenze asertivita.

Prožívání emocí tohoto participanta je v nižším průměru, slabě je vyjadřuje, a má silnou seberegulaci, na kterou se může spolehnout. Emoce cizích ho nezasahují nadměrně, má tam přirozený odstup. Prožívání různých situací je průměrné, záleží dle kontextu. Sebereflexe u něj probíhá občas, vyjadřuje pochopení sám sebe, má soucit se sebou. Úzkost bez důvodu nepocituje, starostlivost je podprůměrná, jelikož s ní umí efektivně pracovat. Soustředí se na vztahy, užívání si života samotného, růst a progres. Je svědomitý, citlivý, umělecký.

Kazuistika 8

Zde byla zmíněna denifce nostalgie jako „*starých dobrých časů*“ v kontextu osobní roviny, ne společensko-historické. Důležitým aspektem nostalgie v tomto případě byla touha k neopakovatelné minulosti. Nostalgie je popsána jako reflektivní pocit při vzhlížení k idealizované minulosti. Samotná nostalgie je ambivalentní, dominuje v ní vděčnost a důrazným tématem byl pocit ztráty. Navržena byla *skupinová nostalgie*, při skupinovém vzpomínání. Vzpomínky, které dokážou být nostalgické, se týkají životních milníků a tvoří „*základní vzpomínky definující člověka*.“ Nostalgie je zařazena jak do emocí, tak do podkategorie vzpomínání. Participant uvádí metaforu *myslanky z Harryho Pottera* (pomocí vzpomínky je člověk přenesen do minulosti a prožívá ji znovu). Pocit nostalgie není častý, více přichází v nepříznivé současnosti, kdy idealizuje minulost. Může přijít i sama od sebe, když je o samotě, přemýšlí a reflektuje. Spustí ji i vnější podnět. Zásadní myšlenka zde byla, že nostalgie se pravděpodobně nemůže vázat k jedné konkrétní vzpomínce, ale vždy je to celý abstraktní řetězec vzpomínek nabalujících se na sebe.

Participant uváděl mnoho spouštěčů nostalgie, typicky *předmětové* (fotky), *prostorové* (místa spojená s osobní historií) a *časové* (různé události, určitá období). Význam se zdál být velký. Viděn byl v možnosti uvědomit si vlastní změnu, i změnu okolí a vliv času. Nostalgie také představovala možnost spojení se sám se sebou a s plynulostí vlastního života. V neposlední řadě byla nostalgie zdrojem vděčnosti v životě a odsouvala každodenní kritičnost do ústraní.

U tohoto participanta byla znatelná vysoká přemýšlivost (sám ji také vyjádřil), velmi často ho při výpovědi strhl myšlenkový proud a dokázal podávat velmi konkrétní a barvitý popis celého pojmu i vlastních prožitků. Velmi snadno si vybavoval nostalgické prožitky a podával důkladné úvahy na abstraktní rovině. Osobně se vnímá jako nostalgický člověk (soudí dle emoční lability, vysoké přemýšlivosti a bohatého prožívání emocí). Vnímá se jako

velmi reflektující člověk. Vyjadřoval značný problém s pojmenováváním emocí, popis byl ale bez obtíží.

Participant P8 dosáhl skóre 5,29 v inventáři SNS-2, v pořadí hodnot participantů to byla 3.-4. nejvyšší hodnota. Odpovědi na položky byly konzistentně v horní polovině škály. Big Five profil participanta P8 se vyznačuje nevyššími hodnotami v dimenzi otevřenost mysli (4,58), ve které subdimenze intelektuální zvědavost a estetické cítění dosahují maximální hodnoty, kreativní představivost zde lehce klesá. Vysoká je zde i úroveň dimenze svědomitost (4,25), se všemi subdimenzemi v obdobných hodnotách. Dimenze extraverte je nad polovinou hodnot, ovšem obsahuje nejnižší hodnotu z celého profilu, dimenzi sociabilita (2,5), a zároveň velmi vysokou energičnost (4,75). Dimenze přívětivost (3,25) je také variabilní, uctivost je výrazně vyšší oproti soucitu a důvěře. Negativní emocionalita je nad polovinou hodnot, úzkost a negativní emocionalita zřetelně vyšší než deprese.

Prožívání emocí u participanta je nadprůměrné, ovšem ne co se týče vyjadřování. Regulace emocí probíhá dle potřeby a dle dané emoce. Projevy emocí zvládá regulovat, prožívání nikoliv. Emoce ostatních ho mohou zasáhnout, záleží na vztahu ke konkrétní osobě a na emoci. Prožívání některých situací je s jistotou vysoké, často reflektuje a zvažuje své jednání. O objektivní pohled na sebe se nesnaží, nepotřebuje ho. Úzkostný může být, vždy ale z jasného důvodu. Očekávání se obecně liší, dle známosti, k cizímu je skeptický, od toho, co zná, očekává dobrý vývoj. Popisuje se jako snílek. Starostlivost u sebe vnímá průměrnou. Dlouhodobě nejdůležitější je pro něj dělat věci, jak nejlépe může, konání dobra, postavení ve vztazích, profilování se v nich a celkové zaměření na vztahy, rodinu. Je stabilní, odhodlaný, představuje člověka na správném místě, také ale dokáže ublížit.

Kazuistika 9

Participantka P9 přinesla téma znovuoobjevení, nostalgie pro ni znamená, když se v současnosti objeví stejný pocit jako v minulosti. Je to jedinečný pocit, který hřeje, ale přináší i stesk, jelikož tímto „ocitnutím se v minulosti“ se člověk střetává se svými minulými verzemi, potkává sám sebe v minulosti, a může mu být líto, že ty staré verze jsou již ztraceny: *„[stesk z touhy vrátit se zpět] Ne se tam vrátit, ale člověk v průběhu svého života podle mě mnohdykrát ztrácí nějakou verzi sebe sama. A když se vrací zpátky do té minulosti, tak tam třeba jako rozpoznává kus sebe, kterej už k němu třeba už v tuhle chvíli nepatří nebo není jeho součástí, a tak je to zajímavěj fenomén, že se můžeš takhle vracet do té minulosti třeba myšlenkami a na něco se rozpomínat a vlastně i zachytávat nějakou emoci, která v tu chvíli třeba v tobě byla.“* Nostalgie jí umožňuje na minulost nahlížet laskavěji a negativní emoce v průběhu času ve vzpomínce opadají. S věkem se zvyšuje konfrontace s minulostí a přibývá

také nostalgie: „*Je tam takovej větší prostor pro to uhlazení těch verzí, který už jakoby se mnou nejsou a jsem konfrontovaný s tím, že se mi mění to tělo a mění se lidi a moji blízcí prostě kolem mě umírají.*“

Spouštěč nostalgie definuje jako „*série nějakých asociací z různých zdrojů,*“ vnímá, že část nostalgie vždy zůstane nepopsatelná, abstraktní. Častým tématem ve vzniku nostalgie byl blízký člověk: „*ségra je aktivátor nostalgie,*“ mezi spouštěče byly řazeny *Vánoce, místa* (rodinný dům (bolestivý spouštěč), rodné město), *předměty* (hračka z dětství), *smysly* (vůně a chuť jídla), *činnosti* (pečení dle určitého receptu), *atmosféra, minulé rutina a návyk.* Prostorová a předmětová nostalgie byla určena jako nejčastější. Probíhá také samovolná aktivace ve chvílích rozjímání, nutné je nečelit podnětu často, jinak nostalgii nespustí. Intenzita nostalgie není různorodá. Při velké míře nostalgie nastává riziko setrvání v minulosti a odmítání posunu.

Nostalgii vnímá jako „*pojítka lidí*“ a užívá si i negativní nostalgii, protože je to něčím významný pocit. Význam nostalgie spočívá v soukromém prožitku, možnosti sdílet ho jen sám se sebou.

Participantka přinášela velmi hluboké myšlenky a důkladně vysvětlenou vlastní koncepci. Přemýšlení v abstraktní rovině bylo zcela bez potíží, objevovalo se zde několik originálních témat. Vyjádřila nejistotu, zda je nostalgický člověk. Orientuje se na budoucnost, ale „*má nostalgické oblasti*“ a vnímá u sebe možné vědomé odklánění se od své minulosti.

V SNS-2 participantka P9 dosáhla hodnoty 4,14. V pořadí to byla 6.-7. pozice mezi ostatními participanty. Hodnoty odpovědí se držely ve středu škály. V tomto případě jsou v Big Five profilu viditelné nejvyšší hodnoty v celé dimenzi otevřenost mysli (4,66), a kromě subdimenze organizovanosti byly všechny hodnoty v horní polovině škály. Obdobně vyšších hodnot dosahovaly kompletně dimenze extravertizace a přívětivost. Hodnoty v dimenzi svědomitost (2,92) se značně lišily, subdimenze organizovanost (2) představovala nejnižší bod na ose výsledků, ale naopak subdimenze zodpovědnost byla výrazně vyšší. Negativní emocionalita dosahovala ve všech subdimenzích podobných hodnot v horní polovině škály.

Tato participantka má velmi silné prožívání emocí, seberegulace u ní funguje jen částečně, není dlouho udržitelná. Dlouhodobá seberegulace vyvolává úzkost a nepřiměřenou reakci. Emoce cizích ji zasahují velmi často, dlouho v ní zůstávají a náročně se zpracovávají. Prožitky v ní také dlouho rezonují, velmi často se reflektuje, zejména své jednání vůči druhým lidem. Laskavý náhled na sebe trénuje až v poslední době. Úzkost ji způsobuje odpojení se od svého těla a má tendenci ji ignorovat. Úzkostně se cítí zejména v kolektivech. Očekává obvykle to nejhorší možné, proto se s tím učí pracovat. Starostlivost je u ní

průměrná. Dlouhodobě nejdůležitější je pro ni žít v pravdě, harmonie, upřímnost ve vztazích a vyrovnanost v sobě. Je hodná, odvážná a bytostná.

Kazuistika 10

Participantka P10 uvádí, že nostalgie obsahuje „*celé spektrum emocí*“, je to velmi silný pocit, který zažívá velmi často, ačkoliv jí to možná brání v užívání si přítomného okamžiku. Nostalgie v ní vyvolává příjemné pocity, často se ale překlene do nadměrného přemýšlení vedoucí k souzení a pochybnostem. Spojenou ji má s „*teplým pocitem, slzami, pláčem*.“ Valence nostalgie závisí na aktuálním rozpoložení (pozitivní vede k pozitivnímu a naopak), to samotné je ovlivněno mnoha faktory (spokojenost, počasí). V těžkém období má nostalgie schopnost motivovat a přinést vděčnost. Pro nostalgickou vzpomínku je důležité, kdo v ní figuruje, osobní významnost a příjemné pocity. Uvádí možnost cítit nostalgii i k současnosti.

Vnímá u sebe „*nostalgické naladění*.“ Pocit nostalgie může přijít sám od sebe, bez podnětu, ale opožděně se k němu připojí nějaká vzpomínka: „*Třeba jak si děti hrajou na hřišti, to by mě jako nějak podle mě spíš jako nevědomě spustí tu nostalgii, kterou pak cítím a pak si vlastně až jako uvědomím, že cítím tu nostalgii, ale někdy to tak v hlavě jako ve své hlavě nepojmenuju*.“ Spouštěče mohou být vnější i vnitřní, hlavním tématem byly osobně důležité momenty v minulosti, dětství, vyrůstání, rodina, vztahy, přátelé. Vyjmenovává *prostorové* (místa rodinných dovolených), *smyslové* (hudba, vůně nejvíce), *časové* (Vánoce, zimní měsíce, Nový rok, příchod léta) a *činnostní* (psaní deníku, pečení, běh) spouštěče. Participantka P10 uvádí velký význam nostalgie, za její prožitek je velmi vděčná, je to pro ni pozitivní stránka vysoké citlivosti, která ji někdy naopak trápí.

Participantka podávala velmi obsáhlé a detailní výpovědi. Byla přiznána obtíž s jasným popisem, bez užití konkrétních příkladů. Participantka se identifikuje jako nostalgický člověk, uvádí, že se „*vyžívá v minulosti*“ a zmiňuje možné negativní důsledky (nostalgie ji drží jinde, utíká do minulosti). „*Nostalgické aktivity*“ jsou dělány často v rodině.

Skóre participantky P10 v SNS-2 bylo 5,29, v pořadí mezi participanty 3.-4. a nadprůměrné v porovnání s referenční skupinou. Odpovědi na položky byly konzistentně v horní polovině škály. Hodnoty v Big Five profilu této participantky se držely v horní polovině škály, jedinou výjimkou byla nejnížší hodnota v subdimenzi asertivita (2). Dimenzí s nejvyššími hodnotami zde byly svědomitost (4,33), kde byla celkově nejvyšší organizovanost (4,75), a poté přívětivost, kde byl ale výrazný rozdíl mezi vysokou uctivostí a nízkou důvěrou. Z dimenzí nejnižších hodnot dosahovala extraverze (2,83), ve které byl velký rozdíl mezi vyšší sociabilitou a nejnižší asertivitou. V dimenzi negativní emocionalita byla nejsilnější úzkost a v dimenzi otevřenost myslí intelektuální zvědavost.

U této participantky je prožívání emocí je velmi intenzivní, její citlivost je obecně vyšší. V seberegulaci se zlepšuje s věkem, kvůli intenzivnímu emočnímu prožívání na regulaci vědomě pracuje, využívá nástroje k trénování seberegulace i terapie. Je vysoce citlivá k emocím druhých, emoce druhých prožívá s nimi. U cizích osob se daří držet určitý odstup, ale za blízké lidi emoce přebírá, mnohdy je prožívá více než oni sami. Objektivnímu pohledu na sebe se učí, zatím nahlíží více kriticky. Vyskytuje se u ní často pocíťovaná úzkost, bez podnětu nebo vyvolaná i slabým podnětem. Očekávání má orientované spíše negativně, z toho plyne i nadprůměrná starostlivost. Dlouhodobě nejdůležitější je pro ni zdraví, rodina, životní smysl, laskavý přístup k ostatním. Je emoční, milující, dobrosrdečná a inteligentní.

Kazuistika 11

Pro participantku P11 se nostalgie váže pouze na pozitivní vzpomínky, přichází pouze samovolně pomocí vnějších spouštěčů a ty musí dostatečně přesně odpovídat něčemu v minulosti, aby mohly vyvolat nostalgii. Je to pro ni pocit, když do současnosti pronikne minulost skrze nějaký podnět. V současnosti se objeví něco, co již zažila v minulosti a vyvolá to v ní specifické, těžko popsatelné pocity (kombinaci příjemného a trochu smutného). Důležitými aspekty nostalgické vzpomínky jsou osobní důležitost, silný a hluboký prožitek, dříve těžko dostupný podnět a výjimečné. Pocit nostalgie není častý: „*nevynutíš si ho*“ a jeho intenzita je neměnná.

Pro pocíťování nostalgie důležitý časový odstup a nevystavování se spouštěči a vzpomínce často. Společným tématem spouštěčů nostalgie byla asociace dětství: „*Pokud se dělo něco hezkýho v dětství, to je takový jako, že to tu nostalgii vyvolá jako instantně.*“ Druhy spouštěčů byly následující: *časové* (Vánoce neboli významné téma, časová období: „*Asi podle mě celý život je potom nostalgickéj zpětně.*“), *situační* a *společenské* (tradiční rodinná setkání, specifické události), *činnostní* (pohádky a filmy z dětství), *předmětová* (fotky, CD, DVD, školní věci) a *prostorové* (místa, kde jsou vzpomínky a dlouho nenavštívená).

Osobně se identifikovala s osobností nostalgického člověka (má zálibu v minulosti, zabývá se jí často, sdílení minulosti je důležitým aspektem partnerského vztahu). Zajímavým kontrastem ale bylo, že nostalgie samotná pro ni není moc významná. Nositelům významu jsou vzpomínky, ke kterým se nostalgie váže, a ne ten samotný pocit.

Participantka P11 vyjadřovala potíže s popisem abstraktního, byl zde dojem až odporu a odmítání odpovědět. V kontrastu k tomu ale bylo velmi snadné vybavování si nostalgických prožitků, dokázala vyjmenovat velké množství spouštěčů a nostalgických vzpomínek a konkrétní příklady popisovala velmi snadno.

Na škále SNS-2 dosáhla tato participantka skóre 3,57, což bylo 8.-9. v pořadí. Odpovědi na položky se konzistentně držely ve středových hodnotách. Big Five profil této participantky je již na první pohled značně různorodý. Nejvyšší hodnoty se zde objevují subdimenzí sociabilita (4,25), soucit (4,5) a úzkost (4,5). Z dimenzí má nejvyšší hodnotu negativní emocionalita, zejména kvůli vysoké úzkosti, deprese a emoční nestálost je zde poměrně nižší. V dimenzi extraverze je nejvyšší hodnotou sociabilita a značně nižší je asertivita. V dimenzi přívětivost se obsahují největší rozdíly mezi subdimenzemi, jsou zde nejvyšší i nejnižší body osy (soucít (4,5), důvěra (2)). V dimenzi svědomitost jsou také rozdílné hodnoty, nejvyšší je zodpovědnost a nejnižší organizovanost, rozdíly ovšem nejsou již tak extrémní. Obdobně rozdílné hodnoty jsou i v dimenzi otevřenost mysli (která představuje nejnižší hodnotu mezi dimenzemi (2,83)), subdimenze estetické cítění představuje druhou nejnižší hodnotu.

Prožívání emocí u této participantky je velmi vysoké, seberegulaci dokáže využít v chování, ne v emocích. Emocemi ostatních bývá zasažena velmi intenzivně. Prožívání obecně je velmi silné. Častá je u ní sebereflexe, objektivní pohled na sebe nepraktikuje, nahlíží na sebe kriticky. Úzkost je pocíťována často, ale vždy je opodstatněná, přesto z toho plyne nadprůměrná starostlivost. Nejdůležitějším je pro ni rodina, zdraví, láska, finanční zabezpečení a životní bezpečí.